

విజ్ఞాపనము.

ప్రౌఢజనైకవేద్యరసం బగు ప్రతాపరుద్రీయనాటకము వలె గాక కోమలమతిసుగమం బగు గృశ్యప్రబంధం బొకటి అధ్యర్థయామ మాత్ర ప్రయోజనీయము నిర్మించి యివ్వుని, నన్ను, విక్రమసింహపు ర్యాంధ్రభాషాభిమానిసమాజమువారు మదరాసు విద్యవ్తనోరంజనీసమాజమువారును కోరగా, వారిప్రణయము నొప్పరికింపజాలక, నాకుం బ్రతిభయు తీటి కయు లేమికి అనుగుణంబుగా, ఈ చిన్నిరూపకమును రచించి నాడను గుణదోషనిర్ణయమునకు విఫలహృదయు లగువిద్వాంసులు ప్రమాణము.

వేదము - వేంకటరాయశాస్త్రి.

డి. 1, మే, 1901.

శ్రీ

ఈ నా ట క ము ను

వీణా గాన కలానారదులును

సాంగజేదములం దధీతులును సర్వదర్శనములందు నదీష్టులును

సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాట మహారాష్ట్రాంధ్రేయ గ్రీక లాటి

నాద్యష్టదశ భాషా లక్ష్యలక్షణాభిజ్ఞ సార్వభౌములును

ద్రావిడభాషా వైలాలజీ దర్శన ప్రథమ ప్రవర్తకులును,

మదరాస్ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ వైలాలజీ ప్రాక్తన భాషా మహాపాఠ్యాయులును,

బోధి సత్త్వ కల్పులును

అగు

నన్నెత్తరత్నంబు

తాత వెల్లీమితాదాస్

శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రులు ఎమ్. ఏ. గారి

కీర్తిమూర్తికి

నమస్కరించి నాడను.

వే. వేం.

నాటకపాత్రములు.

పురుషులు.

సూత్రధారుడు.

నలకూబరుడు.

బాణుడు.

కుంభాండుడు.—బాణునిమరిత్రి.

అష్టాదనుడు.—బాణపుత్రుడు.

గంభీరవేది.—ఉషకై బాణుడు ద్వేషించిన పరుడు.

ప్రతీహారి.

హాహా హూహూవులు.—గంధర్వులు.

అగ్ని, ఆదిత్యుడు, వాయువు, చంద్రుడు.

అనిరుద్ధుడు.—కథానాయకుడు.

విదూషకుడు.

కంచుకి.

పురుషుడు.—(కారాగృహసేవకుడు.)

తోపురమునాయకుడు. పతాకానాయకుడు.

క్రీకృష్ణుడు.

శివజ్వరము, విష్ణుజ్వరము.

ఇంద్రుడు.

స్త్రీలు.

నటి.

రాణి.—(బాణునిభార్య.)

ఉష.—బాణసుత, కథానాయిక.

చిత్రరేఖ.—కుంభాండసుత, ఉషాసఖి.

కరేణుక.—ఉషాభాత్రేయి.

మదనిక, కుముదిక.—ఉషచేలులు.

రంభ, ఉర్వశి, మేనక.

ఋంభరిక, కీరవాణి.—ద్వారకలో ఉద్యానపాలికలు.

రుక్మిణి.

శ్రీ ఉ స.

ఉ. శ్రీరమ తాత్త చోరుని వశీకృతబాణసుతాభిసారునిక
మారుకుమారునిక బలిరమామహితాసురభూవిహారునిక
గోరకధన్వికూటసుషిఁ గోవుర మెవ్వతె నిల్చి కాచె నా
శారిక పల్కుఁగాత సరసస్వరసంపద మీఱ భద్రముల్. ౧

(సాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు.—చాలును. అలివిస్తర మేల ? ఆర్యా,

నటి—[ప్రవేశించి] ఏమివిశేషము ఆర్యపుత్రా?

సూత్ర.—ఆర్యమిత్రులు ఉపనే కనఁగోరుచున్నారు.

నటి.—అహహ! మనకు వెడియు మంచికాలము వచ్చినది, ఆర్యపుత్రా.

సూత్ర.—నుజి యీ యార్యమిత్రులకు శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రులవారి
ప్రబంధంబుపై నింతమక్కువకుం గతం బెఱుగుదువా?

౧. పద్యము—శ్రీపతియగు నారాయణునికి మనోహరుఁడును, తన్ను
బాణపుత్రియైన యువ పలచి తనకై ఇట్లు వదలి ఏకాంతభూములకు
వచ్చునట్లుగా చేసినాని, బలిచక్రవర్తియొక్క సంపదచేత మహనీయులు లయిన
పాతాళ ప్రదేశములందు విహరించినవాఁడును, ఆయన ప్రద్యుమ్నపుత్రుని
అనిరుద్ధుని ఆపాతాళమార్గ మయిన ప్రద్యుమ్నకూటమనెడి వర్వశగుహయందు
ఏకారికాదేవి శోవురము నిల్చినదియుం బోలె వెలసియుండి ఆబాణాదులవలన
నుండి గఱించినదో ఆకారికాదేవి (గోరవంక యని క్లేష) మధుర మయిన
కంఠస్వరముతో నాట్య ప్రయోగమునకు సాహజీకులకు కవికిని శుభములను
బలుకునుగావుత.

ఆర్యమిత్రులు=విద్వాంసులయిన పెద్దలు.

నటి.—ఎఱుంగ కేమి ఆద్యపుత్రా, వక్కాణించెద వినుము.

సీ. ఛాత్రసాహస్రప్రచారంబుగా నాట | కములుఁ దన్నిగమంబుఁ గఱపినారు,
సర్వజ్ఞ సింగమసాధ్వభౌమునిగదై | యెక్కినదొరమది కెక్కినారు,
హూణరూపకరసం బుదరంబు నిండార | డ్రావి గఱ్ఱునఁ ద్రేచి తనిసినారు,
టాటోటుంగపులు పటాపంచలై మాయఁ | గాంచిక వాణి కర్పించినారు,
*బ్రహ్మచిభవ కనిపండితసంఘంబు | మదరాసులో రూఢుమావినారు,]

లే. కాళిదాసుశకుంకల నేలినారు,
మించినప్రతాపకృతిని నిర్మించినారు,
తగదోతో శాస్త్రిగారి గ్రంథమును గోర
మహిత వస్తు పరాయణ మానసులకు.

అ

సూత్ర.—బలి బలి! రసజ్ఞవుగదా. మఱి యిపు డీనాటకము నాడుదు
మనకుం గలఁగుకీర్తిచే మనపాత్రము లెల్ల నేమగుదురో!

నటి.—పంచదారబొమ్మ లగుదురు ; కాని, చీమలు పట్టవు లే. సరియ
కాని, ఇక్కాలమున కవితాకామిని పండితులకడకు వచ్చుట లేదే, ఈమనీషి
కడకుమాత్రము ఎట్లు వచ్చినదో!

అ ప.—ఛాత్ర=శిష్యు. తన్నిగమంబు=అనాటకముల లక్షణమును.
కఱపినారు=నేర్పినారు. సర్వజ్ఞ సింగమనీడు వేంకటగిరి సంస్థానము నేలుచున్న
శ్రీ శ్రీ రాజగోపాలకృష్ణ యాచేంద్ర మహారాజావారి పూర్వలలో మహా
నీయుండు, సర్వవిద్యావిశారదుండు. హూణరూపకరసంబు = పేర్కొనియరు
లోనగువారి యింగ్లీషు నాటకములందలి రసమును. కాంచికా - విమర్శన
గ్రంథమాలికను. మహిత...లకు=పూజిత మయిన యర్థమందు ఆసక్త మైన
మనస్సు గలవారికి.

* [ఈపంక్తి శాస్త్రులవారు తర్వాత చేర్చినారు.]

పంచదారకీర్తి లేలుపుగాన దానివ్యాప్తిచేత తెల్ల నగుదురని భావము.
మనీషి=విద్యాంసుండు.

సూత్ర.—ఎట్లు వచ్చినదో, వచ్చియున్నద విశము.

తే. కత మరయుదేని, తదత్యక్తములఁ గృతులఁ
జూచి విని మెచ్చు చతురుల సుకృత భరము ;
విధ మడుగుదేని, వలరాచవేయ తెగిచి
కలిమిదొరపట్టి నిదె రంభ గవసినట్లు.

3

అని నిష్క్రమించురు

ప్రస్తావన సమాప్తము.

3 ప.—కవితాకామిని ఈమనోషికడకు వచ్చినందులకు నీవు కారణ మడిగెదవో విధ మడిగెదవో ? కారణ మేమనిగా,—వీరి శిశువు లయిన గ్రంథములను చూచి విని సంతోషించెడి సామాజికాదులు చేసికొన్న పుణ్య రాశియే కారణము. విధ మే దనఁగా—ఇది ఈరంభ మజేరపుట్టుని నలకూబ రుని తొ నలచి మన్మథోద్దిఘనచే నెట్టిగొని వచ్చి కూడిన విధమే ఈయనను కవితాకామిని వచ్చి కూడినవిధము.

శుద్ధవిష్కంభము.

స్థలకము:—అలక, ప్రైత్రరథము.

సలకూబరుడు ప్రవేశించును.

సల.—[ఊర్ధ్వమవలూకించుచు]

క. చల్లనివెలుగని యీజా

బిల్లిని డాసితిని; గందువేరిటిపొదరే

యిల్లయి, రేలక మంటలు

సల్లెడుసోకు డిది; దీనిచదురులు దెలిసెన్.

౪

హా! రంభ లేక సలకూబరుడు కల్ల గదా!

రంభ:—[ప్రవేశించి] కలిమిసామీపట్టి లేక రంభమాత్రము కల్ల గాదా? అని సరిగాని, ఏవి మంటలు సల్లుచున్నవి?

సల.—ఈచంద్రకరములు, నీవు లేనితఱిని, నామీదికి.

రంభ.—ఇవి మహోపకారాలు గదా! ఇవి గదా అమరావతినుండి నన్నిటకుం ద్రొచ్చినవి!

సల.—మఱి యీతడ వేల గలిగినది?

రంభ.—‘ఎట్లు గండము తప్పించుకొని వచ్చితివి?’ అని యడుగుము.

సల.—వడిపడి చూచాయగా వివరింపుము.

చల్లనివెలుతు రని యీ చంద్రుని గూర్చి వచ్చితిని. ఇది చంద్రుడు గాడు, మఱేమనగా, మచ్చయనెడు పొదలో నివసించి మంటలు మందెడు కొఱవినయ్యెము. ఇదె దీని టక్కు. నాకు బోధపడినది.

తపోనలమునకు=తపోన్నీకి. హరనేత్రములలో = శివునీకన్నులలో (శివునికి చంద్ర సూర్యాస్త్రులు కన్నులు గదా.) పాకకాసనుడు=ఇంద్రుడు.

రంభ.—నేడు దేవేంద్రుం డోలగంబుండెను. మే మాడుచుంటిమి. దిక్పాలు చెవ్వరును రాలేదు. ఏల యని యింద్రుడు కత మరయుచుండగా అశ్వంతవికృత రూపు లిరువురు ప్రవేశించిరి. ఆసురు లనుకొని మహేంద్రుడు వజ్ర మెత్తగా, వారు 'నే నగ్నిని,' 'నే నాదిత్యుడను,' అని తెల్పుకొని శరణువేడిరి. ఇంద్రుడు వికృతికి కారణ మడుగఁగా వారు 'బాణాసురుని తపో సలమనకు మాడి యిటులైతిమి, మమ్ము గావవేని మే మింక హరనేత్రము లలో డాఁగి వెలసడదు.' అనిరి. అంతఁ బాకకాసనుడు 'మీ కాశరణమేని కలను. ఇంక బాణుడు తనవేయి చేతులతోను నావేయికన్నలనుం బెఱికి వేయును, నాకు దిక్కెప్పుడు? అని గద్దియి దుమికి తల్లడల్లఁగా, అందఱును—

నల.—[నవ్వుచు] మీ పాపడలే శరణ మని నిశ్చయించిరా ?

రంభ.—[నవ్వుచు] అవును, వా రట్లే నిశ్చయించిరి.

నల.—[నవ్వుచు] అన్నియను జొచ్చు నని మీరు భయపడితిరా ?

రంభ.—[నలకూబసనికి లఘుచపేట మిచ్చుచు] మేము బాణక పోగ్నికి భయపడ మావలనఁ గా దుంటిమి. పారివలన నేకాపమేని భరింతు మంటిమి.

నల.—మఱి యాగండము మీ కెట్లు తప్పినది ?

రంభ.—అనుకంపమానమానసు లయిన నారదమునీర్దులవలన.

నల.—ఎట్లు ?

రంభ.—అసమయమున వా రచ్చటికి విచ్చేసి సత్కృతులై కార్య ముడిగి విసి, ప్రణతల మమ్ము గనికరించి బాణతపోదిష్ణు యు మావలనం గా దని తెలిసి, నారాయణుండే శరణ మని యానతిచ్చిరి.

చపేటము=చెంపకాయ. అనుకంపమాన మానసులు=కనికరించుచున్న మనస్సులవారు ప్రణతలకొ = సమస్కరించినవార మగు. గురు పురస్కరు లై = బృహస్పతి ముంగు పోవువాఁడుగాఁగలవారై. కల కాంభోగిధికి = పాల సముద్రమునకు.

నల.—మఱి యిపు డందఱును గురుపురస్సరులై కలకాంభోసిధికిం బోయిరా ?

రంభ.—వా రట్లే సహకట్టిరిగాని,—

నల.—మఱి యేమి ?

రంభ.—మఱి నారదులవారు వారింబి యిట్లు తెరువు చెప్పిరి.—
ద్వారక నున్న వాఁ డిపుడు దానవకాలుఁడు వాసుదేవుఁడై ;
మారునిసౌరు మెచ్చనికుమారి యుషాఖ్య వెలుంగు దాయకుఁ ;
మీరు ము గారిపాత్రునికి మీయరిపుత్రుకి స్వాప్న సంగముఁ
గూరుపరయ్య ; మీయెడను గొబ్బున వేలుపులార తీతెడుక. ౫
ఇట్లు బోధించి నారదులవారు మాప్రణతులు గైకొని యంకధాన మైరి.

నల.—మఱి యంద్రాదులు ?

రంభ.—ఇంద్రాదులు మదనునిం దలంచిరి. అకఁడు నొయ్యారంబులు మీఱి నడివారుడై గురుదెంచెను.

నల.—అంతట ?

రంభ.—అంతట న గ్నాదిత్యపురుషులు లాతని ని ట్లుగఁడించిరి:—
“హియ మనోభవఁడా,

౫ ప.—అనురసంహారఁడయిన నారాయణమూర్తి ఇప్పుడు వసుదేవ పుత్రుఁడుగా జనించి శ్రీ కృష్ణరూపమున ద్వారకాపురములో నున్నాఁడు. మీవైరి యగు బాణాసురునికి మన్మథుని సౌందర్యమును నయికము మెచ్చుకొని నట్టి కూతురు ఉప యనుకన్య కలదు. మీరు కృష్ణ పాత్రునికి అనిరుద్ధునికని మీవైరికూతురు రియిన యా యువకును కలలో పొందును ఘటియింపుఁడు ; అందువల్ల మీ దుఃఖము తల్లె లామే టిటిపోవును.—అశ్రీకృష్ణులవారే తీర్తురనుట.

అదిత్య పురుషులు=మూర్కుఁడును దేవేంద్రుఁడును. ఉగ్గఁడించిరి=స్తుతించిరి

మత్త నాదుకీలలు సున్న నీయరుణప్రవాళముముందటఁ ;
 నాదు వెల్లులు సున్న నీతరుణంపు మొల్లలముందటఁ ;
 నాదువజ్రము సున్న నీపికనాదభల్లముముందటఁ ;
 నీదుప్రాభవ మెట్టిదో నవనీత చోరుప్రియాత్మజా!" ౬

ఇట్లు నచ్చికబుచ్చిక యిచ్చకంబుల మచ్చు జల్లి కార్యముం దెలిపి, ఉషం
 గోదలిం జేసికొమ్మని వేడిరి.

నల.—ఇక నీవు చెప్పనేల ? ఉష తనకోడలనఁగానే ఉప్పొంగి
 మాటు నలుకక మారుఁడంగీకరించెను.

రంభ.—అట్లే,

నల.—బాపురే ! ముందు స్వారస్యమున్నది ! ఆనంతరము ?

రంభ.—అట్లు బాణశకకాలంబున దివియంద యండి కాయవ్యూహ
 విద్యాప్రభావంబున బాణగృహంబునం గొలుచుచున్న యింద్రాదులు ప్రాప్త
 పరుడై వచ్చు బాణని యథాపూర్వ మచ్చులంబునం గొలువ కాయబాహు
 శ్యోపసంహారదులై యసురకాంక్షంబున కడిగిరి. ఉర్వశ్యాదులును హాహాదనా
 హువులును వారిచే యనుగమించిరి. నే నటుఁ జంద్రపాదతాడిత నై యిటుం
 బ్రాణనాయకు నొడిం బడితిని.

౬ ప.—కీలలు=మంటలు, అరుణప్రవాళము=వజ్రనిచ్చిగురు. తరుణంపు
 మొల్లల = లేతమల్లెపూవుల.

వజ్రము=వజ్రాయుధము. పిక...ము=కోకిలకూక యనెడు బల్లెము.
 నవ...జా = పెన్నదొంగ యనునగు పుష్పిందా - మనస్సుధుడా అనుట - నీవు
 భూలోకముందు పనిచేయఁజలసియన్న దని సూచించుటయను.

కాయ వ్యూహ విద్య = దేహములను అనేకములనుగా చేసికొన సాధన
 మయిన యోగవిద్య. అచ్చులంబునఁ = కపటములేక. కాయ...లై = పెక్కు
 దేహములను తగ్గించుకొనం గడంగినవారై. చంద్ర...నై = చంద్రకిరణము
 లచే కొట్టఁబడినదాన నై=చంద్రుఁడు కాళ్లతో తన్నుకొని అనియెను.

నల:—బలి బలి !

క. మంటలసోఁ కై న న్నపు

డంటి యెరియఁ జేసి, యిప్పు డమృతపువెల్లికొ

గెంటి మనుచు నీకొంటెకుఁ

దుంటవిలుతుమామ కెరఁగుడుకొ భక్తిమెయికో 2

రింభ:—

క. బాణునికొలుపున కల గీ

ర్వాణులు సన, మనము పంచబాణుకొలుపుకై

ప్రాణేశ రమ్మ పోదము ;

నాణెం బిది గాదొ యట్లు నలుఁగుటకంటెకో ? ౩

[అని సిష్క)మింతురు.

శుద్ధ విష్కంభము ముగిసినది.

2 ప — తుంటవిలుతుమామకొ = మన్మథుని మేనమామ యయిన
యీచంద్రునికి. ఎరఁగుడుకొ = సమస్కారము చేసెదను.

ప్రథమాంకము.

స్థలకము.—శోణపురి, బాణస్వాగతమండపము.

బాణుఁడు కుంభాండుఁడును ప్రవేశించి

యథోచిత ముపవిష్ట లగఁదురు.

అగ్నివాయ్వాదిత్యాదిపరివారము యథార్హము నిలిచి కొలుచుచుండును.

కుంభా.—అసురచక్రవర్తి, త్రిఒగలీపతీ, ఏలినవారికహస్రకారము
విని యాశ్చర్యపడు చుంటిమి. వరములు విన్న నేమగుదుమో !

బాణు.—మంత్రి సత్తమా కుంభాండా,

క. బాణుఁడనుపేరహహ ! వి

న్నాణంబుగ నాకు నిడిరి నాతలదండ్రుల ;

బాణగతి ముందటికె యను

పోణిమి యెటుఁగవొకొ మంత్రిముఖ్యుఁడవుగదా. ౯

ఏరీ మనవా రందఱు ?

రాణి, ఆహ్లాదనుఁడు, ఉష చిత్ర రేఖ, గంభీర వేదియు,

ప్రవేశింతురు.

రాణి.—ప్రాణేశ్వరులకు ప్రణామము. [అని మ్రొక్కి] ఆర్యపుత్రుని
శుభదర్శనముచే కృతార్థురాలను.

బాణు.—రారమ్మ, ప్రేయసీ, ఇటఁ గూర్చుండుము.

[రాణి కూర్చుండును.

ఆహ్లా.—ఆహ్లాదనుఁడు నా యనగారి పొడములకు ప్రణమిల్లుచున్నాను.

[అని ప్రణమిల్లును.

౯ ప.—విన్నాణంబు = నేర్పు. ఇట్టి = పెట్టి నారు. ప్రణమిల్లును =

మ్రొక్కును.

బాబు.—రా వోయి, నాయనా, రా కూర్చుండు.

[అహోదనుడు కూర్చుండును.

ఉప.—నాయనగారిపాదములకు ఉప ప్రణమిల్లుచున్నది.

[అని యట్లు చేయును.

బాబు.—రా, అమ్మా, రా. [అని దగ్గతి కూర్చుండఁ బెట్టుకొనును.

చిత్త.—మామగారిపాదములకు చిత్త రేఖను మ్రొక్కుచున్నాను.

[అని మ్రొక్కును.

బాబు.—కల్యాణము, కల్యాణము, కూర్చుండుము, నీచెలికడనే.

[చిత్త రేఖ ఉపకడం గూర్చుండును.

గంభీ.—మామగారిపాదములకు గంభీరవేదిని మ్రొక్కుచున్నాను.

[అని యట్లు చేయును.

బాబు.—కల్యాణము కల్యాణము, కూర్చుండుము.

[గంభీరవేది కూర్చుండును.

బాబు.—మరియిప్పుంగనా, మనవా రందఱు డేమమా !

కుంభా.—వీలినవారిప్రతాపము కాచుచుండ డేమము గా కేమి ?

బాబు.—దేవతలు మిమ్ము చక్కఁగా కొలుచుచున్నారా ?

కుంభా.—కొలుచుచున్నారు ; అనుకంపనీయులు.

బాబు.—ఉప. [అహోదనుం గూర్చి] ఎత్తా, నీవు మాతపరికాల మెల్ల నేమి సేయు చుంటివి ?

అహో.—గురుపర్యులను శ్రీమచ్ఛక్రాచార్యులను శుశ్రూషించుచుంటివి.

కుంభా.—దానపేంద్రా,

ప్రొదిక్ బాలుఁ డితండు భార్గవుని శుశ్రూషించి, వేదంబులు
వేదాంగంబులుఁ బంచలక్షణపురావృత్తంబులు నేర్చి, యా

హాదం బొజ్జకుఁ జేసి, సార్థితనిజాహ్లాదాఖ్యుఁడై, 'వత్సప్రసాదం
హాదానూనుఁడవోదు' వంచు వరముం బ్రాపించె దద్వాక్కునఁ.

బాణు.—వంశమునకుఁ గీర్తి చెచ్చితివి పత్నీ.

ఆహ్లా.—మహాసుగ్రహము, మహాసుగ్రహము.

ప్రతీహారి — [ప్రవేశించి] జయము జయము జగదీశ్వరులకు.
స్వర్వేశ్వరుల మేళమై నాట్యసేవార్థము పచ్చియున్నారు.

మంభా.—దాసవనాథ, మంగళార్థము వారికి నెవకు నెల వాసంగ
వలయును.

బాణు.—మంచిది.

[ప్రతీహారి వెలువడి రంభాదులను వోడ్కొనివచ్చి
విడిచిపోవును. రంభాదులు బాణునికి మ్రొక్కి నిలుతురు.

బాణు.—ఎవ రెవరే మీరు ?

రంభా.— (సంసరుకము)

సామి, నీదాసి నే, జాటుదురు రంభ యని శ్రోతముల నన్ను ననురేంద్రా,

ఉర్వశి —

సామి, నీదాసి నే, స్వర్వసిత సుర్వశిని, సల్పదును లాస్య మనురేంద్రా.

మేనక —

సామి, నీదాసి నే, సంశ్రుతయ, మేనకను, స్వాంతజాఁడు మెచ్చు నను దేవా.

గం ప.—లోకానికి = చక్కగా. భర్తవునికొ = శుక్రాచార్యుని. పంచ
లక్షణ పురావృత్తములుకొ = పురాణేతిహాసములను. ఒజ్జకుకొ = గురువునకు.
సార్థి...డై = ఆహ్లాదనుఁ డనెడి ఉపపేరిని సార్థకము చేసి. అనూనుఁడవు =
తక్కువ కానివాఁడవు.

హా హా హా హా హు వు లు.—

సామి, సంగీతిలో సల్పితి మొగింతపని, సాకతము వేడెదము చేవా. ౧౧

బాణు.—అడుదురుగాని. ఓగి అగ్ని, ఈసంభాండాదులు విన మాతప
స్సులు వర్ణింపుమా. [నిర్వర్ణించి] ఏమిరా నీ విట్లు బొగ్గవలె నల్లబడినాడవు?

అగ్ని —[హుక్కాగొట్టము నజరుచూపుచు కేలఁ బూసి]

బాసనములోన నెప్పుడుక, నానినవే వైచినారు నాకుం గట్టెల్,
దానం గడుఁ బొగచూరుడు, నే నల్లగ బొగ్గ నైతి నిర్జరభీమా.

బాణు.—ఏమిరా, వాయూ, నీ వేల ప్రయ్యి యూడకుంటివి?

[అని వాయువును కొట్ట నుంకించుచున్నాడు.

వా యు వు.—[అమితముగా వణఁకుచు నెచులిపురినినకట్టు వీచుచు
అత్తగతము] అహా! నేను కోరిన ప్రశ్నయే వచ్చింది! ధౌర్త్యము చేసెదఁ
గాక. [ప్రకాశము] లోకనాయకా,

ఆ. ఊ ది యూది బుగ్గ లోపిరిబూరెల్లె,

బుంగ లై, మఱింత బూరటింపఁ

బెద్దసిద్దెలట్లు పెరిగి చీలినవయ్య,

కుట్టుకొంటి నయ్య కొట్టకయ్య.

౧౩

బాణు.—[నిర్వర్ణించి కల యూచి] మంచిని ; చక్కఁగా వీచుము.

మఱి, వాఁ డెక్కడరా మీతలమానిసి వేగంటిసిసాసి?

వాయు.—బురుజుమీఁద కోపుర మున్నాడు దేవరా.

౧౧ ప.—శ్రోతములకై=శ్రోతకర్తలయందు. స్వర్వనితకై=స్వర్గస్త్రీని.
లాస్యమునల్పదును = అటలో నేర్పరిని. సంశ్రుతను = ప్రఖ్యాతి కలదానను.
స్వాంతజుడు=మన్న ధుండు. సాకతము=అనుగ్రహము.

౧౨ ప.—బాసనము=వంటయిల్లు. నిర్జరభీమా=దేవశలకు భయంకరుఁ
డా. ధౌర్త్యము=కపటము.

బాబు.—ఊ. ఓరీ, అసిత్యా, నీ వేలరా కట్టియ లెండించవు?
ఆదిత్యుఁడు.—[పుండరీకము నజరు వెట్టుచు] మహాప్రభూ,
క. లేయెండయె యెవ్వేళను

గాయుచు నుండఁ మని నీదుకట్టడయ కదా;

పాయక నే నటు నేయుటఁ

బాయదు కట్టియలతేమ భండనభీమా.

౧౮

బాబు.—మఱి, వాఁ డెక్కడ నీనైదోడు?

ఆది.—వాఁ డెక్కడనో ఎఱుంగను, జేవా.

బాబు.—[కినుకతో] ఏమి కారణము?

ఆది.—మహాప్రభూ, మన్నింపనలయును.

ఆ. నిండు పున్న మగనె పండువెన్నెల సదా

కాయ నతని కిడినకట్టుఁబాటు;

దాన నతఁడు నేను దాయుటయే లేదు;

నీపదింబు లాన, నిక్క మిదియ.

౧౯

వాయు.—మహారాజ, నే నెఱుంగుదును. ఏలినవారికి తపస్తాపకాంతి
కై ఇదె యిటనె తనలేతకిరణంబుల తేల్లని చలువజల్లిం గట్టుచున్నాఁడు.
[చరికించి] వాఁడె వచ్చుచున్నాఁడు.

౧౮ ప.—లేయెండ = నీరెండ. కట్టడయ = ఆజ్ఞయే. భండనభీమా =
యధముల భయంకరుఁడా.

నైదోడు = చెలికాఁడు—చంద్రుఁ డనుట.

౧౯ ప.—దాయుటయే లేదు.—సూర్యచంద్రులు కలిసిననాఁడు
అమావాస్య. వారు నిండుదూరమున నున్ననాఁడు పూర్ణిమ. నిక్కము = సత్య
మా. జల్లిం = పీచోపురు, సభాస్థారులు = సభవారి.

బాబు.—[స్వితమవో] జడాప్తుడు, వాని కేరియు ముందుగాఁ
దోచదు.

[చంద్రుఁడు ప్రవేశించి కలువ నజ
యించి నమస్కరించి జల్లి వీచుచుండును.

బాబు.—[వీక్షించి] ఊ. ఓరీ, అగ్నానిత్యులారా, మాతపస్సును
చెప్పడు. మీరేగదా సాక్షులరు.

ఇరువురు.—అవును మహాప్రభూ.

అగ్ని.—ఓహో సభాస్థారు బెల్లరు నాలింపుఁడు:—

స్కంధగ్రంథులు వ్రసి వాయువులు నిర్హతధ్వనికొ మోగిఁగఁగా,
సింధువ్రాతము క్రాగ నీశ్వరజటాసింధ్వంభముల్ తెల్లఁగా,
బంధం బేసి సుమేరుమందరగిరి ప్రాగ్భారముల్ దొర్లఁగా,
సంఘాబంధురబాణదానవతపఃస్ఫారాగ్ని పర్వెకొ దివికొ. ౧౬

బాబు.—అహఃహహహహ !

అందఱును.—అహఃహహహహ !

హహుఁడు.—నిమియాజ్ఞ మహాప్రభూ ?

బాబు —ని న్నెవరురా పిలిచినారు ?

కుంభా.—త్రిలోకనాయకా, వీడు హహగంధర్వుఁడు, కపోవర్ణన
శ్రవణపరవతుఁడై, తమరు అహహ యని సాధువాదము పలుకఁగా తన్నుఁ
జేర్కొన్నట్లు భ్రమఁజెందినాఁడు.

౧౬ ప.—ప్రతిజ్ఞను దృఢముగా నిర్వహించువాఁడైన బాణాసురుని
తపస్సుయొక్క మహాన్ని ఆకాశమందు వ్యాపింపఁగా, ఒకదానిపై నొకటి
గోడకీటులువలె పేరియున్న గాలికీటులు ఎడఁబాసి పిడుగుమోతతో చీల
సాగినవి, నమూద్రముల నమూహము ఊడు కెక్కినది, శివుని జడలలోని యా
కాశగంగయొక్క నీళ్లు తెల్లచుండినవి, పాదుచెడి మేరుమందర పర్వతముల
శిఖరములు ఊడి దొర్లి పడినవి.

సాధు వాదము—మెప్పుం జెప్పుట.

బాణు.—[బిగ్గరగా నవ్వుచు] ఓని నిర్భాగ్యుడా, హూహూహూహూ!

[అని బిగ్గరగా నవ్వును.

హూహూవు.—నిశ్చనాయకి, ఏమి యాజ్ఞ!

బాణు.—[నవ్వుచు] వీనిపేరు చూహూవా?

కుంభా.—ఆవును దేవా.

బాణు.—భ్రాంతులు నిర్భాగ్యులు! హేహేహే! [అని నవ్వి] హేహేగంధర్వుండు నొకఁ డిటుఁ గలఁడా? హోహోహో! [అని నవ్వును.

ఆది.—ఓహో సభాసమలారా, వినుండు :—

వైకుంఠం డలచక్రవాళ మనునావంబం దజాం డామ భాం
డైకవ్రాతము వేర్చి భవ్యపరిపాకార్థంబుగా నూఁకఁగా
నాకాశంబు ఘటించి ద్వాదశసహస్రాంశ్వన్నులం జొన్ననం
దీకల్యాణుతపంబు గ్రచ్చఫల మయ్యెన్ సర్వభంగంబుగా. ౧౭

బాణు —వహవ్యా వహవ్యా! చూచితివా కుంభాండా! అయినను
ఈక్షామదేవతలు! చక్కగా వర్ణింపలేదు. మఱి నేనే వర్ణించెదను విను. మా
తపస్సుగో నొకవిత, ఏమనఁగా.—

౧౭ ప.—నారాయణమూర్తి (యనెడు కుప్పరి) చక్రవాళవర్వక
మనెడి యావములో బ్రహ్మాండము లనెడు కుండలయొక్క సమూహమును
పెట్టి చక్కగా కాలుటకై (క్షేనుకర మయిన పరిణామముం బొందునట్లుగా)
ఆకాశ మసెయిడి యముకను త్రక్కి పట్టిద్రులు సూర్యు లనెడి నిప్పును
పెట్టఁగా, ఆయావములో ఈ కల్యాణమూర్తియొక్క అనఁగా బాణాసురుని
యొక్క తపస్సు గ్రచ్చకాయగా ప్రవేశించినది.—ఆవములో గ్రచ్చకాయ
పడిన యెడల ఆవములోని కుండ లన్నియు కలిసిపోవును. అట్లే నారాయణ
మూర్తి కాచుచున్న బ్రహ్మాండముల కన్నిటికిని బాణాసురుని తపస్సువలన
ఆపాయము కలిగినది.—విష్ణువుయొక్క కార్యమునకు భంగము కలిగినదనుట.

అలరించెన్ సగ నప్పు నూమక తిహో హవ్యాశన వ్యాప్తి నౌ
దలయే తుడ్డుకుకంగఁ, బైకుటికి మీల్ దాఁబెల్లొచ్చి క్షల్పకై
యలమకాడాసగ మాహిమాద్రిజఁ,దదాయాసంబు త్రోపాడ, వే
యలయుగ్రం డటువచ్చికోరువరమం చార్తిక ననుక వేడుటల్.

ఇంకను వినుడు.—మాతపోగ్నినుండి.—

ఒకమిడుంగుఁగున నాజ్యోదధి కాఁగి యా । కమతఃటుల్ కూడు గాఁగనుండ,
ఒకమిడుంగుఁగున మేరుశుభ్రత్తు కిరఁగి యా । నిప్పుబేట జగంబు నీల్గనుండ,
ఒకమిడుంగుఁగున శంభుకర్పర్ద మెరిసి యా । కమరువాసన దెసల్ గడవనుండ,
ఒకమిడుంగుఁగునఁ దారకకోట్లు మండి యా । కచ్చిక లిల యెల్లఁ గప్పనుండ,

బ్రహ్మవిష్ణ్వసు లెల్ల సీప్రళయ మాఘ,

మనుచుఁ దనవెంట రా, సాంబుఁ డారటమున

వచ్చి, 'కోరుము కోరుము, వరము వరము,

బాణ బాణ,' యనువిభూతి వరఁగె నాకు.

౧౯

౧౮ ప.—నా తపోహహ్ని వ్యాపించినందున శివుని శిరము మీఁది
గంగ మిక్కిలి యుడుక సాగినది. అంత సందులోనివి నేతలు తాఁబెళ్లు మొన
ళ్లును ఆ వేడినీళ్లలో నిలువలేక చలువకోసము, మంచుకొండ కూరురుగాన
చలువ గానుండు నని పార్వతీయెక్క దేహముమీఁదికి ఉఱికి అవరించినవి.
ఆమె శివుని దేహములో ఎడమ సగభాగముగదా. ఆజలజలపులు తాఁకుడు
సహింపలేక ఆమెదైన యా సగము దేహము నింజాకొనఁగా కడమ సగ చుయిన
శివుఁడు ఆ యాయాసమునకు నిలువలేక వేగముగా అతీరుననే వచ్చి నన్ను
'ఓరి బాణా, బాణా, వర మడుగురా అడుగురా.' అని దీనముగా బలిమాట
కొనఁగా, నాకునవ్వు వచ్చినది.

౧౯ ప.—మిడుంగుఁగునక = నిప్పురవచేత. అజ్యోదధి = నేతనము
ద్రము. కమతఃటుల్ = ఆదికూర్మము అది ఐరాహమును. శుభ్రత్తు = పర్వతము.

కుంభాండాదులు — శబాన్ ! శబాన్ !

కుంభా.—నీలినవారిపరములు వినం శివులు దురదగొనుచున్నవి.

బాబు.—మహేశ్వరుఁడట్లు ప్రత్యక్షమై నాకిచ్చిన పరములు వినుము.

క. చండికతో వాసం బై,

ఖండేందుశిఖుండు నాదుగవనుం గాచున్ ;

జెండా పడుతటి మద్భుజ

కందూతి తెమల్పునీరుకడనం బొసఁగున్.

౨౦

అందఱును.—అహో ఈశ్వరానుగ్రహము ! అహో తపో మహిమ !

బాబు.—సరియ యటోయి సూర్యాగ్నులారా ?

సూర్యాగ్నులు.—ఔను మహాప్రభూ, మే మప్పుడు తపస్సునకు నిలువలేక హరనేత్రములందు డాగి చూచుచుంటిమి.

బాబు.—సహవా ! [రంభాదుల సుద్దేశించి] మఱి మీయాటపాటలు కానిండు.

రంభాదులు.—[అడుచు]

(గేయము)

నిన్నుఁ బొగడఁ దరమే !

బలిరాజసుత ! నిన్నుఁ బొగడఁ దరమే !

కపర్దము = జటాజూటము. ఎరిసి = కాలి. తారక = నక్షత్ర. ఇల = వేల. సాంబుఁడు = శివుఁడు.

౨౦ ప.—ఖండేందుశిఖుండు = చంద్రకలాశేఖరుండు - శివుండు. గాచున్ = పురద్వారమును. కందూతి = దురద. కడనంబు = యుద్ధమును.

గేయ—అరహరి = నగభుసింహము (నరసింహస్వామి) యొక్క. ముత్తాత = ప్రహ్లాదుండు. అయ్య = కండ్లి - బలిచక్రవర్తి, గిరిశుని = శివుని. పోరు = యుద్ధమును. కావలుండు = బలాధ్యుండు.

అరహరికోపము నడచె నీముత్తాక,

హరిని భిక్షునిఁ జేసె నయ్య,

నిరిశుపి గడపకాపరిని జేసెతి వీవు,

వగము పో రడుగుకావలఁడు మ తెవ్వఁడు !

నిన్ను ||

వేకన్ను లన్న నేవెంట బెదరవచ్చు ;

వేకాళ్లు వలసకు పెరవు ;

వేకేళ్లు గల్గిన వేవేట్లు సంగవచ్చు ;

నీకెవ్వఁ డీరేడు లోకములను నీడు !

నిన్ను ||

కలనఁ గాలాశ్వత్థంగములు నీమీసము ;

చెలులకు ముదిరధ న్వలత ;

వెలదుల కాయించువిల్లు నీమీసము ;

ఇలలోన నీసాటి బలియొడ డిం కెవ్వఁడు !

నిన్ను ||

బాణు.—మీకు గృహసమూర్జనాది క్లేశమునకు బదులు ఇంకమీఁద సంగీతవ్యాపారమున నయ్యండ ననుజ్ఞ యిచ్చితిమి. చాలానా యాబహుమానము ?

రంభాసురు.—[విడచిడ వణంకుచు] మహా ప్రసాదము.

బాణు.—[ఉపం దఱియం దివిచి, చేయి వట్టుకొని,] అమ్మా, ఎంత

వేకన్నులు ఇంద్రునికే గలవు. వేకాళ్లు సూర్యునికే గలవు. వలసకుఁ = పరారియగుటకు. కేళ్లు = చేతులు. ఈరేడు = వదునాలుగు.

కలనఁ = యుద్ధములో. కాల...ములు = యమని గుఱ్ఱము (అగు దున్నపోతు) యొక్క కోమ్ములు. కలన...లు = అమీసమును చూడఁగానే శత్రువులు గుండె బ్రద్రై చత్తురనుట. ముదిరధన్వలత = ఇంద్రధనుస్సు. చెలుల...లత = సువృష్టి సూచక మయిన యింద్రధనుస్సువలె సంతోష పెట్టుననిభావము. వెలదులకుఁ = స్త్రీలకు, ఇంచువిల్లు = (మన్మథుని) జెఱుకువిల్లు—మరులు గొల్పునని భా.

సమూర్జనాది = డోడ్డుట లోనగు.

నుందరాగనిం జెప్పినను యావహీనుఁ డందువు. ఇచ్చటికేని లేనివి కలిననదా? ఇక నైనఁ బెండ్లి చేసికొందువా అమ్మా.

[ఉవ మెల్ల మెల్లన తండ్రి చేయి విడిపించుకొని నిష్క్రమించును, చిత్రరేఖ ఉవ ననుగమించును. గంభీర వేది ఉవను గంటికగపడునంతవఱకు పీక్షించి తర్వాత ఉన్న రనును. ఆహ్లాదనుఁడు చిత్రరేఖ పోకం గని తల వాంచి చింతిల్లును.

బాబు.—హా! ఏమి దీరిస్వాతంత్ర్యము! ఓయి గంభీరవేదీ, చింతిల్లుకు. నేను బోధించి ఉన్నను బిప్పించి నీకు వివాహముచేసి మాయుక్కును సంతోషపెట్టెదను లే.

గంభీ.—మామగారియనుగ్రహము.

[తీరుకలును గోయిలలును స్వాగతమంటపము చెంత మెందుగా కూర్చును. తుమ్మెదలు కరము ఝంకరించును. మంటపమున మలయమారుకము వీచును. పుష్పముల పరిమళము వ్యాపించును.

బాబు.—ఏమి యిది! ఋతువు వచ్చియున్నను, ఋతుభర్తము లెల్ల నిట్టిప్పు డీచట యాగపద్యమునం బ్రకట మగుట వింతగా నున్నవి?

కుంభాండాగ్నిసూర్యాయలు.—చేతనాచేతనములెల్ల విలినవారి యభ్యుదయము నభినందించుచున్నవి.

కుంభా.—కుమార, మీ నాయనగారు పంతసిల్ల నీవిద్యాప్రభావమును పసంతపర్చనం జూపుము.

ఆహ్లా.—నాదియు నొకవిశ్వయా! అయినను పెద్దలమట నతిక్రమింపఁజాల. సరవిక వేడికి డన్సి, శీతలజలస్నానంబుగా, నిర్మలాంబరపాలిం దడియాతీ, మంచుఁజెమరుకొ, మాఘ్యానిలంబొర్పఁగా,

ఋతువు = పసంతర్లువు. యాగపద్యమునకొ = ఏకకాలమున. అభ్యుదయమును = గొప్ప మేలును.

బురుసాపట్టుజరీబుటూపరిణీతము స్త్రీబుతో సాదరా
బురఖాతోడ జవాహరిపటలితో భూకాంత గూడెకమధుక ౨౦

బాణాదులు.—బళిబళి! వహవ్వా!

అహ్—మఱియు నిపుడు.

అక్షయకౌతుకంబు వొలయంగ, నశోకలతావధూటి యీ
దక్షిణగంధవాహు బలితంపుంగవుంగిటఁ గ్రుచ్చి, వే సమ
స్త్రీతిజాత లొలతలతావుల కల్లి, మరందవారి పు
ష్పాక్షులఁ జిప్పిలకొ గిసలయాధర మీయక త్రిప్పుఁ జూడరే. ౨౧

బాణాదులు.—బళిబళి! శబాన్.

బాణు.—అట్లేని నగరి కేఁగి యుద్ధానంబున వసంతశోభం దిలకింతము.

[బాణరాజ్ఞీ సుతమంభాండులు నిష్క్రమింతురు.

[నేపథ్యమందు]

ప్రియనీ, ఈరాత్రియే మనశనయనీకి స్వప్నమున గాంధర్వ వివాహ
మును నిర్వర్తరింపుదము.

౨౦ ప.—భూమి యనెడినాయిక వరుసగా వేడికి బదలి (గ్రీష్మ
ధర్మము), చన్నీళ్లు స్నానమాడి (వర్షర్మము), తెల్లనివల్లభములతో తడి
యార్పుకొని (నిర్మలమయిన యౌకాశములో జలము తగ్గి పోఁగా—శరద్ధర్మము)
నునుమంచుపంటి చిఱుఁజెమరును (హేమంతధర్మము) మల్లెలమీఁది గాలి
తీర్చగా (శిశిరధర్మము), సరిగబుటాలు గల బురుసాపట్టు పావడ ధరించి
(నానావిధము లయిన పువ్వులతోడి చిగురాకు ఆంకటంగలిగి), పర్వము
బంగారు జల్తాదగు షేల్లునుఁగ దాలించి (బంగారుధూళివంటి పుష్పాడి పైపై
నంతటను వ్యాపించుచుండఁగా), మెండుగా నగలు (చిత్రవర్ణముల పూవులు
పించెలు పట్టులును) గలిగి, వసంతుఁ డను నాయకునిం గలసెను.

౨౧ ప.—మితిలేని తమకము ఉల్పాంగఁగా, అశోకకాభ యనెడి
జవరాకు పరినుళములు వెదచల్లుచున్న యాదక్షిణపు వాయుదేవుని (చంద

అది.—[జనాంతికము, అగ్న్యాయుధముతో] మదనభాషికమును వింటిని గదా. మనకు మంచికాలము వచ్చుచున్నది.

[దేవతలు నిష్క్రమింతురు. గంభీరవేది మెల్లంగా ప్రయాసతో వెడలును.

క రేణుక.—[వెనుకనుండి ప్రవేశించి గంభీరవేది చేయి పట్టుకొని దివిచి] ఉష పోతూ వున్నప్పుడు ఎందుకు ఉన్నరొక్కవు? చెప్పు.

గంభీ.—కరేణుకా, ఆదంతా, మామకు వెచినకడటం ; నామాట నమ్ము. నాకు ఉష అక్కర్లేదు, గిష అక్కర్లేదు. నీమీద కప్ప నామనుసు ఇంకెక్కడా లేదు.

కరేణు.—అటైలే మరిరా యిప్పుడే వెళ్లి శోభనం ఆన్ని కానీ.

గంభీ.—నీపుణ్యం, ఇక్కడ మాట్లాడకు, నాతో ఆవతలికి రా చెప్తాను.
[ఆని నిష్క్రమింతురు.

ప్రథమాంకము ముగిసినది.

894. 813 L
VEN

నాది చర్చలు దాల్చి గృహించుచు వచ్చిన దక్షిణనాయకుని) బిగువుగా ఆరింగనము చేసి, అంతట తటాలున ఎల్లతాళ్లందును మొలచిన తీగల పరిమళములు అతనిదేహమం దున్నందున (నానాప్రదేశములలోను సందుగొందులలోను నుండు నాయికల పరిమళములు అతని దేహమందు ఉన్నందున) అతనిపై ఈసువహించి, మకరంద మనెడు బొప్పములు, పువ్వులనెడి కన్నులనుండి కాలుచుండగా, అతనికి ముద్దగొనుటకై తనచిగురా కనియెడి పెరివిని ఇయ్యక ఇటునటు త్రిప్పుకొనుచున్నది చూడుడు.—మలయమారుతము నానా జాతి పుష్పపరిమళములతో వచ్చి ఆశోకకాఖిల వీచి అందలి పూవులనుండి మకరందమును క్రిందికి జార్చి దాని చిగురుటాకులను ఆడించుచున్నదని భా.

ద్వితీయాంకము.

స్థలకము:—శోభపురి, ఉషాప్రమదవనము.

ఉష, సఖీయుగళము, చిత్రలేఖయు, ప్రవేశింతురు.

[ఉష తామరనెజ్జపై మూర్ఛిశయై యుండును.

సఖు లిరువురు తామరాకులతో వీచుచుందురు.

చిత్ర.—[ఉషను కేలఁ దడవి నిర్వర్ణించి, అత్తగతము] ఇది కామ
జ్వర మని నేను మొన్ననే శంకించితిని.

అ. లలన డీలుపడియు లావణ్యమున మించె

నలుపుటెక్కచందుకలయుఁజోలె ;

ఇట్లు జవ్వనులకు హితశత్రు వాకూళ

మధునివేడి యగునె మరుఁడు గాని.

౨౩

నేను ఊషము ఉషతో నొంటిపాటున నుండి గుట్టు తెలిసికొనియెదను. [ప్రకాశము] చెలీ మదనికా, చెలీ కుమదికా, ఈవాసంతాతపము నఖికి గుస్సనా మైనది, తామరనెజ్జలకు శమిల్లినది గాదు. అల్లయాయవ్వలిబాలచందనవండ మునకుం బోయి చెలికై గంధపుబాలు కొని రండు.

చెలులు.—నీవు వచ్చిన సంకయం జక్కఁబడు నని మేము ముందే అనుకొంటిమి. [అని నిక్కురించిరి. ఉష లేరును.

చిత్ర.—ఉషా !

ప్రమదవనము = అటతోట. నెజ్జ=శయ్య.

౨౩ బ.—ఈజవరాలు కృశించియు కృష్ణభావ చంద్ర రేఖవలె కాంతి హెచ్చియున్నది. ఈవిధముగా యువకులను నశింపఁజేయుచుచునే వైశ పట్టెడు క్రూరుఁడు మన్మథుఁడుగాని వసుంధపు దుండవేడిమి గాదు.

మండము=గుబురు.

ఉప.—[అనాకర్ణితకముగా] నానఖు లెక్కడ? హా! మూర్ఖుల్లితిఁ
గావలయు. ఆహా! మూర్ఖయే యుపకారిణి యైనది. చిత్రరేఖను దేర నఖులు
చనియించుదురు.

ఆ. చిత్ర మేమొ నేను జిత్రరేఖను జూడ

నిపుడు కోరినట్టు లెపుడుఁ గోర;

తాపదీన మైనతటి డెంద మన్గులఁ

బెల్లు దలంచు ననుట తెల్ల మయ్యె.

అర

చిత్ర.—ఓహో! చెలి నన్నుఁ గనలేదు. ఇది మఱియొ సమకాలము.
నేను డాఁగి యామెవృత్తముం బరికించి రహస్య మెఱింగెద.

[అని యట్లు చేయును.

ఉప.—ప్రాణేశ్వరా, నిన్ను వెండియు నేఁ గాంతునో!

చిత్ర.—ఆహా! 'ప్రాణేశ్వరా' యనుచున్నది! నాకలంపే నిజమైనది.
వృత్త మిట్లుండ శీతలాపచారముల నేమి ప్రయోజము?

క. నుండునిదాఘముచేఁ గల

గుండై ససీచెడినబండిగురివెందలతో

వెండియు విలసిలఁజేయఁగ,

బంకితుఁ డామనియ గాక పన్నీ ర్లగునే!

అగ్గి

మఱి యెవ రాధవ్యుడు?

ఉప.—ఇక నేను ఈవిరాళికి దేహమును భరింపఁజాలను.

చిత్ర.—ఆహా! ఎంతబలీయుడైనయనురాగము.

అర ప.—తా.—తాపముచే దిగులు పడి యున్నప్పుడు హృదయము
ఆపులను చూడ మిక్కిలి కోరు నన్నమాట స్పష్ట మయినది.

అగ్గి ప.—నిదాఘము=వేసవి. ఆమనియ=వసంతతుండే.

ఉ.ప.—పీచీ ! ఏల కలిగినది యి.పాడులజ్జ ! నారెండవమేనికి చిత్త
రేఖకు ఆవరాధ మొనర్పితిని.

చిత్త.—ఏమి యవరాధము ? ఎట్లు ?

ఉ.ప.—హా ! చిత్త రేఖకు జెప్పక నారహస్యమును దాచితిని.

చిత్త.—ఆహాహా ! ఏమి నామీదికూరిమి !

ఉ.ప.—చిత్తం దలచిన ప్రత్యక్షకలుగును. చెలి యెట్టి యుపాయకాలిని.

తే. చెలియ నాదుగుట్టు తెలియు నం చలికిరి,

దెలియదాయె నేమి తెన్ను నాకు !

తల్లి నేమఱించి వెల్లి తోడెటిరె గాంచి

తల్లిరె బనవు లేడిపిల్ల నైతి.

౨౬

అట్లు కాదు, ఆశ నన్ను పెక్కించుచున్నది. స్వప్నవిహరవిషయమున చిత్త
యెనియు నేమి నేయంగలదు.

చిత్త.—ఏమి యద్భుతము ! ఏమి యద్భుతము ! స్వప్నమునం బ్ర
ణేశ్వరునితో విహరించినది నాప్రియసఖ. ఆధస్యనికై యీవిరాళి.

ఉ.ప.—సఖ నాకడ కేల రాదు నేడు ! నానేరమి దిద్దకొని ఓమ
వేడి జీవితము నవంగవ్యాధుని కిచ్చి కాంతిం బొందెద.

చిత్త.—ఈ మెడలకులలోనే అక్కడెవరో తెలియనో చూచెద.

ఉ.ప.—చెలి పచ్చునంతలో నాశిశువులం గని యామంత్రించెద.

[అని ఆయాలతాపృక్షముల నుద్దేశించి]

కురవక పుత్రకా, తిలక కూరిమితమ్ముండ, మూవి యల్లుండా,
యరిదిగఁ బుష్ప మొంది సొబగారెడుచంపకవల్లి పుత్రికా,

ప్రత్యాశ=ఆశ లీలు నను నమృతము.

౨౬ ప.—అలికిరి=భయపడితిని. బనవు=నిద్దునట్టి.

విరాళి=వియోగదుఃఖము. ఆమంత్రించెద=నెలవుగొనియెద.

తరలెద మిమ్ము వీడి యొకతావునకున్, సరి యింతతోన మి [౨౭
మ్మరమునఁజేర్చి కాంచి కయినొత్తిడి మోమున రాగమూనుటలో
[అని ఆయాతరులకలను యథోక్తముగా సంభావించి నల్లడ లరసి] అహా! నా
కంటి కే మగపడుచున్నది !

ఎక్కలితేటిబొగ్గుగమి సీతలిరుంగుమి కొల్పి నిష్పవైఁ
జక్కఁగఁ బేర్చి మారునిఁజై త్రుఁడు దక్షిణవాయు పూఁడఁగా,
సుక్కుటశోకశోరకశశోత్కర మెట్టఁగఁ గాల్పు; నయ్యయో!
యిక్కడ నిల్వఁజాల ; నిక నెక్కడ కేఁగుదు నేమి నేయుదున్!
అయినను ఎటకేనియు బోయెద. [అని పరిక్రమించి] హా! ఈతావు దాని
కన్న దుస్సహముగా నున్నది !

కొరడావ్రేటులు గాఁగఁ బైపయికి బోగున్ పల్లికాకోటి ; బం
భరనేనల్ గయిగాళ్ల సంకెలలుగా బాటిల్లెడున్ ; మాకరం

౨౭ ప.—కురవక = ఓ గోరంటా. తిలక = ఓ బొట్టుగుఁ జెట్టా. మావి =
మామిడి. పుష్ప మొంది = పువ్వులు పూచి (రజస్వలవై) సొబగు ఆరెడు = అంద
ములుగుల్కుచున్న. కం.క ఒత్తు ఇడి = చేతితో ఒత్తి (మీ చేతులకు ఒత్తు
లనెడి యాధరణములను బెట్టి). ప్రమదబు ఉరమునఁ జేర్చుట, చూచుట,
చేతితో తాకుట. ముఖరాగము చూపుటయు వరుసగా కురవక తిలక సహ
కార చర్మకములకు పూత గలిగించెడి దోహదములు.

౨౮ ప.—ఈచోట వసంతుఁడు అను కష్టరీ ఈచిగుళ్ల నెడి కొలిమి
నిష్పమిఁద తుమ్మెద గుంపు లనెడి బొగ్గు మొత్తములను వెట్టి, దక్షిణపుగాలి
యనెడి తిత్తిగాఁడు తిత్తి యూఁచుచుండఁగా, ఆశోకపు మొగ్గ లనెడి యుక్కు
బాణములను ఎట్టఁగా కాల్చి మదనునికి ఇచ్చుచున్నాఁడు ! కావున ఇచ్చోట
నే నుండలేను ! మఱియొక్కడకి పోదును ? ఏమి చేయదును ?

దరసాసారవిత్ ప్తలోహమయదండ వ్రాతసంప్రతపం [౨౯
జరమయ్యెన్ బువుదోట; నాకిచట నేజాడన్ శుభం బయ్యెడున్!

చిత్ర.—సత్యము, చెలిమీఁద నిట దురమే విరచిత మగుచున్నది!

వాయవ్యాస్త్రము దక్షిణానిలము, భాస్వత్సల్లవవ్రాత మా
గ్నేయాస్త్రంబు, బ్రహ్మకాంచనసునూనీకంబు బ్రహ్మాస్త్రమున్.
సాధుతోకొలకాహళార్భటి యిదే నారాయణాస్త్రం బయ్యె!
కాయోత్పన్నుఁడు నాలుగస్త్రములతోఁ గాటించెడిన్ నెచ్చెలిన్!

ఉప.—నాతోలితావునకే పోయెద. [అని పరిక్రమించి, కని,] ఏమి
యిది, యీనాముద్దలహానలందు ఈపుత్రరాసులు! ఈతేసెసోసలు! ఇదేమి
యింద్రజాలమా! ఓహో కాదు కాదు.

౨౯ ప.—ఇచ్చట, లీఁగల సమూహముల వైకృత్తులు కొరడాదెబ్బ
లుగా నామీఁదికి డోగుచున్నవి; తుమ్మెదల బారులు చేతులకును కళ్లకును
సంకెలలుగా చుట్టుకొనుచున్నవి. ఈ పూఁదోట చెట్లనుండి కాలుచున్న
మకరందఘోర లనెడు కార్చిన యిసుకశలాకలతో చేసిన పంజరముగా మున్నది.
ఇటు మున్నచో నాకు తేను మెట్లు గలుగును?

దురము=యంద్రము.

౩౦ ప.—ఈ మలయమారుతమే వాయవ్యాస్త్రము, మెఱయుచున్న
యీ చిగళ్లగుంపే ఆగ్నేయాస్త్రము, వికసించిన సంపెంగపూవులమొత్తమే
బ్రహ్మాస్త్రము, వ్యాపించుచున్న కోకిలకాహళా (సన్నాయి) ధ్వనియే నారా
యణాస్త్రము; అయ్యో! ఇచ్చట మన్నభుండు ఈనాలుగస్త్రములతో చెలిని
ఉపను బాధించుచున్నాఁడు. [బ్రహ్మ బంగారుబొజ్జవాఁడు చంపకము బంగారు
వస్త్రేగలదియు కాంచన నామముకలదియు గావున దానికి బ్రహ్మాస్త్రసామ్య
ము, నారాయణుఁడును కోకిలయు నలుపు, కావున సామ్యము.]

(తరళము.)

కడిదిపూతయుఁ గాదు, లేనియక్రందు వైఖరిగా, దిదే
విడిచి యేఁగెద నన్నమాత్రన విన్ననై యివి దిగ్గనక
ఒడలు వే నయనంబులై నయనౌఘ మెల్లను బాష్పమై, [30
విడకు మ మ్మని చూడ్కులక నను వేడుతీ రిది చూడఁగాక
[మదనబాధ నభినయించి] అహహా ! ఏమి యివి ! న స్నేచుచున్నవి ! ఇవి
నిక్కముగా పూములుకులే. అయ్యో ! నాకూనలారా,

(తరళము)

పుడికి బుగ్గలు ముద్దుగొంటిని ; బుచ్చి చుంచులు దువ్విటికొ ;
గడకు మీరును వైరిపక్షమే కన్నలార యి టైతిరే !
పుడమి నింతటివంత యుండునె, పోలునే మనఁగా నిఁకక !
గడిదిమారునిచిత్ర రేఖకుఁ గాన్క నాయుసు రిచ్చెదక ! 31
హా ప్రియసఖ !

[అని మూర్ఛిల్లును.

చిత్ర.—[వడిపడిగాఁ దఱిసి] హా ! చిత్ర రేఖకా నీవు ప్రాణ మిచ్చె
దవు ! ఆహా ! ఎంత ప్రమాదము ! ఎంత ప్రమాదము ! నెచ్చెలీ, ఉహ,
నేనే తప్పు చేసితిని. నేనే కూళకు. నిన్ను వంచించి నీయాయాసముం గంటిని.
నీతోడిదే గదా లొకము నాకు, నేను లేక నీ వెట్లు ? [అని యువ నొడి నిడు
కొని] ఆశ్వసిల్లుము సఖీ, ఆశ్వసిల్లుము.

30 ప. — కడిది = అధికమయిన. క్రందు = తలుచు. దిగ్గనక = తటా
లన. ఒడలు = దేహము. వే = వేయి. నయన ఓఘము = నేత్రముల సమూహము.

31 ప. — బుచ్చి చుంచులు = చిన్నపిల్ల జుట్టులు. వైరిపక్షమే = మన్త
ధునిపక్షమే. కన్నలార = నన్ను గన్న తల్లలార. వంక = దుఃఖము. మనఁగక =
బ్రతుకుటకు.

(ప్రస్వీజి.)

లేవె లేవే, సఖి ! లేవె నీ గానవే ;

యీవు నే నొక్కడం చే దలంతుంగదే !

కావవయ్యా హరీ ! కావవయ్యా హరా !

జీవలోకం బిడే బీకటికా మున్నదే.

33

ఉప.—[అశ్వసిల్లి చిత్రశేఖకవుంగిట లేచి చూచుకొని] ఆహా ! చిత్రశేఖా, ఇప్పుడు నీచర్మనముచే నాకు గరము తాపోపశాంతి కలుగుచున్నది.

చిత్ర.—కర మేమి ? నీమనోహరునిపేరు చెప్పుదువేని పూర్ణముగానే తాపోపశాంతి యగును.

ఉప.—[అత్తగతము] ఏమి యిది ! ఈవృత్తాంతము ప్రియసఖి కెట్లు తెలిసినది ? ఎటుగ దని తలంచితని ! [ప్రకాశము] సఖి, నీకు అది యెట్లు తెలిసినది ?

చిత్ర.—ఇతరవిషయములు పెక్కులు తెలిసినట్లే.

ఉప.—[అత్తగతము] ఈమెమార్గములు తెలియరావు. ఆ టయిన సఖికి ఆమహాపురుషునిపేరుమాత్ర మేల తెలియదు ? నే నుచ్చరింప వినఁ గోరికగా నుండును. [ప్రకాశము] సఖి, అంతటిపుణ్యమా నాకు ? నా కది తెలియదు సఖి.

చిత్ర.—ఏది తెలియదు ?

ఉప.—నామనశ్చోరుని నామధేయము.

చిత్ర.—అశ్వర్థముగా నున్నది ? ఆటయిన ఆమహాపురుషుని యసా ధారణ రూపరేఖావిలాసముల వర్ణింపుము.

ఉప.—శక్యమేనీ. [అత్తగతము] నే నెక్కడ, ఆయనను వర్ణించు

33 ప — ఒక్కడను ఒక్కటియే.

బెక్కడ? ఆయినను చెలియాజ్ఞ! ఏమి సేయుదు! ఎట్లు లీలజ్ఞాసింధువును దాట నేర్తు!

చిత్త.—[నిర్వర్ణించి, ఉషమెయిం దడవుచు,] ఇదేమి, సఖీ, నీమె నెల్ల పులకలమొలకలు నిండుచున్నవి?

ఉష.—[తన్నుతాఁ జూచుకొని]

ఆ. పులకపటలి గాదు, మోహనాకారుని

మొలకనగవు మదిని బొలసినంత,

సురిగి సన్నసన్న శోకాంధకారంబు

వలస పోవుతీరు వనజనేత్ర.

38

చిత్త.—నీవు చెప్ప నక్కటలేదు, ఈరోమాంచనక్రమముననే తెలి యుచున్నదిలే. నీమనశ్చిరుఁడు నిన్నుఁ దేల్చినకేళీక్రమము.

ఉష.—సఖీ, నీప్రతిభ కగోచరము కలదా!

చిత్త.—ఏదీ, మఱి వర్ణింపు మాయసస్వరూపమును, నాప్రణయము నెల్లంఘింపవుగదా.

ఉష.—మన్నింపుము సఖీ, చిత్తవృత్తి కుదురకున్నది.

చిత్త.—[ఉషను నిర్వర్ణించి]

ఆ. హా! యిదేమి సకియ రేయెండ దాఁకిన

తమ్మివైరితాతిబొమ్మ వైతి!

ఉష.—

ప్రాణనాథుసరసఁ బొసినవలవంత

నంగకములు గురియునశ్రువు లివి.

39

38 ప. —పులకపటలి=గగుర్పాటుయొక్క సమూహము, రోమాం చనక్రమముననే=గగుర్పొడిచినవరుసవలననే.

39 ప. —రేయెం...వైతి=వెన్నెల రిగిలిన చంద్రకాంతశిలాప్రతిమ

చిత్త.—నిన్నుఁ గన్న నీకై యశఁడును ఇట్టియవస్థనే పొందును. చంద్రునికై రోహిణి యెట్లో చంద్రుఁడును రోహిణికై యట్లే యుద్విభులూరునుగదా.

ఉప.—సఖీ, నీపల్కులు ఆశాజనకములు, దీవెనలు, యోగదృష్ట విషయములుగాఁ దోచుచున్నవి.

చిత్త.—ఆట్లే అగుఁగాక. మఱి నీవల్లభుని స్వరూపముం జెప్పము.

ఉప.—అనిర్వచనీయముం జెప్ప మనుచున్నావు.

చిత్త.—వెండియు యత్నింపుము.

ఉప.—నీదూజ్ఞ.

ఆ. ఒకరిబోటియాతఁ డొకమాత్రమును గాఁడు,

ఎల్లసౌబగులందు హెచ్చువాఁడు,

మంచిరీతి కెల్ల మందిరం బగువాఁడు,

పొచ్చె మేమి నేక పాలుచువాఁడు.

3౬

చిత్త.—బళిబళి! ఆయినను ఇట్టివర్ణన ఎంత యేసియు నొక్కనామ మునకు సరిగాదు గదా! వాస్తవముగా నట్టి పురుషుఁ డుండునేని నే నతని నెఱుంగకయుండను.

ఉప.—‘వాస్తవముగా’ అనుమాటచే నాకు దిగులు గలుగుచున్నది.

చిత్త.—భయపడకు, అతనిప్రతీకును వ్రాయుము. సాధనములం దెచ్చెద. [అని, పోయి రంగుల పెట్టెయు పటంబులును గొని వచ్చి యథోచిత కరఁగినట్లు నీవు చెనురు దాల్చితివేమి? పలవంతకొనియోగ దుఃఖముచేత. అంగకములు=నాయవయవములు. ఆశ్రువులు=కన్నీళ్లు.

అనిర్వచనీయము=చెప్పటకు మాటలు లేనిది.

3౬ ప.—సౌబగులు=ఆందములు; మందిరంబు = ఇల్లు; ‘పొచ్చెను’=జూత.

ముగ నుంచి] మఱి కానిమ్ము, నారదులపారిశ్రవచే నీత్రిజగతియందు నే నెఱుంగనివారు లేరు.

ఉవ.—[భాసింది] ప్రియసఖే, మహామభావురాళా, ఇదె యత్నించెదను.

[అని వ్రాత నభివయించి, కన్నీళ్లు పెట్టి గొనుటయు,
వ్రేళ్లు చెమర్చుటయు వణఁకుటయు, సూచించుచు.

చిత్త.—[నిర్వర్ణించి, నవ్వుచు,] చెలీ, ఏమి యిది ! చివరకు ఆగంభీర
వేదిగాఁడేనా నీమనోదయితుఁడు !

ఉవ.—[ఉలికిపడి] వానిం జేర్కొనకుము సఖీ. హా ! నాకన్న మంద
భాగధేయలు ధరిత్రైకలరే ?

నాహృదయంబు తల్లడిల, నాయన నన్ను గభీరవేది కు
ద్వాహము నేయఁ బూనెఁగద,

చిత్త.— దంతికిఁ దామరతీవియ్యక బలెక ;

ఉవ.—

సాహసవర్తనంబునకుఁ జాలను నాయనమోల ; నెట్టు లీ [32
మోహము దెల్పుదాన నెటు మోడి వహించెడిదానఁ! జెప్పుమా.
అయ్యో ! నన్నేల నృజించెనో విధి ! సఖీ, మృత్యువు దప్ప నాకు శరణము
గలదా !

చిత్త.—నాసాము ద్రికజ్ఞానమున నీకు నమృతము గలదేని సీరాచము
దుఃఖమునకై పుట్టినది గాదు.

ఆ. కాదు భంగపాటు, కల్యాణ మగుఁ గాని,
నిష్కళంక రూప నిధుల కెందు ;

32 ప.—ఉద్వాహము = వివాహము ; దంతికి = విడుంగునకు ;
మోల = ఎదుట ; మోడి = మూర్ఛ తను.

రాహు వక్త్ర గోచరం దానె శశిరేఖ ?

పరమ శివుని మాళిఁ బరగుఁ గాక.

3౮

ఉప.—నీ వేదవశపు చెలి ?

చిత్ర.—మఱి గంభీరవేదిగానింజోలె వ్రాసితి వేమి ?

ఉప.—[కన్నీళ్లునించుచు] హా! ఏమి చేయుచును? మందభాగధేయను?

చెలిరో, ప్రేభులు కంప మొంది ప్రతిమం జిత్రింపలేవాయె; బి

చ్చిలులేఁజెప్పుట లల్కిపుచ్చు; గడుగుక జిడ్డుడ నీబాష్పముల్ ;

బలుడప్పిక్ నది డాసి రే వెడసి జంబాలంబునం గూలితిక్ ;

లలనా, దైవము దాయ యైనతటి నేలా లగ్న వాటిల్లెడిక్ ! ౩౯

అయ్యా! నేను వ్రాయఁజాలను శభి !

[అని యేడ్చును.

చిత్ర.—[కన్నీళ్లు తుడుచుచు] ఏడువకు చెలి. నాయెఱుంగనివారు
జగతిని లేరంటినిగదా. ఇదె చూడు, నే వ్రాసెద; నీ చెలువుని ఇందుం జూపుము.

[అని పటములు గొని వ్రాయును. ఉప ఆశ్చర్యపడి పరికించును.

చిత్ర.—[పటము చూపి] సభీ, దర్శనమాత్రమున నే నీనాయకుఁడో
కాఁడో నీకుండెలిసినను గుఱోత్తరుల నించుక స్వరూపకథనముచే సంభావించెద.

౩౮ ప.—చంద్రరేఖకు కళంకము లేదు, నిండు చందరునికి కలదు.
రాహువు నిండు చందరుని మ్రొగునుగాని చంద్రరేఖను మ్రొంగఁడు. అట్లే
ఉప నిష్కళంకరూప కావున ఆమెకు భంగము కలుగదు, కల్యాణమే కలు
గును. చంద్రరేఖను శివుఁడు శిరమునఁ దాల్చినట్లు ఉపను భర్త తలకెక్కించు
కొనును (గారవించును) అని భా.—

౩౯ ప.—నీచ్చిలు = డోరుచున్న ; అల్కి పుచ్చుక్ = ప్రతిమలోని
రంగులను ఒక్కమొత్తముగా కరిగించి కలిపి వేయుచున్నవి; రేవు ఎడసి =
రేవునకు దూరమై; జంబాలంబుక్ = బురదలో; దాయ = వైరి ; లగ్న = మేలు.—
చిత్రరేఖ నదివంటిది—కడమభావ మూహించుకొనవచ్చును.

ఉప.—నీవాగమృతమును పీనులారం గ్రోతెద.

చిత్త.—సఖి, ఈతఁడు భగదత్తుఁడు ప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరుఁడు.

అంతులు మీఱుదొమ్ములఁ జఱాలున నీనికటారివ్రేటులఁ
గొంతులు త్రెన్సి నెత్తురులు గుబ్బలివాఁకలపోల్కి దూఁకుటల్
వితఁ దలిప్పుఁ ద న్నపుడె పెంశిలి యశాజయలక్ష్మీ యీతఁడుకొ
సంతస మొప్పుఁ గ్రోవుల వసంతము లాడెనుజాడఁగాఁ జెలి రం
ఇతఁడా నీమనోదయితుఁడు ?

ఉప.—నామనోహరుఁడు కల్యాణమూర్తిగదా.

చిత్త.—ఈమాటు గనుము. [అని వ్రాత నభినయించి, కటము
చూపి,] సఖి, ఈతఁడు సహస్రకీరణసిపుత్రుఁడు ; సహజకవచకుండలుఁడు ;
కారవులదశవాయి ; ఇతఁడు దానపీరుఁ డెట్లో అట్లే యుద్ధపీరుఁడును ; ఇతని
యాహవములయందు :—

చుక్కలెల్ల ను దోఁకచుక్కలై పెక్కులై । ఝంఝాభినయ మాడుచదురనంగ,
కరములెల్ల ను గొఱకచ్చులై హెచ్చులై । మిడుకపోటు నటించువదు వనంగ,
మిడుగులులెల్లఁ గ్రొమ్మించులై మించులై । యొకపందెముగ దాటునోజయనంగ,
వార్ధిబొట్లెల్ల నొర్వంబులై డంబులై । యిటుకు లేనివయోధి నెనయు టనంగ,

తే. బుధులు వర్జింతు రితని కార్దుకమునుండి,

యరిమొనలఁ గప్ప విశిఖ పరాక్రమలను ;

తరుణి నీ చిత్తచోరుఁ డితండ యేని,

చెపును, చెవి పట్టి తెచ్చి నీచెంత నిడెద.

రం

రం ప.—గుబ్బలి వాఁకల పోల్కికొ = కొండ యేళ్ల వలె ; తన్ను =
ఈరాజును ; అపుడె = అయుద్ధ సమయమందే ; గ్రోవులకొ = గొట్టములతో
(పిచికారులతో).

రం ప.—చుక్కలు = నక్షత్రములు ; పెక్కులు = అనేకములు ;

ఉప.—ప్రియసఖీ, నాదయితుండు ఒకరి సేవకుండు గాఁడు.

చిత్ర.—అ టయిన నీమాటు చూడుము. [అని వ్రాత నభినయించి, పటముచూపి,] సఖీ, యీతఁడు పాండవమధ్యముండు, పార్థుండు అర్జునాది ద్వాదశాభిఖ్యుండు.

క. ఏకరె నీతనికై యల

నాకాంగన యుర్వశియు మనఃప్రభవాగ్నిఁ;

చేకొని చని యీతని నిజ

లోకమునకొ నాగసతి యులూపి వరించెకొ.

౪౨

మఱియం నీతఁడు,—

నీడమచ్చెముఁ గన్చు నింగిమచ్చెము నేసి । కడిమిపం దెవుమచ్చెకంటఁ గొనియె,
ఒకతూరి వేల్పులయెకిమాని వీక్షించి । డంబు విగ్రహింకీరీటంబు గొనియె,
సురరాజుఁ ద్రొచి చిచ్చునకు భాండవమిచ్చి । తఱుగనికవదొన ల్దనువు గొనియె,
ముక్కుంటియాదల నొక్కటి వడ్డించి । పాశుపతాస్త్రంబు పంచుకొనియె,

ఘంఝాభినయము = వానతోడి తుపాసుగాలియొక్క నాటకమును; చదురు
= సభ; కరములు = కిరణములు; మిడుకపోటు = మిడుతదండు పర్వటను;
పడువు=విధము; మిడుఁగులు=నివ్వరపలు; క్రొమ్మించులు = క్రొత్తమెఱపుఁ
దీఁగలు; మించులు = అతిశయమైనవి; ఒక...ఓజ = పందెము వేసి దాఁటు
విధము; వార్ధి = సముద్రముయొక్క; జౌర్వంబులు = బడబాసలములు;
డంబులు = అతిశయములు—పెక్కులు; పయోధిక్ = సముద్రమును; ఎన
యట=చేరుట; కార్డుకమునుండి = భసుస్సునుండి; అరిమొసలకొ=శత్రువుల
నై న్నములను; విశిఖ పరార్థములను=లెక్కకు మించిన బాణములను.

౪౨ ప.—ఏకరెకొ=కృశించినది. నాకాంగన = దేవస్త్రీ - అప్పరస.
మనఃప్రభవాగ్నిఁ=మదనాసలముచేత.

ఇట్టి త్రైలోక్యపీఠఁ డీయెఁజ్ఞానము; చెలియిరో, యాతఁడే నీదుఁచెల్వఁడేని,
చిన్నిచిన్నాఁగినుడుల పఁచింపవచ్చు, మీసముల వట్టి తెత్తు సీమోసలకును. ౪౩

ఉప.—ఇంతకన్న నుతుమారుఁడు నాప్రాణవల్ల భుండు.

చిత్త.—[వ్రాత నభినయించి, పటము చూపి,]

మత్త. చూడఁ వీరల వాఁడిసింగపుసూటిపాణుల జాణులకొ
బాడికోడియగబ్బికొమ్మలఁ పార్థతమ్మల నిర్వరక
నాడెపు స్వవరాలి గుబ్బల నర్తపుం గరి కోటలక;
జేడె నీదొర నిందుఁజూపుము, చెచ్చెరం గొని వచ్చెదక ౪౪

ఉప.—ఇంతకన్న నులక్షణుఁడు నావల్ల భుండు.

చిత్త.—[వ్రాత నభినయించి, పటము చూపి,]

(తరళము.)

ముదితరో, కనుఁగొమ్మ వీరల మోహనోజ్జ్వల మూర్తులకొ
గొదలు దీఱ జయంతునికొ నలకూబరుకొ నుషమాభరుకొ

౪౩ ప.—మచ్చెకంటికొ = ద్రెవది ననుట; వేల్పులయోకిమీనికొ =
దేవేంద్రుని; చిచ్చునకుకొ = అగ్నిదేవునికి; తఱుగనికవదొనలు = అక్షయ
తూజీరద్యయమును; ఒక్కటి = ఒక గ్రద్ద-లేక-దెబ్బ.

౪౪ ప.—ఉపా, అర్జునుని కమ్మ లయిన నకుల సహదేవులను ఈ
యిరువురను చూడుము, పరాక్రమ మనెడి సింహముయొక్క సూటితప్పని
పంజాలుగాను భర్త మనెడి పృషభముయొక్క గుబ్బకొమ్మలుగాను, అంద
మనెడి గుబ్బెతయొక్క గుబ్బలుగాను, కేళియ నెడి యేనుఁగుయొక్కకోటలు
గాను ఉన్నారు. (తుల్యులు పరాక్రమవంతులు భర్తవంతులు సుందరులు,
కేళికులంబు అని భా.) నీనాయకుఁడు వీరిలో నొకఁడేని చెప్పుము; తత్త్వణమే
పోయి తెచ్చెదను.

త్రిదశనాయకుముద్గుబట్టి సుదీచినాయకుపట్టినికా ;
మదిరలోచన, నీప్రియుం జెపుమా యిటం గనుపట్టినకా. ౪౫

ఉప.—సఖి, ఇట్టి సామాన్యులను వ్రాసెన వేల ?

చి.ప్ర.—అటయిన, ఈమాటు గనుము. [అని వ్రాత నభినయించి,
పటముచూపి,]

వర్ణింపక నసుబొంట్లు కౌనె సఖి యీబావరావతీవల్లభుక
అర్జోరాశి సుతా మనోహగుని పిశ్వాత్తుక స్థితివ్యాపుతుక
శీర్ణావిద్య హృదంబుజోదర మహాసింహాస నాధ్యాసునిక
బూర్ణం గేవలం గేలిమానుషతనుక భోగీంద్రతల్పుక హరికా.

ఉప.—నీమహిమ నాకు వెఱుక గగుచున్నది !

క. నాలుకలో శారదయుక,

దూలికలో నజాండుక, గ్రాలుదురు నీకుంజెలీ !

౪౫ ప — ముదితరో = పీచేడియా ; కొడలు లీఱకా = కొఱుకలఁ లీఱు
నట్లుగా—తనవి తీరునట్లుగా ; ఒయంతుండు త్రిదశనాయకుని (దేవేంద్రుని)
ముద్గుగుమారుండు, నలకూబరుండు ఉదీచినాయకు (మదేమని) కుమారుండు ;
సుషమాభరుకా = ఉత్కృష్టమయిన శోభను భరించువానిని - అత్యంత ప్రకాశ
మానుని [ఇది జయంత నలకూబరులకు విశేషణము]; మదిరలోచన = చూచు
వారికి మదమెక్కించు శీత్రములు గలదానా.

౪౬ ప.—సఖి, ద్వారకానాథుండును (శ్రీర) సాగరకన్య యగుమహా
లక్ష్మీయొక్క చిత్తమును హరించినవాండును, ప్రపంచ స్వరూపుండును, ప్రపం
చరక్షణమందు పరిచేయువాండును, ఎవరికి అవిద్య (అహమ్యతి) నశించినదో
వారి హృదయకమల మనెడిసింహాసనమందు కూర్చుండువాండును, నిండినవాండు
ను. అద్వితీయుండును, లీలార్థమై మానుషదేహమును దాల్చినవాండును, నాగేం
ద్రకయానుండును అయిన యీశ్రీకృష్ణుని ప్రియమటకు నాబొంట్లుకు శక్యమా

కేలక లిఖించుటగా,

కైలాటము నల్ప నన్ను గలంగింతుంగదే! ౪౭

చెలి, నన్ను జెక్కిరించుటకా నన్ను ముందు వ్రాయు మంటిని?

చిత్ర.—ఈ వేషాయలవాడేనా నీమనోదస్యండు?

ఉప.—ఈయన కాఁడు. (వణఁకుచుం గేలు టోడ్డి) ఈయనం గనఁగా నాయెదను భయ భక్తి సంభ్రమంబులు పొడముచున్నవి! నా ప్రాణ దయితఁ జీహాలికనుండును.

చిత్ర.—ఆహా! ఏమి నీయోగము! ఏమి నీతలిదండ్రులభాగ్యము! [అని మరల వ్రాసి, కాపి] ఈమాటు కనుము.

నీ. నీకన్ను లీజోదు నెఱుంగఁ డెక్కెముల్, నీయాస్య మీదొర నేస్తకాఁడు,
నీయూర్పు లీతేని సింఖల జైత్ర రథంబు, నీవల్కు లీరాతు నీటుఁ దేజి,
నీదుమే నీశూరు నిర్విద్రచాపంబు, నీరోమరాజి యావీరుచూర్వి,
నీనడు మీదేవు నిరుజమాకారంబు, నీదుకావణ్య మీనేక తాత,
నీపదచ్ఛాయ యీతనిప్రాభునురియ, నీరికి నీరి, చిట్ట కమలకుఁ జిట్టకంబు,
అందముల కంద, మికడ నీయనుకుండేని, భాగ్యవతులందు సకీనీవే భాగ్యవతిని.

౪౭ ప.—కారవ=వాగ్దేవి; తూలిక = ప్రతిమను వ్రాయుమంచె; అజాఁడు = బ్రహ్మదేవుఁడు; [సాక్షాత్సర్వలిఖితే అద్భుతకవనముతో వర్ణించు చున్నావు, బ్రహ్మవలె (ఁటమునందు) మూర్తులను సృజించుచున్నావు అనుట.] కేలక=చేతితో; కైలాటము=మాయ; కలంగింతు=కలఁకపెట్టుచున్నావు.

దస్యండు=దొంగ.

౪౮ ప.—ఇది సుస్తభావతార మయిన ప్రద్యుమ్నని వర్ణన. వరు సగా—నీకన్నులు మచ్చెరులు, నీ నెయ్యెగము చుక్కలు, నీ శ్వాసము మలయ మారుతము. నీ వాక్కు చిలుక, నీకరీదము పుచ్చము. నీనూఁగారు తుచ్చైదల బూరు, నీకు నడుము లేదు, నీ దేహకాంతి పాలనముద్రము, నీ యడుగులు చిగుళ్లు. అని భావము; ఈ చెప్పిన యుపమానములు మన్మథునికి వరుసగా

ఉప.—[కేల్లోడ్చి వణకుచు] ఆహా ! ఏమి నీచుహిమ ! నావల్ల భుండు
కేవల మిట్టే యుండును. కాని, ఈయన మ్రోల నే నిలవజాల. ఈయనకు
నేను కొలువుడుగ తైఠ్య గాని దయితం గాను. నాసామి యంతకన్నం గోమ
లాంగుడు.

చిత్త.—మఱి యీమాటు గనుము. [అని వ్రాయును.

ఉప.—ఆహా ! ఈమాటు నీవు వ్రాయుచున్నావు !

[అని హర్షాశ్చర్యములు పెనంగొన నిర్వర్ణించును.

చిత్త.—

మత్త భూరిపుణ్యము జన్మకోటులఁ బ్రోవు నేయనివారికిఁ

దీరు సూడఁగనేని యందని ధీర కాంత శరీరునిఁ

శూరునిఁ గుణి వీరునిఁ బుధు సూరి గేయ విహారునిఁ

మారు ముద్దుఁ గుమారునిఁ సుకుమారునిఁ గనుమా చెలీ

[ఉప చిత్తరేఖం గవునిలించును.

ధ్వజము మిత్తుఁడు విజయరథము వాహనము విల్లు నారి అంగము (మదనునికి
దేహము లేదుగదా) మాతామహుఁడు నై యుండుట ప్రసిద్ధము ; కావున
ఈతఁడు ప్రద్యుమ్నుఁ డని భావము; నిఖిలజైత్ర = ఎల్ల వారిని జయించునట్టి;
నిర్విద్ర=అమందమైన; చాపము = విల్లు ; నిరుపచు=సాటిలేని ; నేత=దొర ;
ప్రాపుసురియ = ముఖ్యసాధనమయిన సురైకత్తి ; చిట్టకము = శృంగారచేష్ట ;
అచుకుడు = ప్రియుఁడు.

౪౯ ప.—విస్తార మయిన పుణ్యమును అనేకకోటిజన్మ ములయందు
ప్రాగ్గు చేసికొనివారికి ఇతనితీరును చూచుట యైనను ఘటించెను. అట్టి యీ
తఁడు గంభీరమనేహరమూర్తి పరాక్రమవంతుఁడు గుణవంతుఁడు ఉత్సాహ
వంతుఁడు విద్వాంసుఁడు జ్ఞానులు మెచ్చి పాడఁదగినవ రైన కలవాఁడు ప్రద్యు
మ్నుని ముద్దుఁగుమారుఁడు కోమలాంగుఁడు. ఇతనిం జూడుమీ ఓ నెచ్చెలీ.

చిత్త.—ఈమహాభాగుడేనా నీసామి?

ఉష.—[బ్రజ్ఞతో] ఆవును.

చిత్త.—బలిబలి! కృష్ణ పాత్రుని ప్రద్యుమ్నపుత్రుని అనిరుద్ధకుమారుని వరించిన నీకన్న నెవ్వతె ధన్యురాలు! హరివక్షసునం దక్క మహాలక్ష్మీ మఱి యెటం జేరును!

ఉష.—ప్రాణసఖీ, నీమహిమ యనిర్వచనీయము! ఇది మొదలు నేను నీదాసిని.

చిత్త.—కావు, నాప్రాణమవు.

[అని కడమపటముల నులుమాడి దాచును.

ఉష.—[అనిరుద్ధప్రతిమ నుద్దేశించి] ప్రాణేశ్వరా.

(దక్షిణాంతిక.)

నవనీత సనాభి మూర్తి వై, పవిత్రారా పరిభావి గా మదిన్ [గీం
సవరించితి సామి యేలొకో, వివరంబున్ వినిపింపుమా యుషన్.

చిత్త.—ఆయన నుపాలంభింప నేల! స్వప్న మే గదా. నీవృత్తాంతము ఆయన ఎఱుంగఁడేమో? అట్టియందారప్రకృతులు దయాదూరములు గానేరవు.

ఉష.—సత్యము సత్యము. నీ వెప్పుడును వివేకమంజులవు. [అలోచించి] ఎఱుంగనిచో ఆమహాభాగుడు ఈమందభాగ్యును సరకుగొనునా?

చిత్త.—ఎఱిగినచో, 'ఈమందభాగ్యుని ఉష సరకుగొనునా' యని యామహాభాగుడును వచించును.

నులుమాడి = చింపివైచి.

గీం ప.—ఓసామి, వెన్నకు తోయిట్టు వైన రూపము కలవాడ వయ్యను నీహృదయమును మాత్రము వశ్రాయుధపు వాదరకన్న కఠినముగా చేసికొంటివే, అందుల కేమి కారణమో ఉష నయిన నాకు వివరించి చెప్పుము.

ఉప — సఖీ నీ వాక్వాసము పలుకుచున్నావు.

చిత్త్ర.— నే నెప్పుడును వివేకమంజుల చంటివిగదా.

ఉప.— నీచిత్తము.

చిత్త్ర.— నీవల్ల భుసి ఈమందాకినీ ప్రాసాదమునకుం దెచ్చెద.

ఉప.— [కవుంజిలించి] ఏల నాతోఁ బుట్టవైతివి?

చిత్త్ర.— ఇంతటియనురాగము ఉండదని.

ఉప.— [చిత్త్రరేఖం గవుంజిలించి ముద్దుగొని] నానాలుక కృతజ్ఞతా జడ మై యున్నది. ఏమియుం బలుకనేరకున్నాను. [అశ్చర్యముతో కవుంజిలినడలించి] ఏమి యిది! నీయుడలను ఇంత వేఁడిగా నున్నది.

చిత్త్ర.— [నవ్వుచు] నీకాఁగిట చాలసే పుంటిని గదా.

ఉప.— నిజము చెప్పవా?

చిత్త్ర.— [నవ్వుచు]

క. ప్రాణంబు క్రాగెనేనిక,

మేఘం దాఁ గ్రాగు టరుదె మేదినిలోనక?

ప్రాణమవు నీవు క్రాగిన,

మేనను నేఁ గ్రాగితిని దమీరమణాస్యా. ౧౧

ఉప.— మృష వచించుచున్నావు. కానీ, తర్వాత ఎటువం బోయెదవు?

మ ద ని కా కు ము ది క లు.— [ప్రవేశించి] ఇదిగో చందన

క్షీరము.

చిత్త్ర.— ఉప యిప్పటికి స్వస్థపడినది. ప్రకృతము ఉపను కర్పూర సరసికిం గొనిపోయి జలక మాడించి యామదనప్రతిపాను,—అహా! ఇందు కేలం బూనిట్లు వ్రాయ మఱచితిని! ఇదె వ్రాసెద. [అని అట్లు సేయుట వధినయించి] ఈమదన ప్రతిపాను పూజసేయింపుడు. [అని యాశటము నువ

౧౧ ప.— తమీరమణాస్యా=చిత్రానాథవదనా=చంద్రముఖి.

చేలి కిచ్చి తర్వాత ఉపకు మందానీ ప్రసాదమున వదలఁడు. నేను ఉపకు ఆప్రతిరుద్ధోపచారముం దెచ్చెదను.

మద., కుము, — నీయాన.

చిత్ర. — ఉహ, నేను పోయి తెచ్చెదను. [అని పై కెగసి]
భుజంగ. జూహా రో కపాలీ, జూహా రో కరాళీ,
జూహా రో గురూ, రాసుతక్ బేళలాంగిక్
గోహా రేస్యం దగ్ధాంగు చెయ్యంబు దిద్దక్
మహామాయ, నాకుక్ మహాసిద్ధి యిచ్చూ

౧౭

[అని నిష్క్రమించును. క రేణు కి తొంగి చూచును.

మద. — రారమ్మ ఉహ, కర్పూరసాగి. చిత్ర రేఖ ఎవరో దేవత. ఆమెమాట మనము జవదాటఁగూడదు. [అని మువ్వకు నిష్క్రమింతురు.

కరే. — [ముందటికి వచ్చి] ఉపకి యెండచెబ్బ తగిలించని నాతో మదనిక చెప్పింది. [నిర్వర్ణించి] యీతామరాకులడక దానితాపాన్ని పో గొట్టిందిగదా. గంభీరయ్యమీచిమర్లుమూలంగా నావొట్లు వుడుకెక్కిపోతూ వుంది. యీపరువుమీద నేను చల్లబడతా. [అని యీతామరనెజ్జపై బడి దొరలుచు] నాకు మొదలే వువమీద మహాప్రేమ. దానికి నారాయణమీద మనసులేదుగనుక యిప్పుడు చెప్పాలికిందేలేదు. యీపరువుకోసం కూడా నాకు దానిమీద ప్రేమ. [దొరలుచు] సీల్, యిది నా కేమూలకి? యిదేమి వేడిగావుండే! వోయి బాబో! రోగం వొకటే అయినా అందటికీ వొకటే

౧౭ ప. — పురుషదాల్ప వైన యోశివుఁడా, నీకు నమస్కారము; చండీదేవి, నీకు నమస్కారము. ఓగురూ నారదమునీ, నీకు నమస్కారము. శోమబమూర్తి యయినయారాజకన్యను ఉపకు కాలిపొయిన మన్మథుఁడు చంపు చున్నాఁడు. వాని చెడు చేతను దిద్దటకై, ఓమహామాయాదేవీ, నాకు ఉత్తమ మయిన ఆక శయ్యానాది కార్యసిద్ధిని అనుగ్రహింపుము.

మాత్ర పనికిరా దని మునుపు వైద్యు లన్నారు. మాతత్వాలు వేరుగదా. అది నన్నుగా తెల్లగా రోతేస్తూ వుంది. జేసు గుండ్రగా నల్లగా ముద్దోస్తూ వున్నాను. అయితే వెలవలికి వేదయితే లోపలికి చలవట, చిత్రమాలంబాగ. కనక లోపలికాక పోవడానికి వీటిని తినేస్తా. [అని అట్టే చేసి] యివి నా కేమూలికి ! మాయంటికాడి పెద్దచెయ్యివుగావడి అందులో వన్నీ తినేళి ఆచన్నీ భన్నీ తాగేస్తా. చన్నీళ్లకంటే చలవ మరేదు. పాడతా.

శేష గంభీరములేవానిదే, బతి! శేష..., బిచ్చా! శేష..., బిచ్చా!

చే నాళ డికి కూడు వొండిపె డ్దాను.

నన్ను గం భీగయ్య చెక్కిడి లే, బబీ! నన్ను..., వచ్చా! నన్ను..., నేబాన!

నాకాశ నూ మంచి నగలు పె డ్దాడు.

వారుల న న్నూ నవ్వ కుండా, బలిబలీ! వారు..., బాపురే! వారు...,

సరికి సరి గానె వొలి చితిని. ,, సరి ... ,, సరి...

శ్రీందజ్ఞా జంటల లాగ, ,, శ్రీంద ... ,, శ్రీంద...,

ఎందునా మేము పోరాడం. ,, ఎందు... ,, ఎందు....

పాంతువా లామ్రొకా కు దరా, ,, పాంతు... ,, పాంతు...

అంతాను మాకూ కు నిరికే. ,, అంతా... ,, అంతా....

కడుపు, కుడుపు,

నలుపు, బిలుపు, అంతా....,, ,, ,, ,,

జగదం, నగదం,

ఆరవడం, కరవడం, ,, ,, ,, ,, ,,

అన్నిటికీ పైగా అడ్డగా వెరగడం " " " "

[అని వికృతనాట్యములాడి నిష్క్రమించును.

ద్వితీయాంకము ముగిసినది.

ప్ర వే శ క ము.

స్థలకము :—ద్వారక, శ్రీకృష్ణ ప్రాసాదోద్ఘాతము.

ఉ ద్యా న పా లి క ప్రవేశించి

తోట నలంకరించుచుండును.

ద్వితీయ.—[ప్రవేశించి] వాశే బుబ్బికా, యేమే నువ్వొంకా యీతోటని అలంకరించకున్నావు, కొమారమహారాజు అనిరుద్ధులవారికి మరీ యిష్టమైనతోట గదలే యిది !

బంధరిక.—వాశే కీరవాణి, నీవని రవ్వంత ముంగట అయిందని యేం బడాయే నీకు! యిదుగో ముగించాను చూడు. మరి మొన్నడిశిలే ఆనక చెప్తా నన్నావే యిప్పుడు చెప్పక, మునుకంతా యెప్పుడో యిక్కడికిచ్చే కొమార మహారాజు యిప్పుడు రోజల్లా వొంటరిగా యీతోట్లోనే తిరుగుతూవుంటాడే అదేమిటి ?

కీరవాణి.—ప్రేమపులచిత్తానికి కారణం యెందుకే !

బంధ.—మరి, జక్కవసిట్ట లని జతలకట్టి వాటిమీద యేమిదేమిటో చిత్రాలరాస్తాడే అదెందుకే ?

కీర.—నువ్వొకగోడవే? నీటికోసమే.

[అని బంధరిక పాలిండ్లం బొడుచును.

బంధ.—ఎగతాళిలే ?

కీర.—కాదు దిగతాళే. ఎవలెమీదనో మనుసుపడ్డాడే.

బంధ.—పడిలే ?

కీర.—ఆమెని అవే యివని నీటికి ఆరాగ : లంకారాలు చేస్తాడు.

బంధ.—నెమలిసిట్టల్ని పట్టుకొని వాటికుంచెలు దువ్వి వాటికి పువ్వులు చుడ్డాడే అదెందుకూ ?

కీర.—వాకటి చెప్తే కడమన్ని తెల్లకొలేవదే? ఆమెకలకట్టు కలంచు కొని నీటికి శేవలు చేస్తున్నాడు.

బంధ.—శబాన్ శబాన్. మరి ఆగుడ్డిచెంబడికి వాకకాడ తెలవనీ కుండా వాడిగాలానిముల్లు తీశేళి వుత్తతాటికి జిలేబీలు కట్టినాడు నిన్న, వాడికి తెలవనీకుండానే వాడిబుట్టలో వొరాలపొట్టం వేళినాడు.

కీర.—చాపలు అబ్గామతురాల్ కళ్ళలా గున్నాయట. అటువైని తెల్సుకో. చాపలు పడకుంటే ముసలివాడికి మెదుకు లేవని వారాలు పడేసినాడు.

బంధ.—ను వ్వెక్కణ్ణో మడకని వడ్డావే.

కీర.—రాయ్ లంజా, నువ్వు కూడా పడుదుగాని.

బంధ.—యింకొకటిమాత్రం చెప్ప. అవాకలాకి దిగి ఆయ సెందుకే అనుళ్ళని వెలికివెలికి ముద్దెట్టుకొంటాడు ?

కీర.—చాల్లే యీపాటికి. నువ్వెవ్వణ్ణయినా వాకరంగణ్ణి కగులుకొని రాత్రి వాణ్ణిదుగు చెప్తాడు. నీకేమి చీకటిబయం లేదటే ?

[అని నివ్క)మింతురు.

ప్ర వేశకము ముగిసినది.

మడకని = మడకలో = అరకలో. మడకని బడ్డావే = పురుషుని బొందిలివని భా.

తృ తీ యాంకము.

స్థలకము:—ముఖపటిచే.

చి త్ర రేఖ ఆకాశయానమున ప్రవేశించును.

చిత్ర.—ఆయాద్యైన పాలికల సుభాషణలనలక తుమారమహారాజు అని రుద్ధుడు విభన్యరాలికోటతో విరాళిం గూరుచున్నాడు దని తెలిసెందా. తిర స్కరిణీ ప్రభావంబున రాచనగరు సోచ్చి గూఢాచారపురుషుం గంటిని, విరాళిచే వాడి వత్తి యయ్యును సాయోపాసనలు చేతస్సమాధిలో యథావిధి ఒనర్చి కృతాహారాభిషయం దై శయనం బొల్లక యాయుపవనికే యేతెంచు చున్నాడు. తఱి వేది కొనిపోయెదంగాక. ఈవిరాళి నా ప్రాణసఖికోటకే యగును. [చదలం గాంచి] ఆహా! యీ చంద్రుం డింత రమణీయుం డయ్యును ఏచును కదా!

అని రుద్ధుండు విరహకృతుండు ప్రవేశించును.

అని.—[నిట్టూర్పు వుచ్చి] హా! ఈవెన్నెలకు చలనగుణము వెండియు నెన్నటికిఁ గలుగునో! ఆహాహా!

(శౌపచ్ఛందసికము.)

విరహార్తుల ద్వేషి యై దహించుకా,

విరహాతీతుల నెయ్యుం దై భజించుకా.

‘పరికింతు రవస్థ’ నన్న సూక్తికా

బరమార్థంబుగఁ బద్ధవైరి సేయుకా.

౫౩

౫౩ ప.—ఈచంద్రుండు విరహావీడితులను శత్రువై కాల్చుచు. విర హము దాటినవారిని మిత్రుండై సేవించుచు. ‘లోకులు మనుష్యుని వానియవ స్థకు తగినట్లు చూతురు,’ అనఁగా, ‘బలవంతునికి మ్రొక్కుదురు, దుర్బలుని కొట్టుదురు;—అన్ననుద్ది వాస్తవి మని ఈచంద్రుండు తననడపడినేత నిరూ పించుచున్నాడు.

చిత్ర.—ఓహో! సత్యము సత్యము.

అని.—ఓయి చంద్రుడా, నీవగకు గారణము తెలిసినది?

నిరతజ్యోత్స్న మటంచు దద్వదనమున నే మెచ్చుటంజేసి కా
యరవిందాహిత నన్ను జూడెదవు నీహస్తాగ్రదీపార్పులక;
శరముల్ సూదులు బాగు లీటెలు కశల్ సారెతు నాపై;నహా!
ధరలోనక నిజ మాడ సింధురము కాదా! సామెతల్ దప్పునే. గౌర

చిత్ర.—‘నిరతజ్యోత్స్న మట చుహవదనము’ అనడాయెనే!

అని.—ఓయి కళంకి,

చొక్కంపుంగలకాబ్బిపట్టి కెటు వచ్చుక మచ్చ! నీగుట్టు నే
వక్కాణించెద:—నంశునాళకము నావత్తుంబునక నాటి, నీ
వక్కాంతాస్యము దోచమి రగులు నాస్వాంతంబుగంజాయిగా
హుక్కాగ్రాలుపాగ ల్తాగంబలమె నం;చోతుక్కమా నేవ్విలుపా.

గౌర ప.—చదా వెన్నెల గలయట్టి దని ఆప్రాణేశ్వరముఖమును నేను
మెచ్చినందున గదా ఓకమలవైరీ, నన్ను నీచేతికొన నున్న దివ్యజ్వాలలతో
(నీకిరణముల తుదలజ్వాలలతో) కాల్చుచున్నావు; నామీద బాణములు...
శరాలు ప్రయోగించుచున్నావు. అయ్యో! భూలోకములో నిజ మాడిన
సింధుర మన్న సామెత తప్పదాయె, గదా.—చంద్రునికి రాత్రియేగాని వగట
వెన్నెల లేదు, ఉహవదనమునకు వెన్నెల రేలం బవళులం గలదు, కావున అని
రుద్ధుడు చంద్రునికన్న ఉహవదనమే ఉక్కుప్త మని మెచ్చినాడు...
విరహబాధలో చంద్రుడు నేయు నుద్దీపనమును అనిరుద్ధుడు సహించ
కున్నాడని భా.

గౌర ప.—చరితుర్ధుడైన తీరసాగరుని మమారునికి నీకు ఈకళంకము
ఎట్లువచ్చినది? (ఇది నీబుట్టువులో వచ్చినది కా డని భా.) నీ రహస్యమును
నేనుచెప్పెదను విను. నీవు తురకలదేవుడవు కావున వారివలెనే హుక్కా

చిత్ర.—అహ! ఎంతసరసోపాలంభము!

అని.—అయ్యో, ఓషధీశ్వరా, నీవు ముగ్ధుడవో త్రాగుడుడవో.

సతముకొ రోహిణికి గూడ లేనిచనటకొ జాఁజిక్కునీవే యిటుల
ప్రతమో నాఁగ వియోగిపాళియు నావాల్ నూట విం తొ శశీ!
మతమో నీకును నోషధీశ్వర ఓషజ్జర్యావగా సృష్టిలో. [గీ.౬
నితరప్రాణులగాయ మవ్యధము నీదే దుర్వ్యథాశ్యంబు గాక.
[గాలి సోకినందులకు ఒడలు జలదరించుట నభివ్యంబి] ఓయి మలయాసిలా,
ఏల న న్ని జ్ఞేయేదవ్యయా?

అ. చలువతెచ్చైర యను పలుకు దబ్బట సూపె;

దక్షిణుండ వనెడుతత్త్వ మిదిగో;

త్రాగెదవు. నీవు నీకీరణ మనెడుహుక్కాగొట్టమును నాహృదయములొ
గుచ్చి, ఆ ప్రాణేశ్వరి వదనము నా కగపడ నందుకై రగులుకొనుచున్న నా
హృదయకమలమే గంజాయిగా హుక్కాత్రాగుచు పొగను వెలిబుచ్చు
చున్నావు; ఆపొగ ని న్నావరించినది, అదియే నీమచ్చ.

ఉపాలంభము=రింప. ఓషధీశ్వరా=ఔషధపు మొలకల దొర. ముగ్ధుఁ
డవో = తెలియనివాడవో.

గీ.౬ ప.—అన్ని తిథులయందును నీ ప్రియకమ యైన రోహిణితోనే
కూడియుండమిడే గలిగిన దుఃఖముచేత చచ్చునట్లుగా కృశించుచున్న నీవే
వియోగులను బాధించుటకై దీక్ష వహించితి వేమో యనునట్లుగా వారిని
హింసించుచున్నావు! ఇది వింతగానున్నది. లోకములో ఓషధులను వివియో
గించువాఁడగు నైదుగడు తనప్రణంపుఁగోతయే సహింపరాని నొప్పి గాని
ఇతరులప్రణమం గోసెన నొప్పి యేమియు లే దని తలంచినట్లు నీవును ఓష
ధులకు దొరవు గాన వారిలెనే అభిప్రాయపడియున్నావా?

విరహి జనుల జీవ వితతి నువ్వెత్తుగా

సూదివైచు జముని యూర్పు వీవు.

౧౭

చిత్ర.—అయ్యో! నువ్వూరుండు ఎంత గాసిలుచున్నాడు!

అని.—రహస్యము బాచుట యనునీపుటపాకమున నెంతకాలము పేగును? బిగబట్టిన యూసిరిని నడలించుట గదా రహస్యము చెప్పికొనుట? వయస్సు డేనియు అగడండుగదా?

చిత్ర.—అయ్యో! కుచూరమహారాజు మహావిరహతాపమునం బొగులు చున్నాడు! [నుటియొక దెస సిర్పిల్లించి] ఈతడెవరో విప్రకూరుండు ఇతనిమిత్రమువలె నున్నాడు. ఇతనిం గడుం గూర్చితో వెదకి వెదకి కనిపట్టి పార్వవరపశుం డై వరుగునవచ్చుచున్నాడు.

వి దూ ప కుం డు ప్ర వేశించును.

అని.—[చూచి] అహ! నాడాయనా, కూర్చుండుము కూర్చుండుము.

విదూ.—వయస్యా, నీ వేమి యివొంటిపాటును పెల్లాడినావా? ఈమెకోసం ముప్పల్ని వదిలేశినావే?

అని.—దుఃఖితుండు మంచినహవాసము గాఁడని మిమ్ముం గూడనైతిని.

విదూ.—దుఃఖితుడికి దుఃఖితుడు మంచిసావాసమే గదా.

అని.—కానీ;

విదూ.—అటయితే మనసహవాసం మంచిదే.

అని —ఎట్లు?

విదూ.—నిన్ను చీమ కట్టిందో దోమ కట్టిందో ఆదుఃఖం నీకు, నిన్ను చూడనిదుఃఖం నాకు.

౧౭ ప — తెప్పెర = గాలి; దక్షిణుండు = దయగలవాడు (దక్షిణ దిక్కువాడు) — నీ దక్షిణాత్వము దయార్థమందు లేదు; వితతి = సమాహమును; ఉవ్వెత్తుగా = వూరిమూల; జముని = దక్షిణదిక్పలియైన) యమ భర్త రాజుయొక్క - డేర్పపు = శాస్త్రమవు.

అని.—నన్ను ఓమయ్య దోమయ్య గుట్టినవా?

విదూ.—నుజీ నీకు దుఃఖ మేమి? పడకలూ నల్ల కుట్టిందా? కల
కాయలూ యెవలెదైనా పే నేమైనా కుట్టిందా?

అని.—ఛీ! మూర్ఖా!

విదూ.—అవును, ను రేమి దుఃఖకారణం?

అని.—నీల యడిగెదవు వయస్యా!

విదూ.—[అటోపముతో] చెప్పకపోలివా జంఝాలు పురి పోదుకొని
నీకు బ్రహ్మహత్య కడతా.

అని.—అంతపని చేయకు. నీపరాక్రమము నే నెఱుంగుదును, చెప్పెదను.

విదూ.—చెప్పు మరి.

అని.—మదనసర్పము కఱచినది, విష మెక్కినది.

విదూ.—మదన మంటే నాకు తెలియదు. ఏజాతో మనపేళ్లతో
చెప్పు, మంత్రం వేస్తా.

అని.—వయస్యా, నే నొకనాఁడు కలలో నొకజగన్తోహినిని వరించితిని.

విదూ.—[చకచక నవ్వి] ఆవేళ వుండ వేనుకొన్నావా యేమి!

చిత్ర.—ఈమనకును కలలోనే గాంధర్వము! అహో! సంవిధానము!

అని.—[విదూషకునిచేయి పట్టుకొని] కుదురుగా వినియెదవా లేదా?

విదూ.—అయ్యో, అయ్యయ్యో, అయ్య కొక్కణ్ణి, అబ్రంహణ్యం
అబ్రంహణ్యం! నన్ను బ్రహ్మహత్య కట్టిదన్నావే, నీవే ఆంధంబించా వేమి
మహారాజా!

అని.—[చేయి పదలి] కలలో వరించి మేల్కొని కానక యాయవ
స్థకు వచ్చినాడను.

విదూ.—(చక చక నవ్వి) వొకనాడు నేను మంథానధైరవం మింగి
సొమ్మనీల్లి కలలో మితాయికొండ వొకటి నే నొక్కణ్ణే తిని, మునపటికంటే

మంథానధైరవము=ఎంతభిక్షించినను చాలనట్లుగా చేయనట్టి యొకమందు.

ఎక్కువ ఆకలితో ఊళ్ళొన్నాడు. అప్పట్నుంచి పదిహేనురోజులు ఆ గొండే కావాలని ఇంట్లోవాళ్లని యెడిపించాను. పదహారోనాడు పెదనాయన నాతో చెప్పకుండా జుట్టు పట్టుకొని పేపావారిపిల్లని నాకు పెళ్లిచేశాడు. ఆమహోత్సవంలా మిత్రులొకరిని మరిచిపోయి స్వస్థపడ్డాను. నీవున్న నా దారికే వొస్తూ వున్నావు. ఎటుయినా నావయస్కుడివే గదా.

అని.—తిన్నగా వనియెదవా లేదా ?

విదూ.—వున్నమాట చెప్తావా లేదా ? క లంటేమాత్రం నేను నవ్వును. కలలోనం వొకడు నీలాగ యెడుస్తూ వుంటాడా ? పాడుకలొస్తే కష్టమైతే అప్పుడు రవంతకేపు యెడుస్తాడు.

అని.—సత్యము వయస్య, నామాట.

విదూ.—అట్లే అదేదో పికాచం. కామినీ మోహినీ కాకినీ ధాకినీ బడబాకినీ దయ్యాలలో ఒకటి. ఆకథ వింటే నన్నుకూడా ధాకినీ వెంట డీస్తుంది.

అని.—మిత్రునిమీదియొకగు కత్తితో గొట్టుకొంటివి నీవు.

విదూ.—[మొగము చిట్టించుకొని] నీవో, వెతుక్కొని వచ్చినందుకు వేళ్లు నలిపి బ్రహ్మహత్య చేశే రాజాధిరాజువు. [మందహాసముతో] పోనీగానీ, అట్లే, తూ చా తప్పకుండా ఆమెస్వరూపాన్ని వర్ణించు, నాకు సాటాస్తుం దేమో చూస్తా. నిజమైతే ఆనక నేను చూడకపోతానా ?

అని.—మంచిది, నా కిష్ట మైనవనియే; వినుము.

విదూ.—సిద్ధము. అందుకే చెవులు చికిలిచేసుకొంచున్నాను. [అని చెవులు దీటుకొనుచు] ఇందుకు బదులు పేపావారిపిల్లని నేనూ వర్ణిస్తాను. అది నువ్వు వినకపోతే యిది నేనూ వినను.

పేపావారిపిల్ల యనగా ప్రేమభైత్రము, దానిని పెండ్లిచేయుట యనగా దానితోకొట్టుట.

అని.—

ఆ. చిన్నచీకటులను జిప్టు పవ లేయి
మోహనాంగిముద్దు మొలక నగవు ;
రమణిమోముమోల రాకామృగాంకుండు
కాముఁ డెత్తు దృష్టిఘటము సూవె. గౌర

విదూ.—ఇదేమో ఆపూర్వమే. మరి మాపేపావారిపిల్లకి మక్కతల,
పూసకట్ల ఎంతస్వారస్యంగా చెక్కివున్నవి! వయస్యా, అటువైన?

అని.—వయస్యా,

ఆ. సంజవేళ లేతజా జొంది చుట్టురాఁ,
దలను చదలినీడఁ దాల్చి సుంత,
జంట నొప్పు దొడ్డ జమ్మేటి బుగ్గ లా,
కొవ్వు గబ్బిగుబ్బ కొరకములు! గౌర

విదూ.—బలిబళి! మాపేపావారిపిల్లకి [అనిరుద్ధుఁడు విదూషకునికిం
దెలియనీక చెప్పులు మూసికొనును.] అవి లేవు. మెడలో రెండుపట్టుకుచ్చులు
మాత్రం వేలాడుతున్నవి, వయస్యా, ఇంతేనా!

అని.—విను వయస్యా,

గౌర ఓ.—రాత్రి ఆ మోహనాంగియొక్క ముద్దులేతనవ్వుచేత
గాఢాంధకారముం బాసి పట్టచుగటివలె వెలంగును; నిండువున్నమచంద్రుఁడు
ఆమె ముఖమునకు దృష్టి తగులకుండుటకై మన్మథుఁడు నిలిపిన దృష్టిపిడత
నుమా.

గౌర ప.—ఆకోమలియొక్క మొగ్గలవంటి నిండు గుబ్బలు—సంధ్యా
కాలమందు తమచుట్టును లేతగా ఎఱుపుం బొంది, తమతలయందు ఆకాశపు
నీలిమయొక్క ప్రతిబింబము కొంచెము కలవై, జంబూనదిలో జంటగా నొప్పు
చున్న పెద్దబుడగలా వివి?

చందున కాత్మబింబసదృశంబుగ గుండ్రకవల్ జనించి యా
పిందెలు చుక్కగా నడుమ బింబములకొ జిటుమచ్చ దాల్చి వైఁ
బొందుగ జాభరారసము మూర్తుల లేతగ నద్దికొన్న నా
సుందరిగబ్బిగుబ్బకవసోయగ మొందెడి నేమొ మిత్రమా. ౬౦

విదూ.—ఆపిల్ల మూలంగా కవీశ్వరుడివై పోతున్నా వేమి వయస్సా! చెడిపోతావు సుమా! పోసే ఆమెబాహువు లెటువంటివయ్యా?

అని.—

క. తాఁకియుఁ దాఁకినిమాత్రన

యేకపదమ వింతమోహ మిడుమరునిప్రసూ

నాకలితపాశ రాజము

లాకోమలిబాహువల్లు, లలవియె చెప్పక! ౬౧

విదూ.—అ దేదో పికాచ మని నేను మొదటనే చెప్ప లేదా. మా పేపావారి పిల్లమాత్రం [అనిరుద్ధుఁడు మునుకటివలెనే చెవులు మూసికొనును.] మదనపాశంలాగ లేదుగాని యమపాశంలాగ వుండినది. మొత్తానికి పోలిక వుంది. బిబిబి! కనకనే నీకింక వెట్టిపట్టింది. ఇంకా? ఆబొబ్బట్లమడకలను వర్ణించవయ్యా.

౬౦ ప.—చంద్రునికి తనబింబమునకు పోలికగా ఇరువురు కవల పిల్లలు పుట్టి, లేతపిండలవంటి యాకవలు దేహమధ్యమందు చిన్నమచ్చను గుండ్ర మయిన చుక్కగా ధరించి, వైఁగా చక్కగా జాభరారసమును లేతగా తమమూర్తులకు అద్దకొన్నయెడల అప్పటికి ఆకవలు ఆసుందరియొక్క నిండు పాలిండ్ల సౌభాగ్యమును పొందు నేమో.

౬౧ ప.—ఏకపదమ=చిక్కుమృడిగా. మోహము=పరపశత్వము. ఇడు...జములు = కలిగించునట్టివి పువ్వుములతో చేసిన మన్ద్రాధుని పాశాయంధ శ్రేష్ఠములు.

అని.—విశము మిశ్రమా ;

హృదయజూఁ డాత్మ కామినికి నీతలు నేర్పుటకుఁ, దదర్థ మా
మృదుచరణాఁతారమున మెచ్చొదవకొ, బరువంపుమంత్రి వే
పదిలము సేయు డిగ్గియయు, బంగరుదాపలు, నీలిమొవ్వాలు
స్వదవసనంబుఁ గా, దయితనాభియు, ముత్తలు, లాఁగు, జెన్నగుకొ.

విదూ.—[అనిరుద్ధనిచేయి షట్కొని] బాపురే ! బాపురే ! వయస్యా
మూడుముడతలకే యింతవర్ణ నైతే మాపేపావాణిల్ల వెళకనుచి కాగ
లించుతోగానే నానీవంతా వల్లే, అది కనిలినచో టంతా వల్లే ! అందు కెంత
వర్ణన కావలెనో ?

అని.—ఎంత తెలియనివాడవు వయస్యా !

విదూ.—[కనికరముతో] మన్నించు వయస్యా, యిక అట్టిని వర్ణించను.

అని.—అట్టియాచెలువ నేవభ్యము—

(పంచచామరము.)

మృషావలగ్న జిల్లుపైట మించుసన్నమం చగుకొ ;

ఝషాషీదట్ట మన్న సంజజాజులోనిరే కగుకొ.

౬౨ ప —దొర యైన మన్మథుడు భార్యయైన రతీదేవికి ఈతలు
నేర్పుటకుగా యశవన మనుమంత్రి నిర్మించిన దిగుడుబావివలె పొక్కిలియు,
అందులో దిగునప్పుడు మెచ్చుగలిగించుటకై మృదువుగా నుండునదిగా కట్టించిన
బంగారపుమెట్లవరుస బలి కళిత్రయంబును, ఆమెట్లవరుసపై పాదములకు
ధూళ్యాదిక మంటకయు మృదువుగాను ఉండుటకై దారిగా వ్రతించినట్టి
నల్ల మొహములుపట్టు రేకుబలె ఆ తరుణీమణి నూఁగారును దివ్యచున్నవి.

నేవభ్యము=అలంకారము.

తృప్తాకృష్ణోష్ఠి భూషణాలి రిక్కలుక మెటుంగు లో ;
నుమావతార మంచు గాంత నూహ సేయుదుక సఖా. ౬౩

చిత్ర.—అహహా ! ఉపావతార మమకొన్నాడు ! ఉపయే యని యెటుంగడు !

అని.—అట్టియాజగన్నోహిని.

ఆ. అట్లుగానె పుట్టినట్లుగా నగపడు ;
నోలి నెదిగె ననుట యొప్పు రాదు ;
మార్పువొందురీతి మదిలోనఁ దోచుదు ;
అసురమాయొ కొమ్మ యమరమాయొ ! ౬౪

చిత్ర.—ఉభయమాయ నుమా.

అని.—అట్టి నూముద్దుగుమ్మ నన్నుఁ దేల్చినయాముహూర్తము నా జన్మములో నెట్టిదో చెప్పవలయునా ?

విదూ.—[అత్తగతము] వయస్సునిదు?భ మేమో వాస్తవంగా మేర మీరిందిగా వుంది. అయ్యో పాపము ! అట్టి కన్య వుండునా ? కలలు నిజంగా ఫలించునా ! [ప్రకాశము] వయస్య, వగవకు. నీకు మేలు కలుగుతుంది.

౬౩ ప.—మిథ్యామధ్య (అనగా నడుము లేనిది) అయిన యాచెలువ యొక్క నన్నని పయ్యెద ప్రకాశమాన మయిన నన్ననిమంచుగా నగపడు చున్నది. (తెల్లనిది), అమీనసయనయొక్క పాపడ యన్ననో సంధ్యారాగ ములోనుండి కత్తిరించిన రేకుగా నున్నది (జాభరాపన్నెది), అసగొల్పునట్టి కెమ్మెరిగలదైన యాతరుణియొక్క నగలవరుస నక్షత్రముల మెఱపుదీగ లంగా నున్నది. కావున ఆకాంత రాత్రియొక్క యవతార మని నేను కలంచుచున్నాను.

౬౪ ప.—హీలీక = క్రమముగా. అసురమాయొ = అసురలక్ష్యయొ. అమరమాయొ = దేవలక్ష్యయొ.

వయస్య, సీవర్ణనలచేత ఆమెను నేను తర్వాత యేలాగ అనవాలు పట్టగలను?

అని.—ఇదిగో ఈశిల్పముచే నెఱుంగుము.

[అని చిత్రఫలకము సిచ్చును. విదూష ఁడు చూచి ఆశ్చర్యపడును.

చిత్ర.—[నిర్వృత్తించి] ఆహా! నాస్త్రియసఖయే కన్నులయెదుట నగపడుచున్నది! ఏమి యీశిల్ప నైపుణి! ఏమి నాచరిభాగ్యము!

ఆ. మణియుఁ దేజఁ, జందమామయు వెన్నెల,

వేగుతటియు వెల్లు, విరియు వల్పు,

నెట్లొ యట్లు లేనయు నీయిర్వరం గూర్చి

బ్రహ్మ వేదజడతఁ బొసె నిపుడు. ౬౫

విదూ.—[నిశ్చలించి, ఆత్మగళము] యిటువంటి, సృష్టి వుంటుందా? [ప్రకాశము] వయస్య, నాదపలబుద్ధిని మన్నించుమా. మరి యీమెను యథావిధిగా పెల్లిచేసుకోరాదా?

అని.—ఎవ్వ తెయో లేలేయదు, మిత్రమా!

విదూ.—ఆయ్యో! నిజంగా సీవు ఆపన్నుడవే వయస్య!

చిత్ర.—ఇరువురయవస్థయు తూచినట్లు సమానముగా నున్నది!

అని.—వయస్య,

ముదితారత్నముమోముగాంచునపు డామోమేగనంజొచ్చితె;
మదిరాక్షిద్యుతిఁ జూడఁజొచ్చిన నదే మాద్యద్దశఁ జూచితె;

౬౫ ప.—లేనా = కాంతి వేగుతటి = తెల్ల వాఁడువేళ. వి = పువ్వు. వల్పు = పరిమళము. ఎనయు = సరిపోవునట్టి. వేదజడతఁ = వేదాభ్యాసజడత. దనునపక్షిత్తిని.

సుదతిగ్ బే రడుగ్ గులంబుఁ దెలియగ్ సున్నయ్యె నాతెల్వి; హా!
యిదిగోఁ బం డిదిగో వలచిక్కియని న న్నేఁ చె న్విధాత్మండయో.

[దక్షిణోరుస్వందము సూచించి] వయస్యా, నాకుడియూరు వదను
చున్నది.

విదూ.—నీ కిప్పుడే మళ్లీ ఆజగన్తోహినిబొందు కలుగుతుంది. త్వరగా
యింటికివెళ్లి నిద్రపోయి కల గను.

అని.—అంతపుణ్యమా? అయినను బ్రాహ్మణవచనమును పరిగ్రహించి
తిని. [అని చిత్రఫలకమును వక్షమం దుంచుకొని కన్నులాఢం గాంచి,
యన్నాదంబున]

(దక్షిణాంతిక.)

నవనీత సనాభి మూర్తి వై, పవిధారా పరిభావిగా మదిగ్ [౬౭
సవరించితీ చామ యేలొకో, వివరంబుగ్ వినిపింపుమా దయగ్.

విదూ.—ఏమి యిది వయస్యా, పుత్రచిత్తరువేగదా, దీని కెందు కింత
మనివి?

అని.—అయ్యో! చిత్తరువేనా! హా ప్రాణేశ్వరీ! [అని మూర్ఛిల్లును.

విదూ.—వయస్యా, పయస్యా, హాహా! ఏమిచెయ్యవొచ్చును! అయ్యో
చిత్తరువని నే నెందు కన్నాను! పాపాత్ముడను మృత్యువులాగ నే నెందు
కొచ్చాను! [అలాచించి] కానీ యీవాకలానుంచి త మరలు నీళ్లు తెచ్చి
లేరుస్తా.

[అని పరుగునం బోయి తామరలు

కోయట నభినయించును.

౬౬ ప.—మదిరాక్షిద్యుతిగ్=మాదకములైన కన్నులకాంతిని. మాద్య
ద్వికగ్=మత్తెక్కుచున్నవాడనై. సుదతిగ్=అయువతిని. విధాత్మండు=బ్రహ్మ.

౬౭ ప.—చామ=హి యింటి.

చిత్త.—ఇదే సమయము. [అని యనిదుద్ధని ఆకాశవీధికిం గొనిపోవును.

విదూ.—[శీతలోపచారోపకరణములు తెచ్చి] వయస్య, వయస్య,
[అని కడుంగడు వెదకి] యెక్కడా లేదు. [క్రింద చూచి] యీచిత్తరువు
వలక యిక్కణ్ణే వుంది. [అని ఫలకముం బుచ్చుకొని] నయస్య డేమయ నా
నేను పేళాకోళంగా అన్నమాట ప్రకారం నిద్రపోవడానికి యింటికి వెళ్లా
డేమో! అక్కడికే వెళ్లి విచారిస్తా. అక్కడ లేకపోలే యీచిత్తపువలకని
శ్రీకృష్ణులవారికి వాప్సగించి యీవృత్తాంతం వారికి విన్నపంచేస్తా.

[అని పరుగున వెళ్ళి]మించును.

చిత్త.—ఈవలకముచేత ఉపాస్వరూపము శ్రీకృష్ణాదులకు తెలియ
నగునుగాక, నాతిరస్కరిణిచే నిశంధును విదూషకునికి గానరాడయ్యె. నా
సమ్మోహిసీవిద్యచే నీయన ఉపచేయి తగులవలకు ఇట్లు మూర్ఖమన్నుడు
గానే యుండును. మహావిద్యా, మందాకినీ ప్రాసాదమునకుఁ గొనిపోయి. [అని
ఆకాశగమన మభినయించి] ఆహా విద్యాప్రభావము !

ఇతీయంగ సుద్ధ గీచినవహిక్ బుటణించెడి రిక్క మొత్తముల్,
కటిజలదాళిలో మెఱపు గ్రాలుగతిక్ దివి నే జెలంగెదన్,
బిటబిట వర్షగోత్ర పృథివీధరవర్షముతోడ ధాత్రియున్
వటలు దవిష్టు యై తటిమెనం గవబొంగర ముర్లుకైవడిక్. ౬౮

౬౮ ప.—నక్షత్రసంఘములు ఒక తిన్నని గీఱప్రక్క చుటియొక
తిన్నని గీఱగా సుద్ధతో గీచినట్లుగా తెల్లని తిన్న గీఱలుగా కనబడుచున్నవి.
నల్లని చుట్టులో ఈమూలనుండి ఆమూలకు మెఱపుదీగ మెఱసినట్లు నల్లని
యాకాశములో నేను మహావేగమునం బోవుచున్నాను. భూగోళము నాకు
అతిదూరమై రెండువైపులను ములికిచేయఁదగిన జంటబొంగరము తరిమెనలో
తిరిగినట్లు వర్ష వర్షతములతోను కులాచలములతోను గిఱగిఱం దిరుగుచున్నది.—
బొంగరములో త్రాడుచుట్టెడు నటదలవలె భూగోళముమీఁద వర్షతము

ఎట్టి వైషమవిధాన మిది !

క. పువునింటిసోకుబారికి,

జవతప్పినచెలియ కిట్టిసంజీవమణిన్

దివిఁ గేలఁ దెచ్చిరే సకు,

లెన రేనియు నెందునేని యెన్నందేనిన్.

౬౯

ఈమణిని క్షృరగా ఉపకు నిచ్చి కృతార్థనయ్యెద.

[అని నిష్క్రమించును.

శృతీయాంకము ముగిసినది.

లన్నతావు మిట్టగాను లేనితావు లోఁతుగాను ఉన్నవని భా. కడమ సాటిని
అలోచించుకొన వచ్చును.

౬౯ ప. — పువునింటిసోకు బారికిన్ = పూవిలుకాఁడనెడు పికాచుని
బాధకు. ఇట్టి సంజీవమణిన్ = ఈయసిరుద్ధునివంటి జీవనప్రదుని. దివిన్ =
ఆకాశమార్గమున.

తు రీ యాంకము.

స్థలకము I.—శోణపురి, బాణుని సభామంటపము.

క రేణుక ప్రవేశించును.

కరే.—[ఒకపండ్లపాణకను నిర్దేశించి] యీపళ్ల పాణకలో దూరి వుండి నాముద్దలరాయణ్ణి, సభలో యేలాగ తీవిగా వుంటాడో చూస్తూ వుంటాను. నా రాయడు కూర్చునేయీకుర్చీలో వాళ్ళొచ్చేదాకా కూర్చుంటా. ఇదైతే నాకు సరిపోతుంది. నాకర్లంతా నాపక్షమే. నామీద యెన్నడూ కొండ్వాలు చెప్పరు. [అని పెద్దయాసనమునఁ గూర్చుండి దానిని ముద్దు పెట్టుకొని] ఆయన ముందొస్తే నేను లేవకుండా గర్వంగా వుంటా.

గంభీర వేది ప్రవేశించును.

గంభీ.—యీరోజు చెండిట్లో వొకటి సిద్ధాంతం ఆవుతుంది. యేలా గయినా యీపెళ్లి నాకు తప్పనా యీశ్వరా! [నిర్వర్ణించి] యేమిదీ! నాకుర్చీలో గడ్డిమేటి! [వెండియు నిర్వర్ణించి] కాదు కాదు, కరేణుక! కరేణుకా.

కరే.—[గర్వముగా] అక్కడ కూర్చో.

గంభీ.—మనకి ఒకరొకరికీ సరిపడే అసనం యిదొకటి.

కరే.—నువ్వు ముంద రొచ్చా వేమీ?

గంభీ.—నువ్వు ముంద రొస్తావనే?

కరే.—ఏపెళ్లి తప్పాలని మొక్కులు మొక్కుతున్నావు?

గంభీ.—వుషకీ నాకూ.

కరే.—నీకూ నాకూ గాదు గదా.

గంభీ.—కాదు.

కరే.—అయితే ఆకలు పేకొచ్చి నన్ను కాగిలించుకొని నాకు ముద్దియ్యి.
గంభీ.—[పోయి తబ్బపు వేయటం నభివయించి వచ్చి] రా మణి.

[అని యిరువురును స్థానము చేత చేతులు కడుపు
చుట్టు రానందున ఒండొరులం గాగిలించలేక
మాని, ముద్దిడుకొనంబూని కడుపు లడ్డపడుట
చేత సాధ్యపడక ఎంతయు యత్నించి భగ్గు
ననోరథు లగుదురు.

కరే.—యిది మనవల్ల గాకపోతే పోనీ. యిద్దరం చెట్టాపట్టాలు పట్టు
కొని నాట్యమాడదాం రా. [ఇద్దఱు ఆడుచు పాడుదురు.

(గేయము)

ఆకలైతే వెళ్లి ఆడాడ తారాడి [మాను...
మానుసులను మింగి మాయంచేతాం, మాయం...మాయం...
చూడియేనుగడొల్ల చొక్కా తోడుక్కొని
మంచు కొండకివెళ్లి మళ్ళీవొత్తాం, మళ్ళీ...మళ్ళీ...మంచు...
నే మొగ వేసాము నీవాడ వేసాము
ఆహిరి విటకారా లారంభింతాం, ఆరం...ఆరం...ఆహిరి...
కల్లు సంద్రాన్మెళ్ళి కల్లంతా తాగేశి
ఆరే సంద్రా లని అరిచి వొత్తాం, అరిచి...అరిచి...ఆరే...
మనలోనే యేమైనా మలికిత మొస్తేను
నావేటు లన్నిట్ని నీవేతిను, నీవే...నీవే...నావేటు...

[నేపథ్యమున మహాతూర్యధ్వనులు.]

గంభీ.—[శ్రవణ మభినయించి] అదే! ప్రభువు వస్తున్నాడు. శువువు పో.
కరే.—పోతాను. [అని పోకపోతే చేతును.

గంభీ.—దీనియిట్లు బంగారం గానూ, యిదేమో యీవేళ కొంప
ముంచేలాగుంది. [అని పోయి కలపు తీయుట నభినయించును.

బాణాస్థోదనరాజ్ఞీకుంభాంధులు ప్రవేశించి
యథోచిత ముపవిష్టులగుదురు.

యథావిధివము పరివారంబులు ప్రవేశించును. -

గంభీ.—మామగారికి నమస్కారము.

[అని బాణునికి ప్రణమిల్లును.

బాణు.—కల్యాణము. వత్సా, నీశ్రద్ధకు సంతోషము. కూర్పుండు.
ప్రేయసీ, నీయత్న మేమయినది! ఈ వివాహమున కంగీకరించినదా!
ఇప్పుడు స్వస్థముగానేగదా యున్నది! వివాహము సేయక పెండ్లియీడు
వచ్చినపిల్లను ఇంట నుంచుకొనియుండుట యవమానము గదా. పెండ్లి చేత
దానికిని మనకును ఎడఁబాపు గలుగకుండ ఈగంభీరుని కీచ్చి వీనిని ఇట్లంట్ర
ముంచుకొన నిశ్చయించితిని గదా. ఇంతకన్న దాని కేమిగావలయును! అంగీక
రించిన సంతోషవార్త చెప్పుము ప్రేయసీ.

రాణి.—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి సేయుదును! ఎంత బోధించినను, ఎంత
ఁజిహ్వానినను, నసేమిరా యనుచున్నది. నిర్బంధించిన అది ప్రాణము విడు
చును, నిశ్చయము.

బాణు —[కోపావేశముతో] ఆ! ఆ!

గంభీ.—[అత్తగతము] ఈలాగై నా నాకు తప్పకుగాక! [ప్రకాశము]
తిజగతీనాయకా, ఏల నిర్బంధము? ఈ సుఖముండుగాక.

(మదనము)

దూరాననేనియునుఁ గందును గన్నులారక
నీరేరుహానన యెడక నెన రూనదేనిక;

ధారాధరాళిఁ గని సంతస మొందదొక్కొ

నీ రియ్యకే యుటిమినన్ శిలికంత ముర్విన్. 20

బాబు.—[క్రోధావేశముతో] అంగీకరింపదేని యింత నుండదు.

(వనమయూరము)

కానను దినూజ యని, కాటియల వైతున్,

మాన నిక బాసటయు మాధవుడె గానీ ;

ఈ నిసుగు నాయెదకు నీతి యిడ సాగెన్ ;

ఏనికకుఁ దొండమున నింగిలము సొచ్చె. 21

ముల్లొకముల జేతను పిల్ల సరకుగొనదట ! మంత్రి, కంచుకిని రప్పించి ఉషను తెప్పింపుము.

కుంభా.—ఎవరోయి, అక్కడ ? [అని యర్థోక్తిలోనే పరికించి] దేవా, కంచుకియే వచ్చుచున్నాడు.

[బాబుడు గ్రుడ్లులుముచు మీసలు వడివేయును.

కంచుకి —[ప్రవేశించి యాత్మగతము] అయ్యో ! నేటికాలమునకు ఎట్టి పని నాకు సంభవించినది ! ఇతరులది తప్పు నాతలకు ముప్పు ! నాగతి యాగడియలో నేమి కానున్నదో ! నాగతి యేమైన నేమి, ఆ మంగళవిగ్రహము ఉషకా యిట్టి కీడుగలుగుట ! అయ్యో ! ఇందులకా నే నింతకాలము బ్రదికితిని ! హా ! దైవమా ! హా ! దైవమా ! వీడుగో ప్రభువు.

20 ప.—నీరేరుహాసన = కమలముఖ. నెనరు = కరుణ. ధారాధర ఆళిన్ = మేఘపంక్తిని. శిలికంతము = నెమలి.

21 ప.—తనూజ=తూతురు. కాటియలన్ = బాధలయందు. బాసట = సహాయుడు. నిసుగు=శిశువు (ఉష.) ఎదకున్ = హృదయమునకు. ఈటి = ఈతిబాధవంటి బాధను. ఇంగిలము = ఒక తెగచేప, అది సన్నగా జెఱ్ఱిపలె నుండును, అది కుట్టినయెడల లేలు కుట్టినట్లు విషమెక్కును.

ఎట్లు వాళొందును! హా! ప్రళయకాలరుద్రుడుగాఁ నగపడుచున్నాఁడు. దావాన్నిల! శలభంబువోలె బోయిపడెద. ఈతనితోపము నాతో చల్లాటి ఉపకు అపాయము తప్పను గాక. [సమీపించి ప్రకాశము] జయము జయము జగదీశ్వరునికి! [స్వగతము] అచారోక్తి పలికితిని. నోట తడి లేదు. మాట రాదు. [వడవడ వణికుచు] జగదీశ్వరా,

బాబు.—ఏ మోయి నీ తబ్బిబ్బు? నీముఖము చూడఁగా ఏమో చావువార్త తెచ్చినవానివలె నున్నావు? నిర్భాగ్యుడా!

కంచు.—మేము జాగ్రత్తగానే యుంటిమి! అమహేశ్వరునిపాదము లాన! ఏలినవారిపాదములాన; అయినను, మఱి, [అని గుటకలు మ్రింగును.

బాబు.—పాపిష్ఠుడా, అయినను ఏమిరా? ఏమైనను?

[అని కత్తి దూయును.

కంచు.—అమ్మాయి ఉప గర్భిణిగా నున్నది! పురుషుఁ డంతఃపురము లోనున్నట్లు తెలియుచున్నది!

బాబు.—ఏమి! ఏమి! ఉప గర్భిణి! పురుషుఁ డంతఃపురములో! ద్రోహీ, ఇదా నీమాట! ద్రోహీ, నీవు కూర్చులివంటరా?

[అని కత్తితో బాదుప నుంకించును. అహోదనుడు కత్తిని పట్టుకొని తప్పించును. కంచుకి కృతాంజలియై వినయనమ్రుడునై యుండును.

గంభీ.—[అత్తగతము] ఇందుచేతనే పెళ్లి వొల్లనన్నది! అహాహా!

బాబు.—ఓహోహోహో! నాయంటనా విటకోలాహలము! ఓరీ ద్రోహులారా! [అని భద్రాసనము డిగ్గనుజుకును. అందఱు లేచురు.

బాబు.— (స్వగత)

ధూళిపాళీకరింతుక ధుతి హతిఁ బుడమిక్ ధూర్జటిస్తీతి గాఁగక,
తైలవ్యూహంబులక తాజడిగ దెనదెనక జల్లెదక వేనవేల్ గాక,

శలభంబు = మిడుత.

నాలొలద్బాహువుల్ రాట్నము గొలిపి యజాండ్రజంబుక్ దెమల్తుక్,
వేలంఘాచంగళక్ నిర్విధి యహరిగ నీవిశ్వముక్ బాడొనర్తుక్. 2౨

ఇదె యిప్పుడె దానియంతఃపురము సొచ్చి—

[అని పటపట పట్లకొలుకుచు కోపావేశ మాడుచుండును.

రాణి.—అయ్యో నాపట్టి !

అహో.—అయ్యో నాసోదరీ మంగళమూర్తి !

గంభీ.—[అత్తగళము] నాశంటా తీరింది. యాగంధరగోళంలా నా
యదృష్టం మంచిది !

బాణు.—దానిచెలుపునిం బట్టి మెడపట్టి యీతీరున నులిమెదను.

[అని గంభీరవేదినీ మెడ నులుమును.

గంభీ.—కో [అని యెడ్చి] అయ్యో! అయ్యో! అమ్మ కొక్కణ్ణి!
అమ్మ కొక్కణ్ణి.

బాణు.—దొర్కాగృహక్షతుఁడా, నీయవలక్షణముచేత నిట్లు సంభ
వించినది ! పాడుమాండకొడుకా !

[అనికొట్టును. గంభీరవేది క్రింద పడి దొరలి
తప్పించుకొని పోయి పరిజనము వెనుక
నణఁగును. కరేణుక పొణకనుండి దొరలి
వెద్దద్వారమునం బాటిపోవును.

2౨ ప.—ఈభూలోకమును ఇటునటు ఆడించుటచేతను కొట్టుటచేతను
నుగ్గు నూచము చేసి శివునికి స్త్రీతి గలిగించెద.—(ఆయన సంహారము చేయు
వాడు, ఆపని నేనే చేసినచో ఆయన విక్రాంతి పొందినవాడై ఆసేవకు
నన్ను మెచ్చుకొను నని భా.) శైలవ్యాహంబులక్ = కొండల సమూహము
లను. తాజడి=శిలావర్షము. లొలల్ = చలించుచున్న. అజాండ్రజంబుక్ =
ప్రహండ సమూహములను. లంఘాచంగళక్ = దాటుటయందలి నేర్పుతో.
ని ర్విధి=బ్రహ్మలేనిదిగాను. అహరి=విష్ణువులేనిదిగాను. విశ్వముక్=లోకమును.

బాబు.—

క. వానిని గ్రద్దల కేసెద,
దాని మహాంభోధిక్రిందితలమున దాతుకొ,
వే నాతో రండు సొరం,
గానకొ దదేహమునకు, గట్టుండు వానికొ.

23

స్థలకము II.—మందాకినీ ప్రాసాదము.

ఉ యా ని రుద్ధులు సంగీతగోష్ఠిగా ప్రవేశింతురు.

[అష్టాదశాదులు స్తంభములందు లీనలై యుందురు.

బాబుండు నేలకలుపులను ఎత్తి అచ్చట కలనూపును.

ఉప.—అర్యపుత్రా, ప్రేయసీని కాంతుడెట్లు చూచుకొనవలయునో
దానిని నీదివ్యగానమునం బాడుము.

బాబు.—[అత్తగతము, కోపముతో] 'అర్యపుత్రా!' 'అర్యపుత్రా!'
[ఇంచుక కాంతితో] అయినను పీడెవడో మహాపురుషుడే.

రాణి.—[నిర్వర్ణించి] ఆహా! ఇట్టియల్లుండు దొరకుట మహాభాగ్యము గాదా?

అహా.—ఏమి నాచెల్లెలిపుణ్యము! ఏమి మాపుణ్యము!

అని.—ప్రేయసీ, కాంతంగూర్చి కాంతుడెట్లు నడచుకొనవలయును.

(మధురాక్కర.)

ప్రియసఖినిబోలె, శిష్యుగా, గృహదీపకళికగాను,

దయ దొలంక వివిధ భోగ దాతృ కల్పలతగాను,

అయము గా నవనవరక్తి సర్ధాంగలక్ష్మీ నెట్టె

బ్రీయుం డఖిలజన్మ సతి గన్న, వేటింద్రభోగ మేలా! 24

23 ప.—అంభోధి=సముద్రము. తదే=దానిమునకు=దానియంటికి.

24 ప.—దాతృ=ఇచ్చునట్టి. అయము=శుభము. అర్ధాంగలక్ష్మీ—
భార్యపురుషుని దేహార్థ మని శాస్త్రము.

ఉప. — మహాప్రసాదము.

అని. — మఱి, ప్రియునియెడల ప్రేయసి యెటుండవలయునో నీముద్దు
వాక్కుల నాపీనులకు విందొనర్పము.

ఉప. — అర్ఘ్యపుత్రా, నా ననుబ్రామిపల్కులను మన్నింపవలయు.

(మథ్యాక్కర.)

కాంతునిం దనమేటిదేవుఁగా గురుంగా దొరంగాఁగ
సంతసంబె మొగానఁ దోచు సంతానపాదపంబుగను
స్వాంతముఁ జేతలుం దాను నతనికై తనకుగాఁ గాక
కాంత రెం డిండ్లకుం గీర్తి కలుగునోజను గొల్పవలయు ౭౫

అని — ఆహాహా! ప్రియా, నీమృదువాణి వినవినం దృష్ట హెచ్చు
చున్నది!

రాణి. — [అత్తగతము] నాకుఁ గీర్తి తెచ్చిలివి నాకూనా.

బాణ. — [పైకి దుమికి అత్తగతము] వీనిం జూడ నామొదటితోపము
మొక్కవోయినది. అయినను అనాసురవృత్తమును నేనొల్లను. [ప్రకాశము]
ఓరీ, పట్టుడు వీనిని. [బాణపరివారము అనిరుద్ధుని చుట్టుకొనును.

బాణ. — ఎవఁడవురా నీవు!

అని. — [లేచి] నీయల్లుండను మామా. [అని కత్తి దూయును.

బాణ. — ఓ! చోరా! అల్లుండవా మల్లుండవా!

[అని అనిరుద్ధుని కత్తితో వేయఁబోవును.

అహ. — [అకత్తి పట్టుకొని] నాయనా, ఇట్టియల్లుండ నీకునులభుఁడా?
మహాపురుషుని సత్కరింపుము. [అని యడ్డపడును.

రాణి. — అర్ఘ్యపుత్రా, ఉపను రక్షింపుము.

౭౫ ప. — సంతానపాదపంబు = కల్యవృక్షము — సకలము నిచ్చువాఁడు
అనుట. స్వాంతము = మనస్సు. ఓజ్జ = విధమున.

బాబు.—[రాణిని] పీ! దుర్జాతా! [అని, కుమారుని గోడకు విసరి]
రారా దొంగా. [అని అనిరుద్ధుని పీరుచు.

కుంభా.—[ఆత్మగతము] హా! ఈమాటు నారాయణుడు ఈదివ్య
మంగళరూపమున ననురూపాకార మవతరించి నాడు. కాన, జగదాన చావు,
రాజాజ్ఞ. [అని అనిరుద్ధుని చుట్టవేసికొనును.
గంభీరచేదియు నట్లే చేయును.

ఉష.—ఆర్యపుత్రా, నిన్నుఁ గాచుకొమ్ము, మానాయనం గావుము.

అని.—ప్రేయసీ, భయపడకు.

[అని యాయుధము పాటవైచి, కుంభాండుని
త్రోసి, గంభీరచేదిని కడుపువై దన్నును.
ఇరువురును మూల కొకఁడు ఒకగుదురు.

కుంభా.—[కడుపు పట్టుకొని నొప్పి నూచించుచు, ఆత్మగతము]
క. నీలాత్మలకోమల మీ

బాలునిమే నేదో యొక్క బ్రహ్మస్త్రమురా!

గంభీ.—[కడుపు పట్టుకొని యేడ్చుచు]

నీలాద్రి నల్ప మా దం

భోళికరణి వీనితన్ను ముచ్చిలె నన్ను!

2౬

జన్మజన్మమునకు నాకు ఉష అక్కటలేదురా బాబూ!

[బాబుడు నాగపాళముతో అనిరుద్ధునిం గట్టి
వేయును. అనిరుద్ధుడు నిశ్చేష్టుడై పడును.

2౬ ప.—ఈబాలుని దేహము నల్లగలువవలె మృదు పయినను వీని
దెబ్బమాత్రము బ్రహ్మస్త్రమువలె అప్రతిహతముగా తగులుచున్నది. పెద్దనల్ల
కొండను చిన్నవజ్రాయుధము కూల్చినట్లు చిన్న వాడయిన వీని తన్ను నమ్మ
దొంగిలించినదిక్లే(నాళముచేసినది).

గంభీ.—ఏమి మహా ప్రభువుమహిమ !

కుంభా.—మేఘనాదుని బ్రహ్మ స్త్రమునకు అంజనేయలువోలె ఇతఁ డేమోకారణవిశేషముచే ఈస్వర్పాస్త్రమునకుఁ గట్టువడినాఁడు. కావున మన లను నొంపవచ్చువాఁడు మఱియొకఁడు కలఁడు.

బాణు.—[కుంభాండుని, గంభీరుని లేపి] ఓరీ నిర్భాగ్యురాలా, వీనిం జేఱకుం గొనిపోండు. వీనికి చండికాద్వీపములో అంధకారప్రాసాదము కారా గృహము. గంభీరా, ప్రకృతము నీవు కావలి.

గంభీ.—[నొప్పికి డొక్కపట్టుకొని] మహా ప్రసాదము.

బాణు.—[మంత్ర, ఈశిల్లకు భ్రాంతిదీప్వమున నక్షత్రప్రాసాదము కారాగృహము. [అని నిష్క్రమించును.

[కుంభాండగంభీరారులు అనిరుద్ధంగొని నిష్క్రమించురు.

ఉప.—హా ! ఆర్యపుత్రా ! [అని మూర్ఛిల్లును.

రాణి.—అయ్యో, నాపట్టి ఆశ్వసిల్లుము, ఆశ్వసిల్లుము.

[ఉప ఆశ్వసిల్లును.

రాణి.—రా అమ్మా, బయలిగాలి ప్రాణ మిచ్చును.

[అని ఉపం వోడ్కొని నిష్క్రమించును.

అహ్లా.—అహా ! ఏమి యాశ్చర్యము !

ఉ. నా యనుజాత యేమి! కుహనావిధి మ మ్మిటు కన్వృతంగి తా
నీ యసహాయశూరుని రతీశసమానునిఁ గూడు లేమి! యే
మో యిది దేవకై తవముఁ బోలెడు; మాకిట లగ్నో యెగ్గో! హా!
నాయన చండ దర్ప పరిణాధ రణోద్ధతుఁ. డేమి నేయుదుకా! ౨౨

కారాగృహము = చెఱసాల.

౨౨ ప.—అనుజాత=చెల్లెలు. కుహనావిధి = కపటోపాయముచేత,
రతీశ=మన్మథ. దేవ కైతవము = దేవకల మాయ. లగ్న = మేలా. ఎగ్గ =

క. నళినియు నభోమణియు న

ర్నిలీ నొండొరుఁ గూడిమాడి మెయిమెయి నుండక

భేళభేళ నుటుముచు మెటుముచుఁ

బ్రళయఘనాఘచుండు వచ్చి ప్రళయం బొసఁగెన్. 2౮

నేను పోయి శివదర్శనము చేసికొని మంగళావసానము వేడుకొనియెదను.

[అచి నిష్క్రమించును.

తురీయాంకము ముగిసినది.

కీడో. చండ...తుండు = తీవ్ర గర్వముతో కూడుకొన్న యుద్ధమునందు విజ్ఞపించువాడు.

2౮ ప. — నళిని = తామరతీరగ. నభోమణి = సూర్యుండు. కూడిమాడి = కలసిమెలసి. మెయిమెయి = అనుపద్రవముగా. ఘనాఘచుండు = వర్షించుచున్న మేఘుండు. కూడిమాడి = కలసిమెలసి. — నిరుపద్రవముననున్న యమోని దుస్తులకు బాణుండు చెఱుఱుచేసెనని పద్య భా.

పంచమాంకము.

స్థలకము I. భ్రాంతిదీప్తివము నక్షత్రప్రాసాదము.

ఉప ప్రవేశించును.

ఉప.—ఎవ్వరును దృష్టిపథమున లేరు. అందఱును కనుమొలుతంగి వచ్చిరి.
[క్రిందికి తొంగిచూచి] క్రిందిభూమి యగవడుటయే లేదు. చిత్ర
లేఖకుంగూడ అక్కఱ లేనియాదుఃఖజన్మమును ఇక్కడినుండి పడి సమాప్తి
నొందించెద.

క. గౌరీ! నీకిదె నాకడ

సారిప్రణామంబు, వర మొసంగుము తల్లీ,

వారక ప్రతిజని నా కతఁ

డే రమణుఁడు గాఁగ చిత్రయే సఖి గాఁగఁ. ౭౯

[అని రుముకును.

చిత్ర లేఖ ఆకాశయానమునఁ బ్రవేశించును.

చిత్ర.—

క. చూడవు పతిఁ, జూడవు సఖిఁ,

జూడవు గర్భస్థ మైనసుందరమూర్తికా ;

మోడిగఁ బ్రాణసఖీ, యా,

పాడువిధిమతంచె సిద్ధపఱిచెద వేమే! ౮౦

[అనుచు మధ్యనిలఁపులో కట్టుకొని మేడమీఁదికి తెచ్చియుంచి నేడజేర్చుచు]
అశ్వసీల్లుము సఖీ, అశ్వసీల్లుము.

౭౯ ప.—వారక=తప్పక. ప్రతి జనికొ = ఎల్ల జన్మములందును.

౮౦ ప.—మోడిగఁ=పంకముగా. విధి=నియతియొక్క.

అశ్వసీల్లుము=ఊరిడిల్లుము. హర్ష్య భృష్మము=మేడవైకలము.

ఉప.—[కన్ను చెరిచి, ఆత్మగతము] నే నెచట నున్నాను. ఉపను గదా. మందభాగ్యును గదా. మృతికై గదా పడితిని. ఇదేమి జన్మాంతరమా? ఇది యేలోకము? [చిత్రరేఖం జూచి] ఈదేవత యెవరు? చిత్రరేఖగా నున్నది! [కలయంగని] అదే యాహర్ష్యపృష్ఠము. ఈమె నన్నుఁ గాచినది. [ప్రకాశము] చిత్రరేఖా,

చిత్ర.—ఉహా, ఏమి యిట్లు చేసితివి?

ఉప.—న న్నేల కాచితివి?

చిత్ర.—ఓసి గోలా,

క. ఎతి యేమి తప్పు చేసెన్ ?

సుతుఁ డీగర్భస్థుఁ డేమి సొం టొనరించెన్ ?

వెత నేమి నేచు గుడిపితి?

మృతి నొక్కట మాకు మువ్వర కిడుటకు జెలియా! ౮౧

ఉప.—నే నేల బ్రదుకవలయును సభ?

చిత్ర.—ఏల యిట్లు పక్కదవు?

ఉప.—సభ,

సీ. ఒడిలోన నేచు లే కొలగం బుండని । కుండ్రీ నేఁ బగదాన నైతి,
నన్నుఁ గై'సేయించి కన్నదే దినమైన । తల్లికి నే వివవల్లి నైతి,
ప్రాణంపుఁబ్రాణంబు పగిది న న్నోమెడు । నన్ను కేఁ దలవంపువ్యాధి నైతి,
ననుఁ గోరి తనప్రాణమునకుఁ దెగించిన । దయతుని కే బంధదాత్రి నైతి,
లే. ప్రాణనాథుని నేఁ గొల్చి బంది నైతి,
శిష్ట లేక కుశీలపతాక నైతి,
డెప్పురము మాని సకి నీప చెప్పఁజు
మాన మేదినవెలదికి బ్రాణ మేల ? [అని యెడ్చును.

౮౨ క.—ఓలగంబు ఉండని = కొలువు తీసి. కై సేయించి = ఆలంకరింపించి. వల్లిక = తీగను. పగిది = పటె. నోమెడు = రక్షించెడు. దయతునికొ

చిత్ర.—[కన్నీళ్లు తుడుచుచు] ఏడువకు చెలీ, ఏడువకు ; సతీమతల్లికి నీ కేటి కొఱంత ! నాజననము నెఱవేటియండిన మీ కీయిడుమలు వచ్చి యుండవు. [ఉప యేడ్పు మాని నిట్టూర్పు పుచ్చును.

చిత్ర.—[ఉపాహ్వాదయముం దాఁకి] సఖీ, నీగుండియ లింకను ఆదరు చున్నవి. సమాశ్వుసిల్లుము, సమాశ్వుసిల్లుము.

ఉప.—ఈమందభాగ్యకై నీవడిన క్లేశమును చెప్పుము. నీ సుచరిత్రము నా దౌర్భాగ్యము నడంచి సమాధి నొసంగును.

చిత్ర.—నాఁడు నీమీఁద మీనాయన యేమి యుద్యమించునో యెఱుంగఁగోరి తత్సభలో నదృశ్యకరణిమై నుంటిని. ప్రకృత మెఱింగితిని. వారు మీకడకురాకమున్నే మిమ్మిరువురను ద్వారకం జేర్ప దలంపుగొని మీ కడకు మెఱపువడిని వచ్చుచుంటిని.

ఉప.—నుఱి యేల యట్లు కొనిపోవైతివి సఖి ?

చిత్ర.—దారిలో నారదులవారు వారించిరి.

ఉప.—హా! ఎంతటి పాపాత్మురాలను! ఆ లోకైకకుటుంబికి నయితము అనను కంపనీయనైతిని !

ఆ. దేవమకాని యహహ ! దీనమందారుండు,

జాలి వెట్టె నాకు జాలి లేక ;

నిఖిలలోకులకును నీరిచ్చుమేఘుండు,

పిడుగువైచుభాగ్య వియుతుమీఁద.

౮౩

ప్రాణనాథునికి. బంధ దాత్రిక=చెఱ గలిగించినదానను. బండిక= ఖయి దిని. కుశిలపతాక=చెడునడుకకు జెండాను. ఏదిన=పోయిన.

అదృశ్య కరణి=దిరుల కగపడకుండుటకు సాధనమైన విద్య.

౮౩ ప.—దీన మందారుండు = దీనులపాలిటి కల్పవృక్షము. జాలి = దుఃఖమును. జాలి=కనికరము. వియుతు=హీనుని.

చెడ్డకాలమున మంచివారికింగూడ ద్వేషము కలుగును

చిత్త.—నీశ్రేయోవిశేషమునకై వా రట్లు చేసిరి.

ఉష.—నాకును శ్రేయమా?

చిత్త.—నీకడుపులాని మహాపురుషుని శిశురూపలాలితుని నీప్రాణ నాథునికి కానుక యిచ్చుభాగ్యము ఎవరిది?

ఉష.—అంతభాగ్యమా?

చిత్త.—అంతకన్న వేయిమడుంగులు. మఱి యిట్టి దారుణారంభ ములు సేయ నని నాకు మాట యిప్పు.

ఉష.—నీవు దివ్యప్రభావపు. నేడు నాప్రాణేశ్వరుని నాకు చూపు దువేసి, మాట యిచ్చెద. చూపనిచో, నాబుద్ధి నాది గాదు.

చిత్త.—రారమ్మ. నా దతనిని నీకుం దెచ్చితిని. నేడు నీ న్నతనికిఁ గొనిపోవచ్చితిని. [అని ఆకాశయానమున ఉషం గొనిపోవును.

స్థలకము II.—ఆకాశము.

ఉష.—సఖీ, ఈయాకాశగమనము నాకుఁ గడువంతగా నున్నది. సఖీ, నాశవ్వలు మన్నింపుము. నిన్ను బ్రహ్మ నాకై చేసినాఁడు ప్రాణసఖీ, నాప్రాణేశ్వరులు ఎట్లు ఆరగింతురో, ఎట్లు నిద్రింతురో, ఎట్లెట్లు కాలము పుత్తురో చెప్పఁగలవా?

చిత్త.—తెలియదా?

ఆ. నిన్నుఁ బొసినట్టివన్నె కానికి నెట్లు

కన్నుఁగవకు నిదుర గల్గునమ్మ?

ఆరగించు టొక్కయభినయం బవుఁ జామీ ;

క్షణము యుగ మటంచుఁ గనఁగ లేవో?

౮౪

గంకవ్య = పోవలసిన. ప్రాసాద పృష్ఠమునకొ = మేడపై తలమున.

దీప్తి = కాంతి.

ఉప.—[నిశ్చలించి] ఎంతదారుణచిత్తను చెలీ !

స్థలకము III.—చండికాద్వీపము, అంధకారప్రాసాదపృష్ఠము.

చిత్త.—గంధవ్యదేశమునకు వచ్చితిమి. ఆహా ! ఏమిమంచినమయము ! చూడు. ఇతడే నీ ప్రాణవల్లభుడు ప్రాసాదపృష్ఠమునం బరుండి యున్నాడు.

ఉప.—ఔనాను, దీప్తిచేతనేగాని ఆకృతిచేత బలియరాకున్నాడు సఖి.

చిత్త.—నీకృత్య మెంతదారుణమో యితనిభాషితముల నెఱింగెదవులే. ఈతరుణి ఖరమందు ఈదట్టంపుటాకుజీబులో నిలిచి పరికింతము రమ్ము.

[అట్లుచేయుదురు.

అని రుద్ధుండు యథానిర్దిష్టుండు ప్రవేశించును.

అని.—[దిగ్గనలేచి కూర్చుండి ఊర్ధ్వము సూచి] ఆహా ! నాకొకసాధనముదొరకినది !

ఆ. కప్పుమూల్చికాండ ఖండేందుతరి నెక్కి

వెల్లుదెడ్లు వయిచి విన్ను వాఁక

నురవణింతు వహహ ! యుదిరి కే విచ్చెదఁ,

జెలియ యుండురేవుఁ జేర్పు నన్ను.

౧౫

హా ! లక్ష్మ్యపెట్టఁడు గదా నిశాచరుండు ! ఓయి ద్విజరాజా,

౧౫ ప.—చంద్రునిలోని నల్లనిభాగ మనెడి యోమాలిమీ, చంద్రరేఖ యనెడిపదవనెక్కి కేరణము లనెడి తెడ్లు వైచి ఆకాశ మనెడి యేటిలో వడివడిగా జరుగుచున్నావు ; ఆశ్చర్యముగా నున్నది ! నీకు బంగారము కేవుగా నిచ్చెదను ! నన్ను నీ వడపలా ఎక్కించుకొని నాప్రాణేశ్వరి యుండు రేవు నకుం గొనిపోము.

నిశాచరుండు=చంద్రుడు—రాక్షసుండు క్రూరుండు ననియు భా.

ఆ. రెండు కరములందు రెండు చేతులు వట్టి
యుషను వీచి నాకు నొసంగవయ్య ;
అట్లు నేయవేని యట్లే నన్నే యెత్తి
యుష కొసంగి సుకృత మొదవయ్య.

౮౬

ఏమియుం జేయవా? కాలహాటసహోదరుడవుగదా.

ఉష — సన్నిహితను నన్నెఱుంగక యెంత తపించుచున్నాడే ఆర్య
పుస్త్రుడు. చంద్రునిచే జక్రవాకముల కగుగతి వైవముచేత మా కయినది?

[ఉఱుము!

అని — [ఊర్ధ్వ మరసి] ఓయి మేఘుడా, నీవువకరించెద ననుడువా?
అట్లేని?

ఆ పతపతా యటంచు బవి మోగిగ భీరువు
లులికి తావుదప్పు టుర్వి నిజము,
అట్టె యుటిమి నీవు ననఘాత్త యురలింపు
ముషను నాదు పేరు టురమునకును.

[ఉఱుము.

అని. — ఏమి? ఉషకు గుఱెఱుంగ నందువా?

క. ఏయువిదమేనిమోలను

నీయబల తటిన్తతల్లి నిగుఱు గవిని య
శ్లే యున్న దావ హతే తరు
వో యనఁ జూపట్టు, నదియె యుష సుమ్మ సఖా.

౮౭

౮౬ ప. — కరములందు = నీచేతులందు. వీచి = విసరి. సుకృతము = పుణ్యము.
సన్నిహితను = చెంకనున్నదానిని.

౮౭ ప. — పవి = ఇంద్రునిప జాయుధము - పిడు గనుట. భీరువులు =
పిటికివారు. స్త్రీలు. ఉర్విక్ = భూమిలో. ఉరలింపుము = దొరలింపుము.

౮౮ ప. — ఏదే నొకచెట్టుదావాన్నికి మండిపోయి నిగుఱు గప్పి చేలకుం

ఉప.—చెలీ, ఆర్యపుత్రుని యీపరిచేవనమును నే నెట్లు సహింతును !

అని.—నీయువిదను డిందువటిచినందులకు నీవు అలిగెదవా ? అయ్యా జీమూతా, మఱి యేమియుం జేయవేని,

అ. ధరణి నెల్ల వారు దాత వందురు నిన్ను,

నొక్కకోర్కి నాకు నొసంగవయ్యి,

పుడమికెల్ల నమృతపూరంబు వర్షించి,

పిడుగు నొకటి నాకు విసరవయ్యి.

౮౯

ఉప.—అయ్యా చెలీ, ఈవీను లేమి వినచున్నవి ! [ఉటుము.

చిత్ర.—ఉటుము పెటపెటకు ఉలికిపడిన చిలుకగా పోయి యీ ముత్యాలహారమును నీమనోవల్లభుని కిచ్చి తత్క్షణమే రమ్ము. ఇదె నిన్ను మార్చితిని.

[ఉప చిలుక యైనది. పెటపెట ఉటుము హారముతో చిలుక అని రుద్ధునిమీద వ్రాలును.

అని.—అహా ! వారిదా, మహోపకారీ, ఇదె నీపిడుగును గ్రహించెద. జన్మజన్మమునకును కృతజ్ఞుడను. [అని చిలుకను సహారము నెదం గొని, సుఖ స్వర్గ మభినయించి, పరికించి] ఏమి యిది పిడుగు గాదు, సహారము శుకరా జము. అహా ! ఏమి దైవవంచన ! అహా ! ఇదేమి వింత !

తే. పసరుబట్టుటవికజగ్గు పరిధవిల్ల

నరిదితాఁకుడుచేత మోహమున ముంచు

స్తనయుగముతో డిభామవక్షంబుఁ బోలి

చిత్తమున కెక్కు నీముద్దుఁజిల్కు యక్కు.

౯౦

గూలక అట్లే నిలిచియున్న నెట్లు కళాహీనముగా నుండునో, అట్లు నీభార్య యగు మెఱపుఁదీగ నాప్రియతమ యగు నుష మోల కాంఠిహీన మై వెల వెలఁబోవుచుండును, అగర్తుఁబట్టి ఉపను తెలిసికోవయ్యా ఓమిత్త్రుఁడా.

౯౦ ప.—అక్కు=పక్షము.

దీనితో హారమేమి? ఇది యెవరిదో బుద్ధిమంతులది పంజరపుఁ జీలుక. తప్పించుకొని వచ్చి తరువాన మలవాటులేమి ఉఱుమున కులికి యిటం బడి నది, దీనిం దేర్చెద. [అనియెత్తి యక్కున నిడికొని ముద్దుగొని యుకూ లించుచు] ఆహాహా!

ఉ. మాటలు నేర్పి శిష్యువలె, మాటికిఁ బండ్లిడి బిడ్డకైవడిక,
మేటికుచాద్రులక నిలిపి మెచ్చుచు ముద్దిడి కాంతునింబలెక;
గాటపుఁగూర్చి జెల్లెలినిగాఁ జెలువల్ చెయివీడ కున్ననుక,
రాశి యొసంగెనో చిలుక రాణిరో నీకును బంధనక్రియల్?

ఆహా! ఇట్టి హారమునే మన్నామాంకికమును ప్రియూషతోరుహముల నేనలం కరణ ముంచితిని [మెఱుము.] ఈమెఱుమునం దెలిసినది, అదే యాహారము మేఘభవమాంకికముల రచించినది, విద్యాధర చక్రవర్తి మాతాశకు కానుక యిడినది. [మెఱుము.] ఇది యేమి యాయత్సరముల. [చదువుట నభినయించి] 'ఉష'! ఆహాహా!

[అని ఆనందజడుఁడై మూర్ఛిల్లును. చిలుక కలకలం గూర్చుచు
తొక్కుల నతనివీచును. అనిరుద్ధుఁడు తేరును. చిలుక అనిరుద్ధుని
కెరఁగి యెగిరిపోయి చిత్రకడ నుపాకృతిం దాల్చి నిలుచును.

అని.—[చిలుక పోయినవలను సూచుచు] ఏమి యామాయ! ప్రియ దీనింబంపినదా నా ప్రాణములు నిలుపుటకు? నాయువలాలనంబుల నింకనింకఁ గోరినకైవడి నిది నాకు వశంపదయై యుండినది. నాప్రియయే యిది. పందే హము లేదు. అయ్యో! వచ్చియు ప్రియ యిట్లు త్తణదృష్టనన్త గావలయు నా! హా! చిలుక యయ్యను పంకదాయెఁగదా! హా ప్రేయసీ!

బుద్ధిమంతులది=సిరిగలవారిది.

౯౦ ప.—మేటికుచాద్రులక = గొప్పచనుఁగొండలమీద. రాశి = ఆయాసమునే.

ఉప.—సఖీ, ఒక్కమాటకేని నెలవీయ వయిలివే!

చిత్త.—అనియమి లేంద్రియులకు ఆసన్న శుభములును దూరము లగును.

అని.—ఇట్లనుగృహీతునికి మరణాశంస యేల! వెండియు ఇట్టి యి-

సమాగమమేని దైవ మొసంగదా! ఈమాటు వచ్చినప్పుడు,

క. ఒక్కమ్మడి ముద్దులజడిఁ

జిక్కువఱిచి మఱిపి పల్కుజేసెదఁ జిల్కొన్;

అక్కజపున్నిగొకొంగిట,

నుక్కిరిబిక్కిరిగ నొక్కి యుపఁ గావించుకొన్. ౯౨

చిత్త.—సఖీ, వినుచున్నావా?

ఉప.—[ఆనందబాష్పములతో] ఇంక దారుణారంభములు సేయను.

అని.—ఇప్పుడె పిడుగుం గోరిలినీ, ఇప్పుడె చిరాయువుం గోరుచున్నాను. ఏమివిత్తప్రపంచ మిది? వ్యభూమా! ఇంద్రజాలమా! [ఉఱుము.] మేఘజేవా, కాదు వాస్తవమనుచున్నావా? నీవు ప్రాణులయాంతర మెఱుంగుదువు గదా. [ఉఱుము.]

పురుషుఁడు.—[ప్రవేశించి] మహాప్రభూ, ప్రబలవర్షము వచ్చుచున్నది. దేవరవారు లోపల శయన మంగీకరింపఁదగును.

అని.—[అత్తగతము] ఆ! ఈచోటు విదువఁ జాల. కానిమ్ము, వెండియు వచ్చెదంగాక.

[అని లేచి ఆచెట్టును నిర్వర్ణించును. ఉపరికచినుకులు రాలును.

అని.—వెండియు ప్రియాసమాగమ మగునందాఁక ఈహారము నాకు జీవగత్త. ఓహారమా,

౯౨ ప.—ఒక్కమ్మడికొ = ఒక్కమాటుగా. ముద్దులజడికొ = జడివాన కొట్టినట్లు ఎడ తెఱిపి లేకుండ ముద్దులుపెట్టుకొని. అక్కజపు = అశ్చర్యకర మయిన.

తే. నాయెదచు మున్ను నీ విట్టి నయ మెటుగవు,
మెలత చనుగట్లతోఁ గొంత మెలఁగినంత
విరహితుని కీట్లు సంజీవకరణి వైతి ;
పున్నతులతోడిసంగడి పన్నె యిడదె ?

౯౩

అని నిష్క్రమించును.

ఉవ.—హా ! నేనెంతదారుణహృదయను !

చిత్త.—నెచ్చెలీ, చూడు నీదయితుని కుపచారములు.

ఉవ.—ఎంతకాల మార్ద్రపుష్పానికి ఈపరోపచారర్హకము ?

చిత్త.—తాతకు ఈతనిపై తలఁపు గలుగువఱకు ; నీతావునకుం బోయి
యా యాపన్నకరణ్య నుపాసింపుము.

ఉవ.—నీయాజ్ఞ.

చిత్త.—మఱి పోదము పద.

ఉవ.—ఆద్యపుష్పాని పదలిరా నాకా భ్లాదకున్నవి.

చిత్త.—నునలను వెదకకముందే పోయి చేరవలయును.

ఉవ.—అట నన్ను విడనాడవుగదా ?

చిత్త.—అమాట నీనాథుని నీవు గలయుదాకనేగదా ?

ఉవ.—అది గల్గునా ?

చిత్త.—తప్పక, త్వరలో. తడసితిమి. మన కిపుడు ఊణ మొకనిధి.
ఈకార్త్యాయుళులకుం దొలఁగి పైమార్గమునం బోవుదము. రా రమ్మ. అర్హ
త్రాణపరాయణు శ్రీకృష్ణుం బాడుచుం బోదము.

ఉవ.—నీశిష్యును.

ఇరువురు.—[యాన మభినయించుచు]

౯౩ ప.—నయము=నేర్పును. ఉన్నతులతోడి=గొప్పవారితో నైన
(తుంగము లయిన వానితో నని కుచరము). సంగడి = సహవాసము.

(తరువోజు)

కావవో పాంచాలిఁ గరుణాసముద్ర ?
 కావవో మునిరాజుకాంత నహల్యఁ ?
 గావవో కపిరాజుఁ ? గావవో కరిని ?
 గావవో ప్రణతు లంకాపతియనుజుఁ ?
 గావవో ప్రహ్లాదుఁ ? గావవో ధ్రువునిఁ ?
 గావవో కుబ్జను ? గావవో చసులఁ ?
 గావవేల త్వదేకగతుల నీమమ్ముఁ ?
 గావు కావుము రమాకాంతాకళత్ర. ౯౮
 [అని నిష్క్రమింతురు.]

పంచమాంకము ముగిసినది.

పాంచాలిక్ = ద్రౌపదిని. మునిరాజు = గౌతములవారి. కపిరాజుక్ =
 కుగ్రీవుని. కరిక్ = గజేంద్రుని. లంకాపతియనుజుక్ = విభీషణుని. త్వదేక
 గతులక్ = నీ వొక్కడవే గతిగాఁ గలవారిని (నిన్నే నమ్ముకొనియున్నవారిని).
 రమాకాంతాకళత్ర = లక్ష్మీరసుణి భార్యగాఁ గలవాఁడా.

ప్ర వేశ క ము.

స్థలకము:—ద్వారక, శ్రీకృష్ణప్రాసాదోద్ఘాతము.

బంధురీకాకీరవాణులు ప్రవేశింతురు.

బంధ.—[ఊర్ధ్వము చూచి] వాశేవాశే, కీరవాణీ. చూడు చూడు
అజోతిని. [ఇరువురును ఊర్ధ్వము పరికింతురు.

బంధ.—నిమిటే అజోతి? వగల్గోనుంచి వృత్తరంగా వెళ్లి మాయమైంది!

కీర.—యిందాక యిది నగల్గోకి వెళ్లింది. మఱి యిదేమిటో తెలవ
లేదు. అల్లడుగో నాడాయనయ్య నగరికాణ్ణుంచే యేమో గొణుక్కింటూ
పోస్తున్నాడు. ఆయన్నడుగుదాం:

విదూషకుడు యథానిర్దిష్టఁడు ప్రవేశించును.

విదూ.—[తనలో తాను నవ్వుకొనుచు] అప్పడు నేను సభామంది
రంలో తగిలించిన పతం యిప్పుడు పనికొచ్చింది. ఆహాహా!

కీర.—యేమిటయ్యో నాడాయనయ్యా, అంతా నీలో నువ్వే! వె
త్తెత్తినదా అయ్యవారా?

విదూ.—సంతోషం సంతోషం. ఈరోజు 'అనంద మానంద మాయనే.'

బంధ.—నిమి సంతోసమయ్యా, మాక్కించం చెప్పవయ్యా, మేమూ
కొంచం నవ్వుతాం.

విదూ.—హేహేహేహే [అని నవ్వి] మీతో ఎందుకూ చెప్పడం?

బంధ.—అయితే దాచుకోవయ్యా.

కీర.—వేళాకోళం చెయ్యక చెప్పవయ్యా, ఆవెల్తు రేమిటో రొండు
తూర్లు ఆవుపడ్డది.

విదూ.—నారదబ్బ మహామని.

[అని గడ్డము దువ్వుచు టింగ్లింగని వీణవాయింతుట ననుకరించును.

ఇరువురు.—[అశ్చర్యపడుచు, నవ్వి] పెట్టేమో నిశ్చయమే బాపనయ్యకి.
 కీర.—అనిరుద్ధమహారాజుసంగతి యేమైనా తెలిశిందా నాడాయ
 నయ్యా?

విదూ.—సెప్తా పట్టు. అనిరుద్ధమహారాజు బాణాసురుడికి పట్టుపడి ఆ
 జేడో ఒక ద్వీపంలా, దానిపేరు మరచిపోయినా, బునిఖానాలో వున్నాడట.

[ఇరువురు అశ్చర్యపడుచు విందురు.

విదూ.—నేను సభలో వేలగట్టిన పతం బాణాసురుడి కూతురట, వుష
 గారట. మరేమనికీ తెలిశిందిగానుగాని యీమని యిక్కడా ఆక్కడా
 కూడా తంటాకోరు గడక యీనారదబృమునికీ తెలిశింది, ఆమెనికూడా
 తండ్రి ఒక ద్వీపాంతరంలా వైదుచేశాడట, కృష్ణమహారాజు రుక్మిణయ్యగారూ
 మనమణ్ణి మనమరాల్ని తీసుకొని రావడానికోసం యిప్పుడే గరుడయ్య నెక్కి
 బాణాసురుడిమీదికి ప్రయాణం. సాయంత్రంలావల అనిరుద్ధమహారాజునీ
 ఆయనభార్యనీ చూస్తాం నేడే గ్రహప్రవేశం. అప్పుడే సగరాలంకారానికి
 కూడా ఆజ్ఞ అయింది; రేపు మేమంతా ప్రసృధపృథాలు క్రొట్టడం, మీ
 రంతా యెంగిలాకుతెత్తడం. “అనంద మానంద మాయేనే!”

[అని చంకలు గుద్దుకొనును.

కీర.—అమ్మయ్యా! యెంతపుణ్ణేమే! [అని బంధరికను కాంగిలించును.

విదూ.—లంజకూతురా, నేను శుభవార్త చెపితే నువ్వు దాన్ని కాగి
 లించుకొంటావేమీ? [అని కీరవాణిమీదికి ఎగురును.

కీర.—జంజ మట్టుకోని లాగే, చెడిబిడినబాపడు ముకుదాడు లాగిన
 యెద్దులాగ లొంగుతాడు.

విదూ.—లంజకూతుల్లారా, నే నేమీ లాగలేనా, నే నేమీ లాగలేనా?

[అని ఒక తెను మార్చి ఒక తెను తఱుమును.

కీర.—వాలే అపాడుబాపడికాణ్ణించి యెల్లే!

[అని యిరువురు పలాయిత లగుదురు.

విదూ.—ఆబాబుడు వాళ్ళిద్దరినీ తన వొక తోటలో పెట్టితే, నేను
మిమ్మల్నిద్దరినీ కలా వొక తోటలో పెట్టలేనా? బంజూరా!

[అసి వెంటబడును. అందఱును నిష్క్రమింతురు.

ప్ర వేశకము ముగిసినది.

—

ష ష్టాంక ము.

స్థలకము:—శోణపురి, బాణసభామంటపము.

బాణాష్టాదశకుంభాండగంభీరవేదులు

ఉపవిష్టులై ప్రవేశింతురు.

బాణు.—మంత్రిసత్తమా, ఈకన్యాంతఃపురద్రోహి యెవడో శనుం గొననేరవుగదా.

కుంభా.—దేవా, ఇతడు అసురుడుకాఁడు, అమరుఁడుం గాఁడు. ఇతఁ డెవరో మహాప్రభావుఁడు మర్త్యుడే గావలయు.

బాణు.—[పండ్లు కొఱకుచు] మహాప్రభావుఁడేమోయి! నీ కేమేని బట్టుమాన్య మిచ్చినాఁడా? నిన్ను త్రోసిన త్రోపునకే మహాప్రభావుఁడా? అమాట వెండియు నాచెవిని వేసితివేని వానిని మాని వానిదండన నీకు విధించెద. నీతోఁటిపందలకు అందఱును మహాప్రభావులే.

కుంభా.—అపరాధిని, మన్నింపవలయును.

బాణు.—మఱి మర్త్యుడేని మనరాక్షసులచే భక్షింపింతమా?

అష్టా.—మీనరభాదనులకునై తము అట్టిసుకుమారసుందరమూర్తిని గోట మీటనేనియు మనసు వచ్చునా!

బాణు.—వేశ్యాభ్రాతవుగా నీచెల్లెలికి తగిన సరసుం డని తెచ్చితివా?

అష్టా.—అప్పు డతఁడు నాచెల్లెలవల్కుమం త్రమునకుం గట్టువడఁడేని తమనాగపాశమునకుం గట్టువడలే దని తలంపుఁడు.

బాణు.—కాదురా, మూర్ఖా, నీమీఁదిశకారముఖదాక్షిణ్యమునకుం గట్టువడినాఁడురా.

అమరుఁడు=దేశత. మర్త్యుఁడు=మనుష్యుఁడు. నరభాదనులకు=మనుష్య భోజనులకు. శకారుం డనఁగా రాజు ఉంచుకొన్నదాని సహోదరుఁడు.

గంభీ.—[విద్యుమొగముతో డొక్క చూపుచు] అప్పుడు వాడు తన్నినతన్ను నా కీక నీజన్మములో నుదురునది గాదు.

బాబు.—చీ! నిర్భాగ్యుడా! పందమొగము చూపుదువా నాకు!
[అని కత్తియెత్తి] పో నామ్రాల నుండకు.

[అని కొట్టఁబోవును. గంభీరవేది విడుపు మొగముతో తలఁగి దూరమునఁ గూర్చుండును.

బాబు.—మఱి, చండకి వానిని బలివేయవలసినది.

అహ్లా.—అనురకులక్షయకారికృత్య మిది. మఱి, మీకు శత్రుము గా నేరదు.

బాబు.—ఎక్కడ నేర్చితివిరా యీసీతులు; మూర్ఖా!

[అని కత్తి దూయును. కుంభాండుఁడు కత్తి పట్టి ఆపును.

[నేపథ్యమున మహాకలకలము.]

[ప్రచండవాతము.]

ప తా కా ధి కృ తుఁ డు.—[సంభ్రాంతుడై ప్రవేశించి] జయము జయము వీలినవారికి. పతాకాధికృతుఁడను. లోకాలాకేశ్వరా, ధ్వజము విఱిగిపోయినది! ఉత్పాతవాతము కొట్టివది! చెట్టిన్నియు విఱిగి వీధుల కడ్డముగా పడినవి! పేడలు కూలినవి! అగ్ని ప్రాకారము ఆఱిపోయి, రోదసీకుహరమెల్ల పొగనిండినది! ఎఱ్ఱధూళి లేచి పట్టణ మంతయు దూరమునకు మంచుచున్న ట్లగపడుచున్నది! ఊపిరి తిగుగదు! ధూళిచీకటిచేతను పొగచీకటిచేతను ఎవనియొడలు వాని కగపడుట లేదు! ఊరంతయు ఇక్కడి దక్కడ అక్కడి దిక్కడ! గుర్తు పోయినది. ఇందులో నుడిగాడ్చు! నేను సంభ్రాంతుడనై ధ్వజముం గొంగిలించుకొంటిని. అది పతాలన అక్కడ విఱిగి యిక్కడ సింహద్వారమునఁ బడినది. నేనును దానితో నిట పడి చావు తప్పి నానికి తూచితిని. అటుపైన యేలినవారిచిత్తము.

పతాకా=ధ్వజ. రోదసీకుహరము=భూమ్యాకాశమధ్యప్రదేశము.

[అందఱును సంభ్రాంతు లగుదురు.

కుంభా.—[అత్తగతము] అయ్యో అవశతునము !

బాబు —[స్వరిణ మభినయించి] అహో ! భాగ్యము ! ఈదినము నాబాపూ కందూరి వాయును. మంత్రివరా, పోయి త్తణములో యుద్ధ సన్నాహ మొనర్చుము. ముందుగా సింద్రాదులను ఖండి నుంపుము. ఓరి టెక్కిముగా, నీపని చూచుకొమ్ము.

పతా.—[అత్తగతము] టెక్కిము విడిగినది. ఇంక నాపని యే మున్నది చూచుకొనుటకు !

కుంభా.—
పతా.—

జీవరయాజ్ఞ.

[అని నిష్క్రమింతురు.

బాబు —[స్వగతము] ఎవరు నిర్మించియుందు రీయుత్పాతమును ?

[నేపథ్యమున]

(స్రగ్ధర)

చక్షుర్మగ్గుంబు నృత్యక్షణ భరుచి శుచిభాస్వద్వర్ణాయుద్ధిఁ గొల్పె,
బక్షద్వంద్వంబు సాంధ్యప్రథమచరమదిగ్భాగనిభ్రాంతి సేయె,
రూక్ష త్రోటిపునర్భూరుపురుషమణిసంరూపి తేంద్రాయుధధిఁ
బక్షేంద్రుం డద్దిరా యభ్రమున గళగుహావ్యాప్యవిశ్వుండు పొల్చె.

అన్తా —గరుడపక్షవాతము నాయనా ద్వారకనుండి తరలినమాత్రాన తమ మయురధ్వజముం గూల్చినది.

౯౫ ప.—రెండుకన్నులను నర్తించుచున్న మొఱపుడేగలతోఁ గూడు కొన్న యిద్దఱు వేసవిసూర్యులనెడి భ్రమను పుట్టించుచుండఁగా, రెండు తొక్కలను సంధ్యాకాలములయందలి తూర్పుడడమర లనెడిభ్రమను కలి గించు చుండఁగా, కిత్తోరము లయినగోట్లను ముక్కు ననెడి పజ్జనిర్మి తేంద్రాయుధముల సమృద్ధితో, గరుత్మంతుండు ఆహా లోకమంతయు ఇముడునంతటి గుహవంటి నోరుచెఱచుకొని ఆకాశమున వచ్చుచున్నాఁడు.

బాణు.—కానీ ; గరుడునికి పక్షవాత మొసంగెద.

[నేపథ్యమున ప్రచండశంఖధ్వని.]

బాణు.—హీ ! ఏమి యీపాడుధ్వని !

[గంభీరవేది యులికి వెదకిలంబడి తన్నుకొనును.

[నేపథ్యమున]

(పంచచామరము)

నభంబు ప్రీల, మేరురోహణంబు లుర్ల, నాగలో
కభూము లట్టై వ్రయ్య, సత్తకంధు లింక, గుక్షీలో
గుభి ల్లుభి ల్లుభి ల్లుటంచు గొట్టుకొద్దుగొల్పుగా
భభాం ధధా మటంచు మ్రోగగు బాంచజన్య మద్దిరా. ౯౬

బాణు.—ఈ నిర్భాగ్యుడు ముఖండుడు సేయుచున్న యుద్ధ
సన్నాహము ఈ బట్టుపొగడికయే గావలయు !

[గంభీరవేది ఆవర్ణనకు మఱియు నుబికి తన్నుకొనును.

బాణు.—[వీక్షించి] వీని కేమి రోగము ?

ఆహ్లా.—పాంచజన్యజ్వరము. వీడే గదా నాయనా తమరు కోరు
కొన్న యల్లుడు !

బాణు.—ముం దీపాపిష్ఠుని పరిమార్చెద.

[ఆని లేవ నుంకించును. గంభీరవేది షరవున సిక్కిరించును.

కో వ్ర రము నా య కు డు.—[సంభ్రాంతుఁడై ప్రవేశించి]
జయము జయము ఏలిన వారికి. లోకనాయకా, కోవుడమునాయకుఁడను.
గరుడారాధుండు సభార్యుండు కృష్ణుండు వచ్చియున్నాఁడు, ద్వారకావాసీ.

బాణు.—[ఆలోచించి] ఆస్తత్కులై కవిద్వేషి యాదవవటువు మా
వరప్రశాసములకు భీతిల్లి మాపాదములు గొలువ వచ్చినాఁడా ?

కోవు.—మహాప్రభూ, ఆకాశమునుండియే యిట్లు నాతోఁ బలికి నాడు :—

బాణు.—ఏమని ?

కోవు — “మామనుమని అశనిభౌర్యును చెఱునుంచినాడట— [అని యర్థోక్తిలో] లోకేశ్వరా, ఆయనమాట వలెనే ఆవేగమున నానోట వచ్చి నది. మన్నింపవలయును. దేవా. [అని నేల వ్రాలును.

బాణు.—వానిమాటగానే చెప్పు.

కోవు.—దేవరయాజ్ఞ. “చెఱు నుంచినాడట బాణుండు, వారిని తెచ్చి యీక్షణము మాకడ నిడుటయో, మాతో పోలి యమనదనంబునం బడుటయో, రెంటు నొక్కటి ఏకత్వణము నిశ్చయించుకొమ్మును బాణుని.” అని పలికినాడు.

బాణు.—ఏమీ ! ఈయాదవపటువునహంకారముద్ర ! [తలయూచి] పీనిమనుమడా వాడు ! ఇదె యుత్తరము ;—

క. చండికి వానిని బలియిడ

నుండితి ; నిన్నతనిదుగిఖి మొందక యుండక

ఖండించి నీశిరమె మును

ఖండేందువతంసుసలికిఁ గానిక యిదెదక.

౯౭

ఇట్లని మామాటగాఁ జెప్పుము.

కోవు.—దేవరయాజ్ఞ.

[అని నిష్క్రమించును.

బాణు.—కయ్యమునకు పీనికి స్త్రీయేల ? అడుదానిపాటి పీడు పోరలేదా ?

ఆవేగమునక = తొట్టు పాటుచేత. సదనంబు = ఇల్లు.

౯౭ ప.—ఖండేందునసంతుసలికిక = చంద్రరేఖను శిరమునఁ దాల్చి వాడగు శివునిభౌర్యుడు చండికి.

అహో!—తమబాహుకంఠూతి యదంప నాశండును, మనుమరాలిని గృహప్రవేశార్థము కొనిపోవ నామెయు, వచ్చినారు నాయనా. నేడనుర ఘటమునకు వారివలన శరణమంగళమో మరణమంగళమో రెంటు నొకటి తప్పదు.

బాణు.—పందా, శరణమంగళ మేమిరా! ఇదె నీతో చండ్రికి మూండుబలులు.

[అని కత్తి యెత్తును. అది క్రిందఁ బడును. అహోదనుఁడు దాని నెత్తి తండ్రి చేత నిడును. బాణుఁడు దానిం గై కొని కోవజడుండై యులుముచు డోడుచు ఉండును.

కుంభా.—[ప్రవేశించి] దేవా, నన్నాహ మైనది. ఆయుధాగారము గుండ తరల వచ్చును. [అందఱు తరలచుదురు.

[నేపథ్యమున. ఉత్పాతవర్ణన. అందఱు ఆశ్చర్యమున విరుదురు.

రాజధాని నాలుగు బ్రద్దలుగా పీలినది ! రక్తము వర్షించుచున్నది ! కొండలు నిలువుగా పగులుచున్నవి. గండకలలు ఖరియుచున్నవి ! వింతమెఱుపులు చదలంట పొడతెంచి కన్నులం బగుల్పుచున్నవి ! తుపానులూని యోడ వలె భూమి యిటు నటు నొకరి ఆల్లల్లాడుచున్నది ! కన్నులూ కత్తులు జ్వలించుచున్నవి ! ఎటు చూచినను మొండెము లగపడుచున్నవి ! హా ! ఇట్టి యుత్పాతములు ఎన్నఁడును వినము కనము ! నేడు అనురఘుల డ్యయము !

బాణు.—ఆ నిర్భాగ్యుఁడు గంభీరవేది యిందులకా బ్రతికి యున్నాఁడు ! మంచిది ! గుండెగలవారెల్ల నాతోఁ రావచ్చును, ప్రాణము తీవైనవారు పోవచ్చును ! [అని 'ధూళీపాళీకరితుకొ' ఇత్యాది పఠించి, వామబాహుస్పందనము సూచించి, అర్చనతము,] ఏమి యీర్ష్యాహువులును ఆపాపాత్ముని గంభీరవేదినే అనునదిండు చున్నది ! ఏమేని గానిమ్ము.

వామబాహుస్పందనము=ఎడమభ్రుశములు అదరుట-అవజయ సూచకము.

(వనమయూరము)

ఇల్లిదిగొ గొల్లవటు నిప్పుడే వధింతుకొ.

మల్లునికి నాకుఁ బ్రతిమల్లుఁ డిసి వీఁడా ?

బిల్లుఁ డహ ! ధూర్తుఁ డయి వేడబము సేయకొ

గల్లవరముం బుడికెఁ గావలయు నాకుకొ.

౯౮

ఇదేమి ! నేలకు మింటికి నొక్కడే పురుషుఁడు నాలుగు బాహువులు దక్క
కడమ లెక్కలేని బాహువులు ఖండితము లై స్కంధచరంఛరమండి నెత్తురు
ధారలు దుముక నగడదుచున్నాఁడు ! [విమర్శించి] ఏమేని యగుఁగాక. ఈ
వటువు జుంకను.

[' ఇల్లిదిగొ ' ఇత్యాది కఠించుచు వీరావేశంబున
నిష్క్రమించును. ఇతరులు మొగమొగంబులు
నూచుకొని సాటోపంబుగ నిష్క్రమింతురు.

వస్త్రాంశము ముగిసినది.

౯౮ ప. — వటుకొ = బాలుని. మల్లుగొకొ = జెట్టికొ. ఇసి = చీ. బిల్లుఁడు =
కిరాతుఁడు. (కిరాతరూపముం జెందినశివుఁడు.) ధూర్తుఁడు = చంచకుఁడు. వేడ
బము = జూయ. పుడికెకొ = ఇచ్చెను. — కల్లవర మె ట్లనగా బాణునిమీఁ
దికి వీరుని పంపక గొల్లనిఁ బంపుటచేత.

శుద్ధ విష్కంభము.

స్థలకము:—శోణపురి, ఆకాశము.

చిత్ర రేఖ ప్రవేశించును.

చిత్ర.—ఉష నానలన బాణమాధవసమరసంరంభంబు విని 'పతిపక్షము
గెలిచిన శండ్రి కిడుమ, శండ్రి కక్షము గెలిచిన పతి కిడుమ' అని కలగుండు
వడిన విధమునకు ఇప్పటికిని నాగుండియ జల్లంమనుచున్నది! సమరవ్యవసాన
మెఱుంగుటకై దానిచిత్తము తానురాకుమిఁదీసిబొట్టువలె తత్తరిల్లుచున్నది.
[నిర్వర్ణించి] హా! యుద్ధమన నిట్టిదా! బాపురే! బాణమహారాజుతో
ద్వంద్వయుద్ధక్రీడ నల్పమునే ఈద్వారావతీపల్లభుండు ఎంతలా సప్తసాగర
ములకుం బయిగా అవ్వనము సీరుధిరసాగరమును సృజించినాడు! ఇక నీ
ద్వంద్వసమరము నిష్ప్రత్యాహకరంబుగ పరిష్కరిం గావలయును. ఆహాహా! ఏమి
యిది! బాణమహారాజు ఉష్ణేత్తగ కత్తిసాముచే మెఱపులమేరు వైనాడు!
హా! ఇంక నేమి గనవలయు! నల్లగల్వతూండ్లకట్టనుంబోలె నీలక్షీకళక్రందు
నందకంబున మహారాజబాహుదండభారంబు నొత్తివైచినాడు! హా! మహా
రాజు నెత్తుటిగొట్టములకేళాకూళియై ధరణి కొఱగినాడు! ఆయ్యా! ఈ
వృత్తాంతమును ఉష కెట్లు చెప్పుదును? పోయి కోమలహృదయకు ప్రాణ
సందేహంబు గాకుండం జెప్పెద.

[అని నిష్క్రమించును.

శుద్ధ విష్కంభము ముగిసినది.

సమర=యుద్ధ. ఇడుమ=కిడు. రుధిర=నెత్తుటి. నందకంబు = క్రిత్యుష్ణుల
వారి కత్తిపేరు. కేళాకూళి=జలయంత్రము (బొత్తానా.)

స ప్రమాంకము.

స్థలకము:—శోణపురి, బాణసభామంటపము.

రుక్మిణీకృష్ణులు బాణాష్ట్రదనకుంభాండ

గంభీరవేదులును, రాణియు,

యథావిధవము పరివారింబును, ప్రవేశింతురు.

బాణు:—[శ్రీకృష్ణునిద్వేషించి] పరమపురుషా, వేయిబాహువులకును నాలుగు కేషించినవి. ఒడలెల్ల దుస్సహ వేదనలు పొడుచుచున్నవి. కావున కావు మార్తరణ్యము.

[అని మూర్ఛిల్లి వ్రాలెను.

రాణి:—పతిభిక్షము పతిభిక్షము పతిభిక్ష మిడుము త్రిలోకజననీ.

[అని యొడి యొగ్గి రుక్మిణీపాదములకడం ద్రెళ్లును.

అహో:—ప్రహోదరత్నకా, మానాయనం గావుము.

[అని శ్రీకృష్ణునిపాదములకడం ద్రెళ్లును.

రుక్మిణి:—శరణార్థుల ననుకంపనీయులం గావవేమి యార్హపుత్రా?

శ్రీకృష్ణుడు:—లే లేము, వీరావతంసా, బాణదానవా.

[బాణుడు నిద్రోత్థితుఁడువోలే లేచి కేల్తోడ్చి శ్రీకృష్ణుని

డాయును రాణియు అహోదనుఁడును లేచి కేల్తోడ్చి నిలుతురు.

శ్రీకృష్ణు:—[బాణునిమెయిం దడవుచు] ఓయి వీరప్రకాండ,

(వనమయూరము.)

అచ్చితిని నీతనయ కర్ణితము లెల్లఁ,

మెచ్చితిని బీరమున మేటి వని నిన్నుఁ,

ఇచ్చితిని వజ్రతను వింపుమెయి నీకుఁ,

గుచ్చితిని గౌఁగిటను గూర్చి మెయి నిన్నుఁ.

౯౯

అనుకంపనీయులఁ = కనికరింపఁ దగినవారిని.

బాణా, మహావీర, నీవును మావలె చతుర్ముఖుండ వైతిని. నీకు సత్వోత్కర్ష యొసంగితిని. దివ్యజ్ఞానము పిదప నిచ్చెద.

బాణు.—బహుజన్తముల గొప్పతన మొనర్చితిని. [ఉన్నట్లుండి, ఆశ్చర్యముతో]

శా. బేవా, దేవగురూ, భవత్కరుణచే దివ్యేక్షణంబయ్యె నా ;
 కీవిశ్వం. బఖిలంబు నీక్షణములో నీవే యటంచుం బ్రహో
 థావిర్భావము గల్గె; నాది రహితం బైనట్టియోతత్త్వమా,
 ప్రావ న్యచ్ఛితివయ్య న స్వడు; సహో పుణ్యం! బహో శ్రీహరి!

[అని రుక్మిణీకృష్ణుల పాదములం ద్రెళ్లును.

రుక్మి.—ఓయి బాణా, లేలేము. ఆర్యపుత్రమిత్రునికి నీ కింకేమి కొఱత!
 మాశిశువులం జూడ మా చిత్త ముత్తలపడుచున్నది, ఏరీ వారిరువురు ?

బాణు.—[లేచి] జగజ్జననీ,

క. నా దుండగమున నయయో !

గాదిలి శిశు లున్నవారు కడలిపరికిణీ

పైదలి కీవల నావలఁ

బ్రాహ్మిణీక కోకమిథున పరుషవ్రతు లై. ౧౦౧

[రుక్మిణీ శ్రీకృష్ణుల జూచును. ఇతరులు సంభ్రాంతులై
 ద్వారములం జూతురు. శి వ జ్వర విష్ణు జ్వర
 ము లు ఎదురెదురుద్వారముల ప్రవేశించి ఒండొరలను
 జాట్లు పట్టు కొందురు. అందఱు సంభ్రాంతులై కందురు.

౧౦౧ ప.—అయ్యయ్యో నాదుర్మార్గముచేత స్రీయశిశువులు (ఉపాసీ
 రుద్ధులు సముద్రమే పావడగాఁగలదైన భూదేవికి రెండువైపులను (ఒకరి
 కొకరు అత్తిగ్రంధూరమున) చక్రవాక దంపతులు రాత్రియం దాచరించు
 కఠినవ్రతము కలవారై ఉన్నారు. [చక్రవాకములకు రాత్రి ఎడఁబాపు]

శ్రీకృష్ణ.—[చేయెత్తి] ఎవరురా మీరు ?

శివ.—దేవా, నేను శివభక్తుడను. శివజ్వరము.

విష్ణు.—దేవా, నేను భగవద్భక్తుడను. విష్ణుజ్వరమును.

శివ.—బాణపక్షమున నేనును,

విష్ణు.—దేవరక్షమున నేనును,

ఇరువురు.—పోరాడి ఒకరినొకరము ముగించుకొనుచున్నారము.

శ్రీకృష్ణ.—మేలు మేలు ! మేమే సఖుల మైన పిమ్మట మాకై మీ కయ్యము లేరదా ?

శివ.—[విష్ణుజ్వరమును చూపుచు] వీనికి బుద్ధి లేక.

విష్ణు.—[శివజ్వరమును చూపుచు] వీనికి బుద్ధి లేక.

శ్రీకృష్ణ.—మంచిది. ఈపని చేయుండు బుద్ధి వచ్చును. ఓరీ శివ జ్వరమా, నీవు సౌమ్యరూపంబున చండికాద్వీపమానుండి అసిరుద్ధుని తుణములా తేమ్మ, ప్రత్యయార్థము అహోదనుని కొనిపొమ్ము.

శివ.—దేవరయాజ్ఞ.

అహో.—మహా ప్ర సాదము.

[నిష్క్రమింతురు.

శ్రీకృష్ణ.—ఓరీ విష్ణుజ్వరమా, నీవు దివ్య స్త్రీరూపమున, భ్రాంతిద్వీప మునుండి తుణములా ఉపను సపరివారం దోడ్కొని రమ్ము. ప్రత్యయార్థము మహారాజ్ఞిని తోడ్కొని పొమ్ము.

విష్ణు.—దేవరయాజ్ఞ.

రాణి.—అహో ! లోకగురునికరుణ ! [ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.

బాణ.—[జనాంతికము] కుంభాండా, ఇంద్రాదులను రంభాదులను విడుదలసేసి రమ్ము.

కుంభా.—[జనాంతికము] చిత్తము. [అని పోయి మరలివచ్చి] అట్లే చేసితిని. వచ్చుచున్నారు.

ఇంద్రాదులు ప్రవేశింతురు.

ఇంద్రుడు — [చీవకలతో జనాంతికము] నాడు నారదముని నాటిం
చిననీతిబీజము నేటికి ఫలించినది.

దేవతలు. — లేఖర్థ, యర్థము కాలవక్యము గావలయుంగాదా !

ఇంద్రాదులు. — జయము జయము అపమద్ధారకులకు. అమరులము
ప్రణమిల్లుచున్నారము. [అని నమస్కరించి]

నీటసు డాగి కొండతొలి నెక్కొని నేలను బొత్త పెట్టి పె
న్గోటసు జక్కునేసి యడుగులో సగ మేదియు దవ్వు దాటి రా
పోటొనరించి కట్టి కలుముచ్చయి దొంగిలి లేదటంచు డా
టోటుగఁ గత్తిడూయు టకటొంకరికొ సిరికొ జోహారువుల్.

క దేవా; మా పగతురపై

మావై చెడి యంతిమాస్త్రమంత్రము నీవే;

నీవే మా శాంతికముక;

నీవే మా పౌష్టికంబు, నిగమగ, కృష్ణా. ౧౦౩

శ్రీకృష్ణ. — స్వస్తి. ఇంద్రాదులారా, మీదు మదీయభక్తాగ్రేసరుడు,
మీ ప్రాణసఖుడు.

బాబు — }
ఇంద్రా. — } మహానుగ్రహము, మహానుగ్రహము.

౧౦౨ ప. — దీనియర్థమును ప్రతాపరుద్రీయ నాందిలో చూడ
వచ్చును.

౧౦౩ ప. — శాంతికము = కీడుందొలగించుకర్మ. పౌష్టికము = శ్రేయము
గలిగించు కర్మ. నిగమగ = వేదగోచరుడా.

రంభాదులు ప్రవేశింతురు.

రంభా.—జయము జయము త్రిలోకజనసేవనకులకు, దేవబందీవిజ్ఞాన
చయితలకు. అచ్చరలకు, మ్రొక్కుచున్నాము. [అని మ్రొక్కి]

(గేయము.)

హరికి మంగళము మా యాపద తీర్పు సిరికి మంగళ మిదే.
తాతకు బోహారు మా యవ్వును గన్న తాతకు బోహారిదే.
బావకు సలాము మా యుండునితోడి మఱిదికి భద్ర మిదే.
హరికి మంగళము మా యాపద తీర్పు సిరికి మంగళ మిదే గంభ

శ్రీకృష్ణ.—కల్యాణము కల్యాణము.

బాణు.—శరీరమును మంబుల నెండలో వయిచినందులకు లజ్జించెద.

రంభా.—బాణమహారాజా, నీవలన జగజ్జనసేవనకుల కృపకుం బాత్ర
మైతిమి.

ఆ. జాతిరత్న మొందు సానఁ దీర్పుటఁజేసి

రాజమకుట మెక్కురమ్యగతిని,

క్షేత్రకారి యైనఁ గేశాదిసంస్కరియ

వలపువానికూర్చి వఱలఁజేయు.

గంభ

బాణచక్రవర్తి, నీవు మాకు గురువవు గాని పరిపంథివి గావు.

అనిరుద్ధుఁ డును ఆహ్లాదనుఁ డును ప్రవేశింతురు.

అని.—తాతకు అవ్వకును అనిరుద్ధుఁడను మ్రొక్కుచున్నాను.

[అని ప్రణమిల్లెను.

రుక్మిణీకృష్ణ.—రా నాయనా రా.

[అని చేరుచు విచి ఒడింగూర్పుండఁబెట్టుకొని లాచింతురు.

గంభ ప.—అవ్వును గన్నట్లే గంగను కన్నట్టి.

[నేకధ్యములూ దుందుభిధ్వజము పుష్పవృష్టియు.]

రుక్మి.—[అనిరుద్ధుని కపోలమున చేయియించి అతని మొగముచు కన వైపు త్రిప్పకొనుచు] కష్టములు పడిలివా నాకూనా?

అని.—మిముఁ బాసినకష్ట మే గాని పిండు కష్టము లేదు.

అహ్లా.—అహో! ఎట్టిమహాసత్త్వండు!

శ్రీకృష్ణ.—చిరులకు పట్టువడితివేమి బాలకా?

అహ్లా.—జగద్గురూ, మాచెల్లెలియవరాధ మని. ఆసమయమున ఉష 'ఆర్య పుత్రా, మానాయనను గావుము' అని వేడిసది. ఆమాటకు ఈమహాసత్త్వండు కట్టువడియెనే గాని మానాయనగారి నాగపాశమునకుం గట్టువడలేదు.

శ్రీకృష్ణ.—[నవ్వుచు] సరి, సరి.

బాణు.—[అనిరుద్ధునికి మోఁకారించి] శుశ్రభాండ, ఆసురవృత్తిమై గుణము గ్రహింపనొల్లనినానేరమిని మన్నింపుము. [అని గడ్డము పట్టుకొనును.

అని.—ఎవర వోయి సీవు?

బాణు.—నీమామను బాణాసురుడను.

అని.—[ఆశ్చర్యపడుచు] నీ వెక్కడిబాణాసురుడవు? బాహుసహస్రమేది?

బాణు.—నాని నడుగుము.

[అని శ్రీకృష్ణుని చూపును.

అని.—[లేచి, బాణునిచేయి పట్టుకొని] నామూలంబున మామకుం గలిగిన ప్రయాసకు మామయే నన్ను చున్నింపవలయును.

[అని వేటొక యాసనమునం గూర్చుండును.

బాణు.—నీమూలంబునంగదా నాకు సకలాభ్యుదయములుం గలిగినవి!

అహ్లా.—[నిర్వర్ణించి] నాయనా, ఆదె ఉష వచ్చుచున్నది.

ఉషం దో డొక్క ని రాణి యు, చి త్ర రేఖ యు,

శి శు వుం గొని క రేణు క యు,

ప్రవేశింతురు.

ఉష.—[చిత్రరేఖతోడ జనాంతికము] చిత్రరేఖా, సఖి, అహో ఆర్యపుత్రుండు మరల శుభదర్శకుండు ఈకన్నులకే అగడచున్నాడు! ఈ

కల్యాణమున నాడెందము అనిర్వచనీయ భావ సమృద్ధ సమాకులం బై మోహంబు
బుధియందు మునుంగుచున్నది. నాశనము మీటి బాష్పరూపంబు కనుదోయి
కెక్కుచు దరుల నురులగొని పోవుచున్నది ! [కన్నులు చేతాంచలమునం
దుడిచికొని] ఈ దివ్యసాన్నిధ్యంబున ఆత్మ సెట్టులు వసమున నిలుపుకొందును!

చిత్ర.—తేకువ గల్లము. సభి తేకువ గల్లము. ఈ మంగళపారా
యణంబున సమైహముం గడ కొత్తుము.

ఉప.—సభి, నీయాజ్ఞ. ఈ లోకశరణుల యెదుర సపుత్రులుగా ఆర్య
పుత్రుని గలయ లజ్జించుచున్నాను. సభి, నాటి నీకల్యాణోక్తి యిపుడు
స్తరణకు వచ్చుచున్నది. వీరేగదా ఆర్యపుత్రునికి [అనుసర్థోక్తిలో]

చిత్ర.—[జనాంతికము] 'మాకు' అనుము.

ఉప.—[జనాంతికము] సభి, నీనోట నమృతము పోయవలయును.
వీరేగదా మాకు అవ్వయు శాతయు ! అహో ! అమోఘదర్శకులు. వీరిదర్శ
నముచే నాచిత్తమున నేమో నిర్వృతి యుదయించుచున్నది.

చిత్ర.—[జనాంతికము] వీరే నీమొట ఆలకించినవారు. ఈవ్యాజ
మున నీయుపాసనకు ఫలముగా నీకుం బ్రత్యక్ష మైనారు.

రాణి.—[కరేణుకచేతనుండి శిశువుం గొని రుక్మిణి దఱిసి] అనిరుద్ధ
కుమారుని గ్రహింపుడు. [అని రుక్మిణి కిచ్చును.

రుక్మి.—[గ్రహించి, నిర్వర్ణించి, ముద్దు లిడుచు] అహో పుణ్యము !
ఆర్యపుత్రా, ఈబాలసూర్యోదయముం జూడఁ గోరిక కలదా ?

శ్రీకృష్ణ.—[కైకొని] ఈవ్యరూపము సంద్రికి పెండియుం కందువుం
దనము వచ్చినట్లున్నది !

[రుక్మిణి శిశువును మరలం గైకొని ముద్దులు
గొనును. ఇతరులును శిశువును లాలింతురు.

బాణ.—[ఉపం జేరం జని గడ్డము పట్టుకొని] నాకూనా. [కన్ను
నిద్దేకించి] ఈక్రూరాత్మనివలన శ్రమకడిలివిగదా.

తేకువ = ధైర్యము.

ఉప.—[అత్తగతము] అహో! నాయనచైన్యమును నే నెట్లు గండును!
[అని కన్నీళ్లు నిండును.

రాణి.—[సభాష్టము] నీదాహ్మకమేని యభినందింప నోచునైతినిగదా!

ఉ. లోకములోనఁ దల్లు లతిలోలలు వేవిళులై నకూతు న
స్తోక ముదంబుతో నరిది సూడిదలక విభవోత్త రోత్సవా
నీకములక విభరాషలను నిత్యము నోముదు; రట్లై తల్లి నై
యీతి నాత్మ నీ కీచినయేడర లింపులు నార్తులే గదా. ౧౦౬

ఉప.—[సభాష్టము] నాయనకుం ద్దశ మిడిన నేను గదా యవరా
ధను, నాశక్తులు నాయన మన్నింపవలయును. [అని బాణునివాడిమలు ప్రాలును.

బాణు — తే అమ్మా తే. [అని లెప్పి] నీకు సర్వక్రేయములును త్రైలో
క్యమాతాపికలు వా రొందుదురు. నాపెచ్చినక్లేకములు మఱుతువా అమ్మా?
[అని బాష్టములు విడుచును.

ఉప.—[స్వగతము] ఈలొకగుడువుల మ్రోల నాయనకు నీమి బడులు
పలుకఁగలను! [ప్రకాశము] నాయనా, ఎఱుఁగసిదాసి నెట్లు మఱుతును!

బాణు.—పట్టి, నీక్షమచే జెట్టుదను. [అని బాష్టములఁ దగును.

శ్రీకృష్ణ.—రావోయి బాణా, రా; నీదాహిత్తునిం గనుము.
[అని కనువును ఇచ్చును.

బాణు.—[అని కని] అహో!

తే అమృతమున నూరినట్టి కల్పకపుఫలము!
వెలది చక్కెరవెన్నల వింతబొమ్మ!
ఈబుడుతగాని నింక నే నీయఁజాల!
వీనియెలన వివి దెంత నిర్వృతి కరంబు! ౧౦౭

౧౦౬ ప.—అతిలోలలు = అత్యంతప్రేమ కలవారు.

౧౦౭ ప.—కల్పకపుఫలము = కల్పపుష్పముయొక్క పండు. వెలది =
భాగ్యభగ్యముగల. ఎలనవు = లేకనవు. నిర్వృతి = అనంద.

[అని ముద్దిడి] ఏమి మొగము చిట్టించెదవు! మీసలు గ్రుచ్చినవా? లేక నీవును అలాచన వాడవా?

రాణి.—అమృతపు బుగ్గా, నిశ్చు, మందభాగ్యురాలను తాలింప నోచ నైతిని. [అని చెక్కిళ్లు పుణికి తనకపోలమున మెటికలు విఱచును.

బాణు —[శిశువును ఉపచేతి కిచ్చి, ఉపను కేలఁ గొని] అనిరుద్ధ మహా రాజా, నాదుండగమునకు దండువుగా ఇదె నీకు ఉప నిశ్చుచున్నాను.

(ధ్రువకోకల)

దళిత శత్రుఁడ, నీకునై యుప తా సహించిన బన్నముల్ కులగిరుల్ గలయంతకాలము ఘూర్ణిలుక ధరణీస్థలిక; గలఁగఁగో యదువీర, నాపయి; గన్నె నర్తి లి నేలుమా! తలఁపకయ్య యుపక స్వయంవృతద త్త నొప్పరికింపఁగాక. ౧౦౮

అని.—పెద్దల చిత్తమును తప్ప చేసికొనను.

శ్రీకృష్ణ —అశిశువు కొసరటోయి బాణా? సాలంకార కన్యాదాన మెఱుంగుదుముగాని సపుత్ర కన్యాదానము చేసినవారిని కొన్నవారిని ఎఱుంగము.

[ఉపాచిత్రలు సాకూతముగా నొండొరులం గందురు.

ఉప సలజ్జముగా నభోముఖగా నుండును.

రుక్మి.—ఉపా, శిశువును నీయార్యపుత్రునిచేతి కిమ్ము.

[ఉప ఇచ్చును, అనిరుద్ధుఁడు గ్రహించును. నేపథ్య మున దుందుభిధానము పుష్ప వృష్టియు. ఉప చిత్రలేఖను సాకూతముగాఁ గాంచును. చిత్రలేఖ సాకూతముగా మందహాస మొనర్చును. అనిరుద్ధుఁడు శిశువును నిర్విర్ణించి రుక్మిణిచేత కిచ్చును.

౧౦౮ ప.—బన్నముల్ = పాట్లు. కలఁగకు = కోపము చేయకుము. అర్తి లిక = ప్రేమతో. స్వయంవృతద త్తక = స్వయముగా నీచేవరింపఁబడి తానుగా తన్నునీకిచ్చుకొన్నదానిని.

రుక్మి.—[ఉపం శేరఁ బిలిచి] మహాసాధ్వీ, ఉపా, నీకు తఱుగని సాభాగ్య మిదె యొసంగితిని.

ఉప —[కేల్తాడ్చి] మహాప్రసాదము. [స్వగతము] నాచెలి వలవం తయ్యంఁ దీతినంగదా నేను భన్యరాలను.

రుక్మి.—[అత్తగతము] ఆహా! దీసిహృదయ మెంత మైత్రీకోమలము! [ప్రకాశము] అధ్యపుత్రా, వీరికిరువురకు కామ సహాయ, ఉపకు అస్త దుపాస నోపదేశ గురువు, నారదశిష్య మహాయోగిని, గుణభాసి ఈ చిత్రరేఖ. దీని యాస్పితమును ఈ యుపాభ్యుదయముతోఁ గూర్చుండు.

రాణి, బాణు.—ఆహా! ఈపుణ్యత్తురాళా, ఉపకును మాకును ఇంత యభ్యుదయము కావించినది. [రాణి సీత్రం దఱియఁ దివిచి బుడ్డవించును.

శ్రీకృష్ణు.—ఇయ్యవోయి ముఖాండా, నీతనయను అస్తప్రహ్లాద దేశ్యునికి ఆహ్లాదమిది.

ఉప.—[స్వగతము] ఆహా! ఏమి నా పుణ్యము! మాయన్నకే చిత్ర యాధరః మైనది!

మంభా.—మహాప్రసాదము. [అని చిత్రరేఖ నొడి నిడుకొని]

ఉ. నారగుకోర్కిచే భువననాథునియాసతిచేత నిత్తు నా
గాదిలియాత్త జ్జగగనగామిని యోగిని జిత్రరేఖనీ;
కోదరుజేంద్రనందన, దయోచితవైఖరి నేలు కూర్చిలోఁ
జేదపు గాకుమన్న; నినుఁ బెన్నిధిఁ గోరిన దన్న భర్తగాక.

[అని యాహ్లాదమని కిచ్చును.

అహ్లా — పెన్నిధి ప్రథమగదా. మహాప్రసాదము.

౧౦౯ ప.—భువననాథుని = జగన్నాథుఁడయిన శ్రీకృష్ణునియొక్క. దనుజేంద్రనందన = అసురరాజుమారుఁడా. పెన్నిధి = పెద్దనిధానమును.

పెన్నిధి ప్రథమగదా—పెన్నిధి ప్రథమావిభక్తి యయిన 'నాకు పెద్ద నిధానమయిన చిత్రరేఖయే నన్ను కోరినది' అని భావ మగును.

బాబు.—ఓహో క్రొత్తవ్యాకరణాధ్యయనము ! [అందఱు నవ్వుదురు.

ఆహ్లా.—పెద్దలయాజ్ఞ చేతను నిజేచ్ఛచేతను గ్రహించుచున్నాను.

[నేపథ్యమున దుందుభిద్వానాదికము.

దుక్తి.—చిత్ర రేఖా, నీకు తఱుగని సౌభాగ్య మొసంగితిని.

చిత్ర.—[కేల్తోడ్చి] మహాప్రసాదము.

రాణి.—[చిత్ర రేఖా జేరిం గొని] యాపెత్తిన మాభాగ్యమా రావచ్చు;
రారమ్మ యువరాజుపట్టమహిషీ.

[కరేణుకా గంభీరవేద్య లాంఛోరులం గని గుటకలు మ్రొంగుచుందురు.

శ్రీకృష్ణ.—వీ రెవరు? వీరికిని అన్యోన్యదాంపత్యాభిలాషవోలే నున్నది.

బాబు.—నువ్వనభావా, వీడు నా బంధువు, వీరికై శిశువుల కీ
యిడుమలు. ఇది యుషాధాత్రేయి. ఇది వీనికి తగినదాంపత్యము.

రంభ.—[క్షోభశితో జనాంతికము] అది శోఽతికి వెన్నలబోనము.

శ్రీకృష్ణ.—వీరికిని దాంపత్య మగునుగాక. మాలలు మార్చుకొండి.

[కరేణుకా గంభీరులు సంతుష్టితో అగ్నావ్యయల సాహాయ్యంబున
మాలలు మార్చుకొందురు. నేపథ్యమున దుందుభిద్వానాదికము.

ఉర్వ.—[రంభతో జనాంతికము] సఖీ, రంభా, ఆరెంటికిని ఇది దృష్టి
ఘోషారమునకు.

శ్రీకృష్ణ.—మీకు నమస్కృతికి నెలవు. కాని మీరు దండెములు
తీయలేరు. అందఱును ఒక్కమాటే దొరలుండు.

[అందఱు నవ్వుదురు. ఆయిరువురు నట్లే దొరలుచురు.

గంభీరవేదియు కరేణుకయు యత్నించియు లేవలేరు.

రంభ.—[జనాంతికము] ఉర్వశీ, ఈనాట్యమును నీవెక్కడనేని నేర్చితివా?

ఉర్వ.—ఇప్పుడు నేర్చుకొందము.

శ్రీకృష్ణ.—వీరిదాంపత్యము మిగుల శోభిల్లుచున్నది.

[బాణాష్టదశేంద్రాదులు గంభీరవేదిని లేపుదురు.
అతడు లేచును. రాష్ట్రేంద్రాదులు కరేణుకను లేప
యత్నింతురు. అది లేవదు. గంభీరవేది లేపును.

శ్రీకృష్ణ.—ఇంద్రాదులారా, మీరెల్ల కడు నలంగితిరి. నిజాస్పదం
బులు నేరి సుఖముండుండు.

ఇంద్రా.—మహానుగ్రహము. [అని రుక్మిణీకృష్ణులకు భక్తిసముద్రై,
బాణాష్టదశులతో] మిత్రములారా, పోయి వచ్చెదము.

[బాణాష్టదశులు వారిం గవుంజిలెందురు. ఇంద్రాదులు నిష్క్రమింతురు.
గంభీ, కరే.—[ఒండొరులతో, జనాంతికము] వీళ్లకి పొర్లి పొర్లి
దండాలుపెట్టి మనంమాత్రం నలగలేదా?

రంభా.—అంజలి చేసెదము. [అని రుక్మిణీహృదయకు సాంజలులై, బాణా
ష్టదశులతో] పోయివచ్చెదము.

బాణాష్టద.—మంచిది. [రంభాదులు నిష్క్రమింతురు.

శ్రీకృష్ణ.—ఓయి బాణా, శిశువులకు వియోగభారము లేకుండ మీ
రెల్ల మీ బారసాలకు ద్వారకకు మాతో నిపుడే తరలుండు.

[కీయనుచు గరుడుండు ప్రవేశించి హరిని
ప్రదక్షింపి ఒక్కెడం గూర్చుండును.

శ్రీకృష్ణ.—మే మెల్ల చిత్రాష్టదశుల యథావిధి వివాహమునకు
మరల నిటకు వచ్చెదము.

బాణు.—

రాణి.—

అష్ట.—

కుంభా.—

} మహాప్రసాదము, మహాప్రసాదము.

శ్రీకృష్ణ.—కుమారా, అనిరుద్ధా, సాయభ్యుదయములూ నీకు ఇంక
నేమనోరథముం దీర్తును?

అని.—లోకనాయకా,

ఉ. కూరిమిబంధు లై రసురకుంజరు, లంబుధివేష్టి తోర్వరా
సార రసాయ నౌషధిగ సన్నతి గన్నది పత్తి యయ్యె, నిం
డారె ముదంబు చిత్రయు సమంచితశీలుని జెట్ట బట్టుటక,
గోరిక లింక నేమి గలుగుక గరుణాభరణాత్త, చెప్పుమా.
అయిన నీది యగుఁగాక.

(మంగళమహాశ్రీ)

శ్రీసుదతికాంతుకళ జెందినఘనుల్ జనుల
వేమమునె నేయుదురు గాతక,
శుభ్రుడగు గాలమున వర్షిలుతఁ, బాఁడియును
బంట్లను నవారి యగుఁగాతక,
వాసిమెయ్య బైదలులు భర్తృహితవృత్త లయి
భాగ్యములఁ దేలుదురు గాతక,
భాసుర మనీషి కవి వాగమృత వాహినుల
వర్షిలుత మంగళమహాశ్రీ

౧౧౧

ఉపానాటకము సమాప్తము.

౧౧౦ ప. — దానవేంద్రులు శ్రీయఃబంధువు లయినారు. సమాధి
పరీత స్వర్ణభూమండలములను శ్రేష్ఠ మైన దివ్యౌషధి యని ప్రసిద్ధిచెందిన
యువ నాకు భార్యయైనది. మాచెలి యయిన చిత్రరేఖయు మంచుమగనిం
బడయుటచేత మావృద్ధయములకు ఆహ్లాద మయినది. కరుణాలంకృత హృద
యండా ఓడేవా, ఇంకను కోరిక లే మందును.

౧౧౧ ప — శ్రీ...నుల్ = లక్ష్మీనాథునియొక్క కళను పొందిన గొప్ప
వారు - అనఁగా రాజులు. వాసవుడు = ఇంద్రుడు. వైడలులు = స్త్రీలు. భాసుర
...శ్రీ = ప్రసిద్ధ విద్వాంసు లయిన కవులయొక్క వాక్కులనెడి యమృత
నదులయందు శుభ్ర మయిన మహాశ్రీ పసింఁచు గావుత.

జేదము జేయటరాయశాస్త్రీగారి

సులభ వచన గ్రంథములు.

- శతాధిపతి ముద్భూతకథలు, ప్రక్షాళనగించునవి. 0
- విక్రమార్కని ముద్భూతకథలు, గణము కలిగించునవి 0
- కథాసరిత్సాగరము, సోమదేవభట్ట విరచితమైన సంస్కృతకథలు
సరియైన తెలుగు. అనుభవనిత వివరవారకథలు అనుభాగములు.
కొన్నిభాగములు పునర్ముద్రితములు. 9
- దశకుమారచరిత్రము, అత్యుత్కృతప్రహేళికయోగములకథలు 1
- చందస్సు. ఈశాస్త్రమునంతయు శాస్త్రులవారు చెందుమాటలను
చెప్పినారు. విద్యార్థులకుపయోగము. సులువుగాను సంగ్రహ
ముగాను విరచితము. 0

విమర్శలు - ఉపన్యాసములు.

- గ్రామ్యభాషాప్రయోగవిబంధనము. (నాటక గ్రామ్యము) 0
- విమర్శవివేచనము. కలిపయ సంస్కృతాంధ్రకావ్య
నాటకాది నివయకము. 0
- విసంధివివేకము. 0
- భారతాభారతరూపకమర్యాదలు. (భరత + పేస్సెనియర్.
నాటకభాషాచరిత్రము) 0
- అంధగ్రంథవిమర్శనప్రకారలేఖము. తెలుగుపుస్తకముల నెట్లు
విమర్శింపవలయుననుటనుగూర్చినది. 0
- గ్రామ్యాదేశనిరసనము. శాస్త్రులవారు అన్నిజిల్లాల గ్రామ్యము
లను పండించుచున్నారు. కడుపుబ్బనవ్విచు విమర్శ. 0
- అంధహితోపదేశచంద్రుడు. 1

